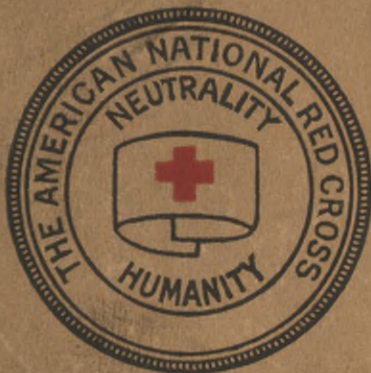

AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYŽIUS
SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMAJĄ PAĢELBĀ

ISLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠ DIRBYSTĒS

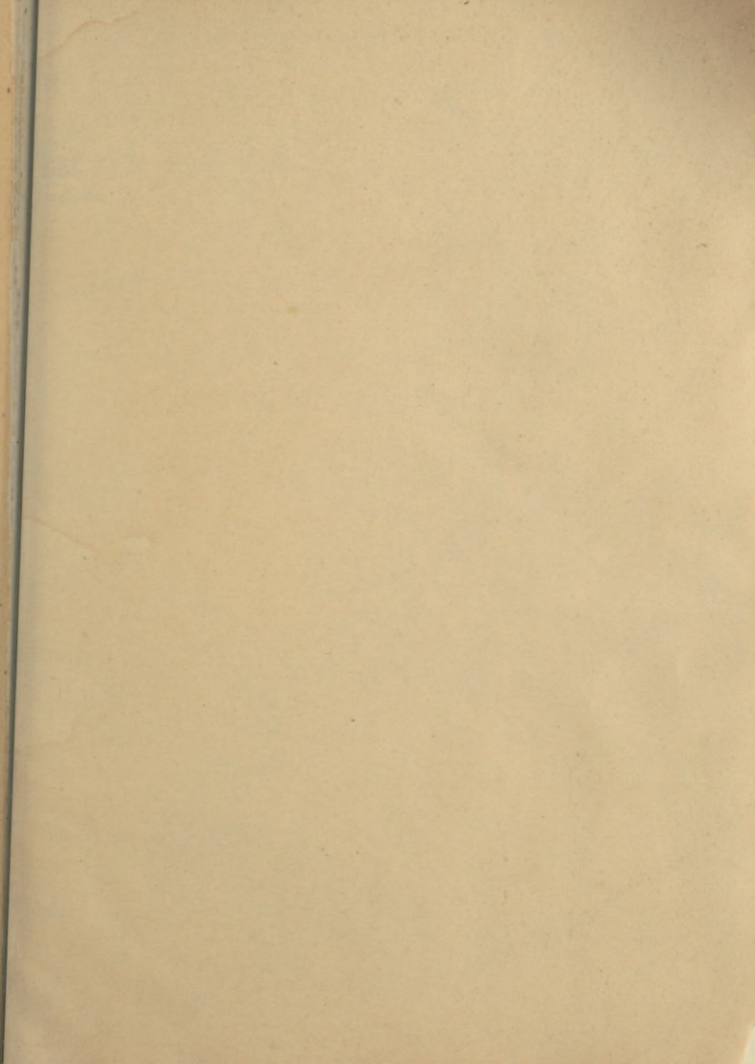
Presented to the
**Statistical Division, Surgeon-General's
Library, United States Army**

Washington, D. C.

BY

The Prudential Insurance Co. of America
Newark, New Jersey

AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYŽIUS
SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMAJĄ PAĢELBĀ

IŠLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠDIRBYSTĒS

LYNCH IR SHIELDS

AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYŽIUS.

SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMAJĄ PAĢELBĀ

IŠLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠDIRBYSTĒS

PARAŠĒ

MAJORAS CHARLES LYNCH

NARYS MEDIKALISKO SKYRIAUS SUV. VALSTIJŪ KARIUMENĒJ

IR

M. J. SHIELDS

PĪMAS LIAUTENENTAS IR NARYS MEDIKALISKO ATSARGOS, SKYRIAUS
SUV. VALSTIJŪ KARIUMENĒJ

PARENGTA IR UŽTVIRTINTA

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS

SU 49 PAVEIKSLĒLIAIS

PHILADELPHIA

P. BLAKISTON'S SON & CO.

1012 WALNUT STREET

1912

COPYRIGHT, 1912, BY P. BLAKISTON'S SON & Co.

PERSPAUSTI UZGINTA.

PHILADELPHIA
P. BLAKISTON'S SON & CO.
PRESS OF
THE NEW ERA PRINTING COMPANY
LANCASTER, PA.

PRAKALBA

PAVESTA

DARBININKŲ ARMIJAI

SUVIENYTOSE AMERIKOS VALSTIJOSE

PRAKALBA.

Žinojimas tų faktų yra neatbutinai reikalingas visiems pirmos pagalbos mokiniams. Tokie faktai randasi kiekvienam leidime šios knygelės. Kiekvienas leidimas skiriasi, todėl, nuo vėlesnių leidimų. Kitais žodžiais, kiekvienam leidime patalpinti faktai tik liečianti tą dalį žmonių, kuriems tas išleidimas skiriamas. Šis leidimas skiriamas *Išdirbystei*, taigi darbininkui, dirbančiam išdirbystės apygardoje.

Ši knygelė išeis šiose kalbose: lenkiškoj, lietuviškoj, itališkoj ir teipgi angliškoj, teip, kad ja galėtų naudotis diduma kalnakasių. Tikimosi, kad pasirodymas šios knygelės atras priėmimą, tečiau imant į atydą kad ji gali pasiekti didžiausią galimą skaitlių ypatų, kainą jos numažinta ant kiek tik yra galima.

Kadangi autorių patirimai pirmoje pagelboje pasididino ir viens iš jų dabar visą laiką dirba tarp kalnakasių po priežiūra Amerikoniško Raudono Kryžiaus, o kitas departamente tos organizacijos—su jos dideliu išsišakojimu veik visose Suvienytos Valstijose—tad jie labiau ir labiau persitikrina apie mielaširdystę ir geradėjystę, paeinančią nuo tokių instrukcijų. Nėgi jie rado sunkumą jų patirimams mokyme pirmosios pagalbos. Viskas kas reikalinga tai nuoširdus mokymas ir praktiški instrukcijų kursai. Pirmutinį reikia atlikti mokiniui. Tikimosi, kad antrą atliks ši knygelė, teip toli, kiek reikia. Nėra tai ganetina vien skaityti knygelę, kaip nebuk, mokyns privalo pats aktyviškai praktikuoti pirmąją pagelbą ant draugo, kurs nuduotai esti neva sužeistas ir kuomet galima, geistina, kad tą darytų priežiūroje atsakančio mokytojaus.

Įvairiuose pirmos pagalbos dalykuose viens iš autorių priduoja didžiausią svarbą perspėjimams, kas yra ir šioje knygelėje. Juk perspėjimas yra geresnis nė kad gydymas žaizdos arba ligos. Tikimosi, kad, jei nieko daugiau nebus galima iš šios knygelės išsimokti, tai bent tas, kad skaitytoją prives prie paprasto apsi- saugojimo, jei jau ne savęs, tai bent to, kas yra jam brangu.

Abu autoriai šios mažos knygelės yra išleidę yvairių rankvedžių apie pirmąją pagelbą sužeistam ir iš tų medega laisvai privesta čionai, viskas kas tik matėsi reikalinga ir naudinga. Faktiškai gi, daug dalykų kuriuos randama čia, galima teip pat rasti Ameriko- niško Tautiško Raudonojo Kryžiaus išleistam Rankvedejy apie Pirmąją Pagelbą ir Palengvinimo Kolumnas.

ĪTALPA.

SKYRIUS I.

SUDĒJIMAS IR MECHANIZMAS KŪNO.

Kūnas; Kaulai; Sānariai; Raumens; Cirkuliacija; Kvēpavimo sistēma; Žlebčojimo sistēma; Nervu sistēma; Ypatingos pajautos; Oda.....	1-19
--	------

SKYRIUS II.

PIRMOS PAGELBOS REIKMENOS.

Raišteliai; Kompresai; Plēstras; Kolodijus ir tam panaši medega; Skeveldos; Veržtuvai; Karštis ir šaltis; Paakstinimai; Emetika.....	20-46
--	-------

SKYRIUS III.

SVARBIAUSI NURODYMAI SUTEIKIMUI PIRMOS PAGELBOS.

Sukrētīmas.....	47-51
-----------------	-------

SKYRIUS IV.

SUŽEIDIMAI KUOMET NEPRADURIA ODA.

Užgavimai; Išsisukimai; Niksterējīmai; Išnarīnīmai ir nulaužīmai.....	52-74
--	-------

SKYRIUS V.

SUŽEIDIMAI KUOMET PRADURIA ODA.

Žaizdos ir kraujabēgis; Vidurīnis kraujabēgis; Krau- jabēgis iš nosīes; Pilvo žaizdos; Žaizdos kuriose lieka pašīnai.....	75-93
---	-------

SKYRIUS VI.

SUŽEIDIMAI NUO VEIKMĖS KARŠČIO, ŠALČIO IR ELEKTROS.

Apdegimai ir apšutinimai, apimanti apdeginimus
nuo elektros; Nušalimas..... 94-100

SKYRIUS VII.

BESĀMONĖ, DALIMIS IR PILNAI, IR UŽSINUODIJIMAS.

Sukrėtimas; Elektriškas sukrėtimas; Apsilpimas; Užsi-
nuodijimas nuo alkoholiaus; Apoplekcija ir su-
žeidimas smegenų; Saulės užgavimas ir Peršilimas 101-120

SKYRIUS VIII.

KAIP REIKIA NEŠTI SUŽEISTA..... 121-138

SKYRIUS IX.

NELAIMĖS IŠDIRBYSTĖJE.

Sužeidimai ant geležkelio; Sužeidimai kasyklose; Sužei-
dimai pabriuose ir dirbtuvėse; Sužeidimai nuo
elektriškų aparatų; Patrukimas ir kuila..... 139-156

SKYRIUS X.

ORGANIZACIJA PIRMOS PAGELBOS INSTRUKCIJŲ.

Klesos; Bendrijos; Instrukcijų kursai; Ginčai ir
Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos egzaminai ir
paliūdimai..... 157-165

IŽANGA.

Statistika sulig nelaimingų atsitikimų industrijoje (išdirbystėje) Suvienytų Valstijų nėra pilna nei tobula, vis-gi, abelnai imant, nurodo, kad apie 500,000 žmonių kas metas užmušama ar sužeidžiama. Tatai, visai jau nežiurint to, ką asmeniškai praranda šeimynos ir draugai, kiekvieno jų metinį uždarbį rokuo jant po \$500.00, išaina abelnas nuostolis visuomenei \$250,000,000. Kad pavojus buti ištiktam nelaimingų atsitikimų yra visatinai pripažintas, kaipo didelis, parodo jau ir tas apsiereškimas, jog 1908 metuose išmokėta apsaugos kompanijoms \$22,392,072, kaipo premija už apsaugojimą gyvasties. Skaitlius mirtinų atsitikimų ant geležkelių bėgyje pastarųjų dvidešimties metų, nuo 1888 iki 1907 metų, siekė 153,366. Visas skaitlius žuvusių tame laiko protarpyje žymiai perviršija skaitlių žuvusiųjų Federališkoje Armijoje laike Civiliškosios karės. Sustatę tas skaitlines į tam tikrą lentelę, mės aiškiai tą skirtumą paregėsime:

Nuo 1888 iki 1907 metų ant Geležkelių:

Užmuštų	153,366
Sužeistų	1,042,486.

Nuo 1861 iki 1865 metų Federališkoje Armijoje:

Užmuštų	110,070
Sužeistų	275,175.

Iš Vokietijos statistikos sulig to dalyko, kuri yra parinkta labai rupestingai, pasirodo, kad didžiausias skaitlius nelaimingų atsitikimų industrijoje, 57.95 procentai, paeina nuo apsilėidimo darbdavių ir darbininkų, gi 42.05 procentai, mažesnė dalis, yra tai pasekmė neišvengtinų paties darbo aplinkybių.

Aprokuojama yra, kad šioje šalyje 66 procentai visų atsitikimų paeina nuo apsileidimo šiame atvejuje pačių darbininkų ar darbdavių, ir 34 procentai yra skiriami neišvengtinoms darbo sąlygoms.

Nėra reikalo prirodinėti, kad butinai reikia susipažinti su tuo, kaip apsisaugoti nuo nelaimingų atsitikimų. Ir ar yra kas sunkaus tame, kad prirodyti, jog susipažinimas su pirmutine pagelba nelaiminguose atsitikimuose yra butinas daigtas. Kaikuriuose Pensylvanijos anglekasyklose gerai ir visatinai yra supažindinami anglekasiai su pirmutine pagelba nelaimei ištikus. Tai tik vienai instrukcijai pasidėkavojant, pašelpo ligose ir posmerstinės susimažina ant 50 procentų, arba ant pusės. Reikia patemyti, jog jau žinoma yra, kad, jei darbininkai susipažina su pirmutine pagelba, tai jų proga išsisaugoti nuo nelaimių yra dvigubai didesnė.

Visai aiškiu dalyku atrodo tai, kas pasakyta, jog yra tukstančiai žmonių mūsų industrijoje, kurie tampa sužeistais, didelė jų dalis gali išsisaugoti pažaidos per lavinimąsi atydžioje, ir, jei yra įgytas apsipažinimas apie pirmutinę pagelbą, skaitlius mirčių ir pažaidų susimažins.

Visados atmink, kad iš atydaus gydymo pirmuose keliuose momentuose gali spręsti apie tai, ar gydomasis išliks gyvas, ar turės mirti; vienok, iš antros pusės, ir nemanyk, kad galėsi parūpinti tokį gydymo budą, kokį gali duoti tiktai patyręs gydytojas, ir nepamiršk šaukties daktaro, kuomet tai yra reikalinga. Teipo-gi atmink, jog apsipažinimas su pirmąja pagelba yra tame, kad reikia išmokti, kas nėra darytina ir kas yra darytina, prigulmingai nuo atsitikimo.

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS PIRMOSIOS PAGELBOS RANKVEDIS.

IŠDIRBYSTEI IŠLEIDIMAS.

SKYRIUS I.

SUDĖJIMAS IR MECHANIZMAS ŽMOGAUS KŪNO.

Darbininkas, turintis sutaisyti savo mašiną, ant kurios dirba, privalo atsakančiai žinoti jos sudėjimą ir kaip ji veikia. Tai yra pažintis, kokią chirurgas privalo turėti apie žmogaus kūną. Bet pastarasis yra toks painus mechanizmas, kad reikalauja mėnesių ir metų laiko jo pažinimui. Ant laimės nėra reikalinga tyrinėtojų pirmos pagalbos per daug gilintis į šiuos dalykus. Jo pasistengimas suteikti sergančiam pagelbą užsilaiko stropiame gydyme. Norint suteikti ligoniui pagelbą, reikia nors truputį pažinti žmogaus kūno sudėjimą ir mechaniką, arba, trumpiau sakant, žinoti anatomiją ir fiziologiją.

Šitame perskyrime randasi faktai dviejų dalykų, kurie yra reikalingi žinoti pirmosios pagalbos studijuotojui. Vienok palyginamai ir taip paprastą anatomiją negalima išmokti iš vienu knygu. Apart to, kas yra čia pasakyta, dar reikia rūpestingo studijavimo skeleto ir išvaizdos jo svarbesnių kaulų, teipogi savo ar kieno kito kūno. Teip, kad stovis ir ryšys svarbesnių sudėjimų aiškiai atsipieštų jo mintyje.

KŪNAS.

Kūnas yra sudētas iš dviejų dalių: kietos ir minkštos. Kieta kūno dalis yra tai kaulai; raumens gi ir viduriniai organai, kaip tai: širdis, plaučiai, kepenys ir tt., sudeda minkštą kūno dalį.

KAULAI.

Kaulai yra kieti ir tvirtūs ir surinkti į vieną krūvą padaro Skeletoną.

Skeletonas—

Sutaiso kūnui stiprų ir nelankų rėmą.

Prilaiko ir saugoja minkštas kūno dalis.

Apsaugoja svarbias kūno dalis nuo sužeidimo.

Duoda priekabą raumenims.

Sudaro sąnarius, taip, kad kūnas gali judėti.

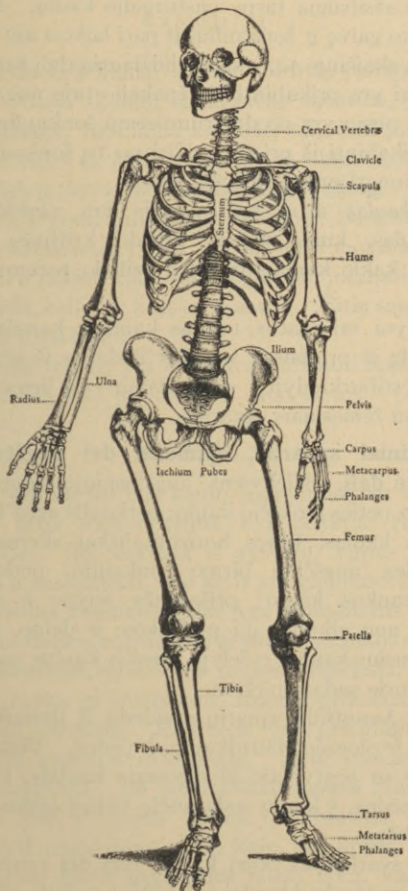
Skeletonas susideda iš trijų dalių:

1. **Galva**, susideda iš galvos kiaušo, arba kaulinės dėžės, kurioje randasi smegenys; ir veido su akimis, ausimis, nosia ir burna. Galvos judantis kaulas yra tik vienas: tai apatinis žandas.

2. **Liemuo**, kuris dalinasi į dvi dalis raumenų pertvara, vadinama diafragma. Viršutinė dalis yra tai krūtinė, kuri užlaiko koserę arba gerklę, plaučius, širdį ir keletą didelių kraujo indų. Žemesnėji dalis yra tai strėnos, kur randasi pilvas, kepenys, inkstai, puslė, žarnos ir kiti organai.

Liemuo yra sudētas iš keliolikos kaulų, kurie yra žingeidūs pirmos pagalbos studijavimui.

Nugaros koliumna, stiprus piliorius iš kelių sąnarių, yra padarytas iš žinomo skaičiaus kaulų, vadinamų nugarkauliais; tarp nugarkaulių randasi minkšta medžiaga-kremzlė. Žemutinis

PAV. 1.—Skeletonas. (Holden.)

nugaros galas užsibaigia tarpe pasturgalio kaulų. Nugaros koliumna prilaiko galvą ir šonkaulius ir pati laikosi ant strėntaurės.

Šonkauliai, skaičiuje 12, sudaro didžiausią dalį krūtinės sienų. Visi šonkauliai yra prikabinti iš užpakalio prie nugaros koliumnos; iš abiejų pusių yra po du trumpesniu šonkauliu, kurie nėra prie nieko prikabinti iš priešai. Kiti po 10 šonkaulių iš abiejų pusių yra prijungti prie Krūtinės kaulo.

Krūtinės kaulas arba krūtinkaulis yra plokščias, durklo pavidalo kaulas, kuris sudaro prišakį krūtinės. Viršuj jis susinarina su kaklo kaulais ir sulyg reikalo paremtas iš abiejų šonų.

Strėntaurė yra tai platus, tvirtas kaulinis kanalas, susidedas iš strėnų kaulų iš priešais ir šonų, ir iš dalies iš užpakalio, kur jis užsibaigia stiburkaulyje. Jis prilaiko visą liemenį ir sudaro sunarinimus su žemesniais sąnariais.

3. Kraštutiniai sąnariai, apimanti dvi augštesni ir dvi žemesni kūno dali.—Kiekviens augštesniųjų sąnarių susideda iš mentės arba peties plokščio kaulo; petkaulis arba kaklo kaulas yra tai ilgas kaulas, tilpęs horizontališkai skersai viršutinės krūtinės dalies, augščiau pirmo šonkaulio; petkaulio, arba augštutinio rankos kaulo; prišakinės šeivos ir alkunkaulio, dviejų kaulų nuo alkūnės iki plaštakos; ir delno, kuris turi 8 mažus iškrypusius kaulus ryšelyje, penkis kaulus pačiame delne ir 14 kaulų, kurie sudaro pirštus.

Kiekvienas žemutinių sąnarių susideda iš šlaunikaulio, kelio ropės, storjo ir plonojo blauzdkaulių ir pėdos. Pėda susideda iš kulšies kaulų su septyniais iškrypusiais kaulais, kurie sudaro kulnį ir dalį pėdos, 5 kaulų sudarančių vidurį pėdos ir 14 kaulų sudarančių pirštus.

Vyriausias svarbumas, kurį kaulai turi dėl pirmos pagalbos studijuotojo yra tas, kad kaulai gali būti sugadinti arba sulaužyti, kas labai tankiai atsitinka. (Žiūrėk Sulaužymus, pusl. 61.)

SĀNARIĀI.

Kur du arba keli kaulai sueina į krūvą, padaro sąnarį arba sunarinimą. Galai kaulų, sudarančių sąnarius, yra apdengti minkšta medžiaga, vadinama kremzle, taip kad jie gali judintis be trynimosi viens su kitu. Nariai yra aklaai uždaryti lankioje dėžėje, krepšelyje, kuris užlaiko aliejinį skystimą. Šis skystimas patepa narius, lyginai kaip aliejus mašiną. Susinarinimo kaulus laiko stiprūs valaknuoti ryšiai. Svarbiausi mokinimuisi sąnariai yra tai klubai ir pečiai, kurie tai daugiausiai judinasi į visas puses; teipogi alkūnės, kelies ir kulšies sąnariai. Šitie sąnariai judinasi tik pirmyn ir užpakalin.

Studijuotojui teipogi yra labai svarbu žinoti apie sąnarius, nes tankiai pasitaiko, kad jie iššoka iš savo vietos. (Žiūrėk Išsukimas, pusl 55.)

RAUMENS.

Raumens yra tai šaltinis kaulų judinimosi per susinarinimus.

Raumens arba mėsos užima dvi penktas žmogaus kūno sunkumo dalis. Jie susideda iš gyslelių, kurios pagal reikalą gali išsitiesti ir susitraukti, nuo ko ir yra galimas kūno judėjimas. Pavyzdin, vienas raumens galas yra prikabintas prie augštesniosios rankos dalies, antras prie žemutinės rankos dalies. Kada mėš ranką ištiesiam, priešakinis raumuo išsitiesia, o užpakalinis susitraukia; ranką gi sulenkiant atpenč, priešakinis susitraukia, o užpakalinis išsitiesia. Raumens yra prikabinti prie kaulų gislomis arba gislėtais raumenais. Šitie pastarieji yra labai stiprūs ir valaknuoti. Jie labai aiškiai matosi rankų ryšeliuose.

Raumens yra dvejopos rūšies: Liuosnoriai, kuriuos mėš galime valdyti pagal savo norą, kaip tai: kojos, rankos ir tt., ir neluosnoriai, kurie juda prieš mūsų norą, kaip tai: širdis. Per tokį gudrų gamtos surėdymą daugelis veikmių atsilieka be atkreipimo mažiausios atydos iš mūsų pusės.

Liuosnoriai raumens yra labiausiai žingeidūs dėlei perlužimų ir išsinarinimų. (Žiūrėk Perlūžimai ir Išsinarinimai, pusl 52–61.)

CIRKULIACIJA.

Širdis.—Dėlei to, kad kraujas pasiektų visas kūno dalis, reikalinga yra jiega, kuri jį varytų. Tą veikmę atlieka širdis, kuri yra ne centras jausmų, bet labai sumaniai išgalvota pumpuojanti mašina.

Širdis yra dydžio kaip geras kumstis; ji randasi krūtinėj tarp plaučių. Yra tai kiauras raumenų organas, kuris yra įtaisytas taip, kad kraujo atgal nebeleidžia, bet vis jį varo pirmyn. Širdies plakimas, kurį mes jaučiame savo krūtinėj, per kurį ji pasidaro mažesnė ir visą kraują iš savęs išvaro į visas kūno dalis. Po susitraukimui širdis vėla pasididina, atsidaro jos dangtis ir ji prisipila krauju. Potam ji vėla susitraukia ir kraują iš savęs išvaro pirmyn; taip ji daro tol, kol žmogus gyvena.

Apskritai imant širdis plaka 72 syk į minutą.

Pakol širdis pumpuoja, kaip buvo minėta aukščiau, ji pumpuoja dvigubai, kadangi ji yra padalyta muskuline pertvara į dvi dalis. Kairėji širdies dalis, arba kairėji pompa, kraują varo per visą žmogaus kūną, tiesėji gi dalis plaučių varo kraują tik per vienus plaučius.

Kraujo indai.—Eilė uždengtų triūbukių arba kraujo indų, kaip juos paprastai vadinama, užlaiko cirkuliuojantį kraują. Jos dalinasi į tris skyrius: 1, Arterijos; 2, Kapiliariškieji sūdynėliai ir 3, Vėnos.

1. **Arterijos.**—Iš kairiojo širdies šono išeina didžiausioji visame kūne arterija-Aorta. Tai yra gana stipri triubukė, storio kaip vyro nykštys. Išėjus iš širdies ji tuojaus išsidalina į šakas, tos šakos išeina dar į mažesnes šakutes ir tt., kurios tai

pasiekia visas žmogaus kūno dalis. Teipogi reikia patēmyti, kad tos mažiausios arterijos šakelēs liuosai vienijasi pačios tarp savęs. Tokiu budu kraujas, išcējēs iš širdies į aorta, išsinešioja po visą žmogaus kūnā. Nuo šitokio kraujo bangavimo paeina pulsas, kuris geriausiai yra užčiuopiamas per rankos ryšelį, bet teipogi ir kitose vietose, kur arterija yra paviršiuoj kūno. Naturališkai, perpiovus arteriją kraujo sriovē nebus nuolatinē, bet tarpais. Arterijų sienos, ypač didžiųjų, išsiskiria, kada būna padalytos.

Kaipo kraujo bēgis arterijose yra nuo širdies į galvā ir visas kitas kūno dalis, jeigu perpiauti arteriją, sustabdymui kraujo tekėjimo, reikia suspausti arteriją šone širdies arba prieš vietā perpiovimo. Teipogi yra reikalinga suspausti arteriją kaip galima arčiau širdies, kad sustabdyti kraujo tekėjimą. Dēlto kad arterijos šakos sueina viena su kita ir jeigu spaudimas yra padarytas augščiau kraujo tekėjimo vietos, kraujas dar gali ateiti iš kitų arterijų, užtaigi yra reikalinga suspausti arteriją iš abiejų šonų perpiovimo. Kadangi nevisose kūno dalyse arterijos guli paviršium; taipogi, kad reikia mokēti surasti vietā, kur būtų galima arteriją prispausti prie kaulo; pirmutinēs pagalbos studijuotojui yra būtina reikalinga žinoti arterijų padėjimas, teipogi vietos, kur jos geriaus gali būti suveržtos.

Aorta turi tris dideles šakas, kurios yra labai interesingos pirmos pagalbos studijuotojui, ir kurias jis būtina privalo žinoti. Per vieną jų, Carotidā, kraujas pasiekia kaklą ir galvā; per antrā, Subclavian, kraujas eina į visas kitas augštesnes kūno dalis, o per trečiąją, Femoral, kraujas išsisklaido po visas žemesnes kūno dalis.

Sekanti toblyčia duoda aiškesnį supratimą apie tas arterijas ir jų šakas.

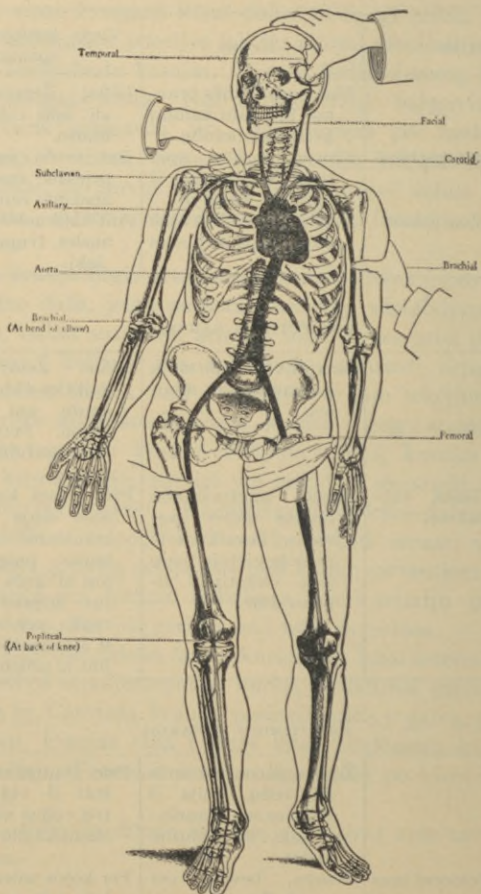
Arterija.	Kelias.	Vieta, kurioje reikia spausti.
Carotida.....	Nuo augštutinės braunos krūtinės kaulo i kertę žandkaulių.	Giliai. Žemyn i užpakali, apie colį nuo gomurio.
Facial (šaka carotidos)	Skersai perdēm apatinio žandkaulio iš pažemių augštyn.	Ant veido, apie colį i priešais nuo kampo apatinio žandkaulio.
Temporal (carotidos šaka).	Augštyn i priešais apie pusę colio nuo ausies	Ant kaukuolės, augščiau ausies, truputį i priešaki.

AUGŠTUTINIAI SĄNARIAI.

Subclavian.....	Skersai vidurį pirmojo šonkaulio iki alkūnei.	Giliai. Žemyn i užpakali ties viduriu kaklo kaulų ant pirmojo grobo. Petys prieg tam turi būti nuleistas žemyn.
Brachial (šaka subclavian šakos).	Išilgai augštutiniojo rankos dalies raumens, beveik toje pačioje vietoje, kaip eina viršutinėji žipono siūlė.	Prie peties kaulo, apėmus sauja ranką ir traukiant nykštį i lauko pusę. Arba ant alkūnės, apvyniojus stipriai audiniu ranką per sulenkimą ir stengentis kiek galint ja prilenkti.

ŽEMUTINIEJI SĄNARIAI.

Femoral.....	Žemyn nuo strėntaurės iki kelių, linija iš vidures strėntaurės i priešaki, iki viduriui kelies.	Prie šlaunikaulio, augštai iš vidus, apie tris colius nuo viršaus šlaunikaulio.
Popliteal (femoral'iaus užbai a).	Žemyn, beveik per patį kelies narį.	Per kojos sulenkimą kelyje, taip-pat kaip aprašyta apie alkūnę.

PAV. 3.—Arterijas ir spaudimo vietas.

Arterijų tekėjimas yra daug svarbesnis, nei kitokis tekėjimas, nes jų perpiovus, kraujas labai smarkiai veržiasi lauk, kadangi jis yra varomas kartas nuo karto susitraukiančios širdies. Kraujas, kuris randasi arterijose yra labai šviesus, kadangi jis dar nenustojęs yra savo charakteriško raudonumo nuo kraujo, kuris randasi plaučiuose.

2. **Kapiliariškieji sūdynėliai.**—Arterijos, eidamos tolyn ir tolyn nuo širdies, darosi vis mažesnės, antgalo jos pavirsta į mažutėlius indelius, kurie iš lotyniško vadinasi kapiliariškieji sūdynėliai. Jie yra plačiai išsiskyrstę po paviršium odos ir priduoja jai raudoną išvaizdą. Kada mes kuomi paspaudžiam odą, ji pasidaro išbalusi; tai reiškia, kad mes spauddami išvarėme iš tų sūdynėlių kraują. Kapiliariškuose sūdynėliuose pulsas arba vilnys, paeinančios nuo širdies tvaksėjimo, visai yra neužjaučiami. Kapiliariškieji sūdynėliai taip plačiai randasi išsikeroję mūsų kūne, kad kur tik mes neprapiausime ar pradursime odą, juos visur atrasime ir tuoj iš jų pradės tekėti kraujas. Vienok kraujo tekėjimas iš jų išskiriant tik nekuriuos didesnius, nėra pavojingas. Dėlei jų tokio didelio skaičiaus, norint užstabdyt kraujo tekėjimą, reikia užspausti ant pačio įpiovimo vietos.

Kraujas kapiliariškuose sūdynėliuose yra daug tamsesnis, negu arterijose.

3. **Vėnos.**—Kraujo sūdynėliai, per kuriuos jis grįžta iš visų kūno dalių atgal prie širdies, vadinasi vėnomis. Jos gali būti lengvai patėmytos, kaip mėlynos gįslos po oda. Kapiliariškieji sūdynėliai padaro mažas vėnas, šitie susilieję į kruvą, padaro didesnes vėnas ir tt., antgalo pasidaro visai didelės vėnos, kurias įsilieja į tiesią šoną širdies. Didžiausia vėna yra ta, kuri randasi kakle. Tarp kraujo tekėjimo iš įpiautų arterijų ir vėnų yra tas skirtumas, kad iš vėnų kraujas teka lygia sriovele, tuomi

tarpu kaip iš arterijų jis yra tarpiškas. Vėnose kraujas yra tamsiai-raudono dažo, kadangi jo oxygenas dingsta kraujui pereinant per kapiliariškuosius sūdynėlius. Kraujo tekėjimas iš vėnų nėra toks pavojingas, kaip iš arterijų, nes dikčiai kraujo gali nubėgti tik iš didelės vėnos. Kadangi per vėnas kraujas teka iš visų kūno dalių linkui širdies, tat norint sustabdyti kraujo tekėjimą iš įpiautos vėnos reikia suspausti tolesnįjį nuo širdies šoną, arba pačią įpiovimo vietą.

Kraujas.—Kraujas yra tai tokis skystimas, kuris užlaiko savyje maistą, oxygeną ir šilumą maitinimui ir šildymui visų kūno dalių, iš kurių jis teipogi išvalo sunaudotą ir nereikalinga medžiagą. Šitoks procesas atsilieka patol, pakol žmogus gyvena. Kraujo ypatybė yra ta, kad jis gali sutirštėti arba sukrekėti, kas yra labai svarbu žinoti pirmutinės pamelbos studijuotojui. Pakol kraujas teka gįslose, jis yra skystas, bet išsiliejus ant paviršiaus kūno, jis tuoj sutirštėja, kas ir prilaiko kraują nuo tolesnio tekėjimo. Čionai tai matosi puikus gamtos surėdymas, nes jeigu kraujas neturėtų tos ypatybės, sykį prasimušęs, visas ištekėtų iš žmogaus kūno. Kiekybė kraujo ištekėjimo apsiskaito pagal didumą įpiovimo, taip lygiai kaip vanduo, tekantis per triubukę. Nors labai retai, bet atsiranda žmonių, kurių kraujas netirštėja. Tokie žmonės yra vadinami "krauja-tekiai," o angliškai "bleeders." Jiems sykį prasimušęs nuo įpiovimo ar danties ištraukimo kraujas išteka iki paskutiniam lašui, paskui ką seka mirtis.

Dėlei to, kad reikia žinoti, ką daryti sustabdymui kraujo tekėjimo, reikia teipgi žinoti, kokie yra reikalingi kraujo sutirštėjimui padėjimai. Pirmučiausia ir labiausia kraujo sutirštėjimui yra reikalingas visiškas atilsis. Nuolatos bejudinant pažeistą sąnarį, kraujo tekėjimas nesustos niekados. Liuosas oro prie žaizdos priėjimas teipogi dapadeda kraujui sutirštėti.

Sutirštėjimą dar greičiau galima paskubinti su pašaline, turinčia ypatybę sukrekinti, medžiaga. Tam tikslui yra geriausiai žaizdą užlipinti plona gaza. Uždėjimas žaizdos vortinkliais yra teipogi geras daiktas, nes apsaugoja žaizdą nuo žemių.

Artesniam šių dalykų pažinimui žiūrėk Kraujapludystė, pusl 81-90.

KVĖPAVIMO SISTEMA.

Kvėpavimo sistema susideda iš nosies, burnos, kvėpavimo gerklės ir plaučių. Šiti visi kvėpavimo organai, išskyrus plaučius, tarnauja tik dėl perėjimo oro iki plaučių ir atgal. Taigi užtvenkus oro daėjimą link plaučių, žmogus turi mirti.

Viršutinėj gerklės dalyj randasi koserė, arba, kaip mės paprastai vadiname, Adomo obuolys. Kvėpavimo gerklė randasi iš priešais, o valgomoji randasi užpakalyj jos; tatgi valgis, prieš pasieksiant valgio gerklę, turi pereiti per viršų koserės, ir jei pastaroji nebūtų pridengta tam tikru dengtuku, valgis papultų į ją. Tas dengtukas yra iš raumenų ir vadinasi gomurio vokas; jis randasi ant viršaus koserės, ir valgis tokiu būdu negali pakliūti į ją. Kartais valgant bekalbant tas dengtukas nesuspėja uždengti koserės ir į ją papuola valgomasis daiktas, kurs iššaukia smarkų kosėjimą, tokiame atsitikime mės sakome, kad valgis papuolė į kvėpavimo gerklę. Jeigu mės duosime valgį ar gėrymą be sąmonės žmogui, tai jis pradės kosėti, tas reiškia, kad jo gomurio vokas neuždengė koserės.

Plaučiai susideda iš dviejų dalių, iš kurių kiekviena turi išvaizdą krepšelio; jie susideda iš daugelio oro klėtkučių ir turi daug kraujo gyslų; tankiai jie esti panašūs į pundelį vynvuogių. Plaučiai yra akiai uždaryti krūtinėje ir todėl kvėpuojant sykiu su plaučiais kilnojasi ir krūtinė. Todėl gi raumens šiame dalyke lošia svarbią rolę, nes be jų toks krūtinės ir plaučių kilnojimasi būtų negalimas. Raumenų judėjimas susideda iš kilnojimosi

krūtinės ir judinimo rankų ir kojų. Išpučiant krūtinę dalyvumą tame ima teipgi nekurie rankų raumens, kadangi pastarosios yra prikabintos prie krūtinės raumenų. Todėlei norint labai išpusti krūtinę, reikia pakelti augštyn rankas augščiau galvos; raumens, kuriais jos yra prikabintos prie krūtinės sienų, pakels grobus, ir tas dapedės krūtinei išsikelti iki didžiausiam laipsniui. Krūtinė yra tampri ir todėl spaudžiant ji labai susimažina ir išvaro iš plaučių orą. (Žiūrėk Nuduotas Kvėpavimas, pusl 104-7.)

Kvėpavimo laipsnis yra 16 sykių į minutą.

Plaučiai oxygenuoja kraują. Maži kraujo sūdynėliai, apsupanti oro klėtkutes, kurių įkvėpuotas tyras oras pasiekia tamsų kraują, kuris cirkuliuodamas per kūną, nustojo oxygeną. Šitas kraujas gauna nuo tyro oro oxygeną ir grįžta atgal prie širdies kaip šviesus arterijų kraujas. Oras, kurį mes iškvėpuojame, netik ką yra nustojęs plaučiuose savo oxygeno, bet dar pilnas yra visokių nevalumų.

VIRINIMO SISTEMA.

Šita sistema priima valgį ir jį perdirbus, perduoda visam kūnui juomi naudotis. Iš burnos valgis pasiekia gerklę, per kurią daeina iki pilvui, o paskui iki didžiųjų ir mažųjų žarnų, iš kurių kas atsilieka, tampa išmesta.

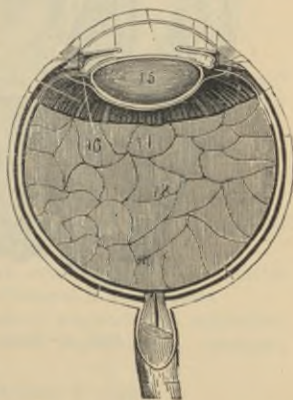
NERVŲ SISTEMA.

Nervų sistema kontroliuoja ir reguliuoja visų kūno dalių veikimus ir pareigas. Šita sistema yra dubeltava. Viena dalis susideda iš smegenų, pečių juostos ir sueinančių su jomis nervų, antra gi vadinasi bendrajausminė nervų sistema.

SPECIALINIAI PAJAUTIMAI.

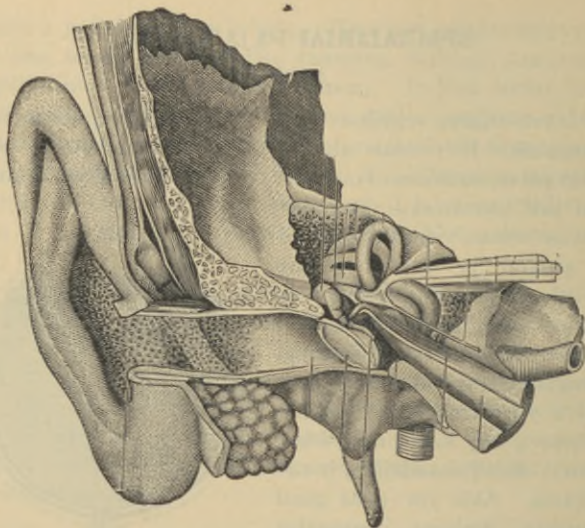
AKIS.

Akis yra organas regėjimo. Tai yra kamuolys apsuptas trimi uždangalais. Iš priešais akies obuolys yra apdengtas plona švelnia plėve, vadinama konjuntiva. Geresniam akies apsaugojimui prie pastarosios yra pridėtas akies vokas; vienok, kada akis yra atdara, ją lengvai galima pažeisti arba gali papulti į ją kitokis kūnas, tada sakome, kad "akyje yra kas nors." Kadangi uždengianti akį oda arba konjuntiva yra labai jautri, tai papuolimas į akį kokio nors kūno užduoda didelį skaudėjimą ir nesmagumą. Akis yra gana gerai apsaugota būdama įsispraudus giliai kaktoje ir turėdama viršui savęs kabančius skruostus. Vienok, nežiūrint ant to, pasitaiko retkarčiais užkrėsti akį, kas palieka po savęs žiaurias pasekmes.

PAV. 4.—Akis. (*Potter's Anatomy.*)

AUSIS.

Ausis yra organas girdėjimo. Apžiūrinėjant atydžiai paviršį ausies, mes patėmysime joje kanalą, kuris užsibaigia ausies bugnelyje. Perplyšimas to bugnelio yra labai pavojingas prietikis, kadangi žmogus nuo to apkursta. Bugnelio perplyšimas arba sutrūkimas atsitinka nuo smarkaus bildesio arba uko arti ausies, taipogi nuo įdėjimo į ją konors, ypač smailo daikto.

Pav. 5.—Auis. (*Gould's Dictionary.*)

ODA.

Oda dengia visą kūno paviršį. Apačioj odos perdēm guli riebus sluogsnis arba taukai, kurie neleidžia išeiti iš kūno šilumai, atsiradusiai nuo chemiško proceso žmogaus viduriuose.

Viena iš svarbiausių odos pareigų yra—tai apsaugojimas nuo įvedimo į kūno audinius visokių pašalinių diegų. Diegai negali pereiti per nesužeistą odą ir todėl kūnui jie yra nepavojingi tol, kol oda pasilieka nepažeista.

KLAUSIMAI.

1. Iš ko kūnas susideda?
2. Kas tai yra skeletonas ir kokia jo link kūno pareiga.

3. Iš kokių dalių susideda galva?

4. Ant kokių dviejų dalių dalinasi liemens kaulai (nugaros stulpas), ir iš ko kiekviena dalis susideda?

5. Aprašyk nugaros stulpą, grobus, krutinės kaulus ir strėntaurę.

6. Iš kokių dalių susideda augštutinieji sąnariai? Žemutinieji sąnariai?

7. Kas tai yra sąnarys?

8. Kokie yra sąnarių judinimaisi? Parodyk pavyzdį alkunės ir sąnarių sukabinimą.

9. Kas tai yra raumens?

10. Kam yra raumens reikalingi?

11. Koks yra skirtumas tarp lliuosnorių ir neliuosnorių raumenų?

12. Kokį svarbumą turi raumens prie sutrinimų ir išsinarinimų?

13. Kokis yra širdies tikslas? Aprašyk jos veikimą.

14. Kas tai yra širdies plakimai ir kaip tankiai jie atsikartoja?

15. Kokios rūšies yra kraujo sudynėliai? Aprašyk kiekvieną.

16. Kokia yra charakteristika kraujo tekėjimo iš arterijos?

17. Norint sulaikyti kraujo tekėjimą iš arterijos, kur reikia spausti ir kodėl?

18. Nurodyk spaudimo vietas sekančių arterijų: Carotidos, Facial Temporaliaus, Subclavian, Brachial (2), Femoral ir Pakinkinės.

19. Kokia charakteristika kraujo tekėjimo iš kapiliariškųjų sudynėlių?

20. Kaip sustabdyti kraujo tekėjimą iš kapiliariškųjų sudynėlių ir kodėl?

21. Kokia yra charakteristika kraujo tekėjimo iš vėnų?

22. Kaip sustabdyti kraujo tekėjimą iš vėnų?

23. Kas tai yra kraujas? Kaip jis veikia?

24. Aprašyk kraujo sukrekėjimą.

25. Kas dapededa kraujui sukrekėti?

26. Iš ko susideda kvėpavimo sistema?

27. Kodėl besąmonės asmeniui nereikia duoti valgio arba vandens?

28. Aprašyk plaučių veikimą. Dėlei ko tarnauja plaučiai?

29. Dėlei ko tarnauja žlėbčiojimo sistema?

30. Dėlei ko tarnauja nervų sistema?

31. Kokios yra pasekmės sutrukimo arba pradurimo ausies bugnelio?

32. Kodėl visokis daiktas, papuolęs į akį, užduoda didelį skaudėjimą ir kankynę?

33. Dėlei ko tarnauja oda?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

(Delēi pasekmingesnio prasilavinimo reikia turėti ką nors, ant kurio tas viskas galima būtų tyrinėti. Dēlei to galima paimti mažą vaiką arba vieną katrą iš mokinių.)

Surask ant paveikslu kaulus ir sąnarius skeleto.

Parodyk nekuriuos raumenis ir paaškindink jų veikimą sutrynimuose ir išsinarinimuose.

Parodyk ant paveikslu kraujo cirkuliacija.

Surask ant paveikslu vietas, kur reikia spausti norint sustabdyti kraujo tekėjimą iš arteriju.

Aprašyk raumenų veikimą prie kvėpavimo.

Ką gali papasakoti apie akį?

SKYRIUS II.

PIRMAJAI PAGELBAI MEDŽIAGA.

RAIŠTIS; KOMPRESAI; KLIŠĖS; VERŽTUVAS; ŠILUMA; ŠALTIS;
PAAKSTINIMAS; VEMDOMOS ŽOLĖS.

Darbininkui, kuris yra laikomas atsakomybėj, prie mašinų operacijos reikalingiausia yra žinoti, kaip vartoti įrankius, reikalingus prie mašinų sutaisymo, mašinos sudėjimą ir kaip ji veikia. Tą žinojimą galima lygiai pritaikinti prie pirmos pagalbos studijuotojo. Dėlei to šita knygelės dalis yra skiriama parodymui kaip vartoti jo įrankius ir kokia medžiaga yra reikalinga prie sutaisymo.

RAIŠTIS.

Raištis yra vartojamas dėlei sekančių tikslų:

Užlaikymui ant vietos apraišalų.

Sutaisymui klišių.

Suveržiant juomi sustabdyti kraujo tekėjimą.

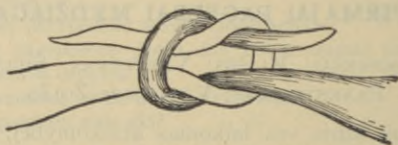
Paraišalams.

Kadanorint raištis yra vartojamas, reikia atkreipti atydą, kad perstipriai nesuveržti. Jis turi būti tvirtas ir sandariai užrištas, bet neperstipriai, kad nesustabdyti kraujo cirkuliaciją užrišimo vietoje, kas gali iššaukti mirtį sąnario, į kurį dėlei suveržimo negali daeiti iš širdies kraujas.

Kiekvienas raištis gali būti užrištas mazgu, supintas arba susiutas, arba susektas spilka. Jeigu yra susegama spilka tai reikia vartoti saugią spilką (safety-pin), kadangi pastaroji

stipriaus prilaiko raištį ir neturi išsikišusių aštrių galų, kuriais galima būtų susižeisti.

Rėva mazgas turėtų būti vartojamas vietoj paprastojo mazgo. Jis darosi šitaip: Paimk raiščio galus į abi ranki; tiesįjį galą syki persuk per kairįjį, potam kairįjį per tiesįjį, ištraukdamas galą

PAV. 6.—Rėva mazgas. (Davis.)

raiščio per kilpą. Jei galima, tai reikia visada mazgą daryti ten, kur geriausiai galima yra prieiti ir kur jis nedaro jokio nesmagumo sergančiam.

PAV. 7.—Rėva mazgas. (Davis.)

Sekanti yra vartojami raiščiai:

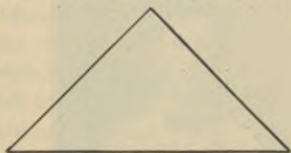
Trikertis raištis.

Nuo volo raištis.

Speciališkieji raiščiai.

Trikertis Raištis.—Trikertis raištis beveik ką yra geriausias pirmosios pagalbos darbui, kadangi jį lengviausia yra galima įgyti ir jis ne taip stipriai susiveržia, o kaip žinome suveržimas sustabdo kraujo cirkuliaciją ir priduoda nereikalingus kentėjimus.

Trikertis raištis yra daromas iš nebaltyto kotonu audinio, išbaltintas ir perstiprus audinys yra neatsakantis. Sklypelis paklodės, inpilo arba skepečiukė yra vartojami tik tai umame reikale. Patirta, kad sklypelis audinio, vartojamas kaip raištis, turėtų būti nemažesnis, kaip 34 ar 38 ketvirtainių colių. Tą sklypelį reikia sulenkti įkampiai, tada perkirpti per sulenkimą ir gausime du raiščius. Be ką pačiam daryti tuos raiščius, geriaus yra juos pirkti, nes perkant ant jų buna visada prilipinta korčiukė su paveikslėliu ir paaiškinimu, kaip reikia vartoti.

PAV. 8.—Trikertis raištis.

Trikertį raištį galima vartoti dvejopu būdu:

Nesulenktą.

Sulenktą.

Nesulenktas vadinasi tada, kada jis yra vartojamas pavidale pilno trikerčio.

Sulenkiant vieną trikerčio kampų reikia pridėti prie priešingosios pusės vidurio ir dar vieną sykį sulenkti.

Žinoma, ne būtina reikia visada taip jį sulankstyti, kaip augščiaus minėjome; galima jį sulankstyti taip, kaip kur jis geriaus tinka.

PAV. 9.—Trikertis parišimui rankos.
(Esmarch and Kowalsig.)

Vienog augščiau paminėta metoda yra pripažinta už atsakančiausią, teipogi ir žemiaus paminėtos.

Sekanti yra svarbiausi vartojimai trikerčių raiščių:

1. Rankos pakabinimas.

Uždėk vieną kampą raiščio ant sužeistosios rankos peties.

Ištiesk raištį ant vidurio krutinės, taip, kad vienas jo kampas pasiliktų užpakalyj sužeistosios rankos alkunės. Sulenk ranką po tiesiu kampu, taip kad ji atsiktų per patį raiščio vidurį. Tada žemutinį raiščio kampą uždėk ant sužeistosios rankos peties ir užpakalyj ant kaklo sumezgk su kitu iš priešingosios pusės kampu. Trečiąjį raiščio kampą, kuris randasi užpakalyj sužeistosios rankos alkunės, pertiesk per ranką ir prisegk prie vidurio užraišalo. Tokiu budu pasidarys kabantis užraišalas, kuris vienok negali stumdytis į šonus. (Pav. 9.)

PAV. 10.—Rankos pakabinimas, padarytas iš marškinių rankovės.

Tokis raiščio sulankstymas padaro atsakančią rankos pakabinimą. Bet apart to norint ranką pakabinti ant krutinės, galima dar prisegti marškinių ar žipono rankovę prie krutinės. (Pav. 10.)

2. Kojos užraišalas.

Patiesk raištį. Uždėk ant jo koją, kad pirštai būtų linkui vieno jo kampų. Paimk tą kampą ir pertiesk per koją išilgai. Paimk kitu du kampu, perkryžiovok juos per pėdą ir aprišk apie ryšelj. (Pav. 11.)

Šitas bet užraišalas turi aprubežiuotą eilę vietų, kur jį galima vartoti.

3. Rankos Raištis.

Jisai užsiriša teippat, kaip ir kojos užraišalas. Pirmiausiai reikia patiesti raištį, padėtį ant jo ranką delnu žemyn, kad pirštai būtų linkui vieno kampų (jei reikia, galima ranką sugniaužti), o ryšelis prie ilgojo šono. Tas kampas pertiesiama per pirštus į viršų rankos, linkui ryšelio, kitu gi du kampų perkryžiuojama per ryšelį ir surišama.

Šitasai užraišalas yra vartojamas daug tankiau nei pirmesnieji.

4. Galvos užraišalas.

Pirmiausiai, sulankstyk sklypelį audinio apie pusantro colio pločio, pridėk jį prie plačiojo trikerčio šono; uždėk jį ant galvos, taip kad platusis jo šonas pareitų ant kaktos truputį augščiau akių, o vienas kampas būtų užpakalyj. Kitu du užraišalo kampų paimk link priešais, truputį augščiau ausų ir surišk juos ant kaktos. Užpakalinį kampą patrauk stipriai žemyn, užlenk į viršų ir su spilka prikabink ant viršugalvio. (Pav. 12.)

Šitas užraišalas yra labai naudingas.

Trikertis suvyniotas užraišalas tankiai yra vadinamas kravatu užraišalu; pagal reikalą jį galima padaryti platesnį arba siauresnį. Kaip jau teko matyti, kravatas gali būti vartojamas ant kiekvienos kūno dalies. Bet specialiskai jis yra vartojamas prilaikymui užraišalų ant vietos ir užlaikymui kraujo tekėjimo, kada prisieina sustabdyti kraują spaudimu tekėjimo vietoje.

Pavyzdžiai vartojimo suvynioto trikerčio raiščio arba kravato.

Pav. 11.—Trikerteris kojai užraišalas.

1. Akies užraišalas.

Užtiesk krovatą pačiu jo vidurių ant sužeistos akies, o galus suryšk užpakalyj ant galvos. (Pav. 13.)

2. Žando užraišalas.

Dėlei to yra reikalinga du krovatai. Pirmutinis pačiu viduriu uždedama ant smakro išpriešais ir užrišama užpakalyj ant kaklo.

Pav. 12.

Antras-gi uždedama apačioj smakro, jo kampai persikryžiuojama ant viršugalvio ir paskui vėla užrišama apačioj smakro

3. Kaklo užraišalas.

Krovato vidurys uždedama ant sužeistos vietos, o galai apvyniojama aplinkui kaklą ir užrišama, kur papuola. Šito užraišalo šonai tankiai reikia dar parišti kortonu, kad jis laikytųsi ant vietos.

4. Užraišalas delnui.

Uždėk krovatą per patį vidurį ant delno, perkryžiuok jį ant viršaus rankos, perkryžiuok išpriešais ant ryšelio ir tada surišk iš viršaus rankos per ryšelj. (Pav. 14.)

Kravatas dar gali būti vartojamas pakabinimui rankos. Dėlei to iš jo padaroma kilpa. Vienan tos kilpos galan įdedama sulenkta per alkunę ranka, o kitas galas užkabinama ant kaklo. Kada kravatas yra vartojamas pri laikymui ant vietos užraišalų ant galinių sąnarių, jis yra užvyniojamas ant užraišalo, o jo galai surišama parankiausioje vietoje. Žinoma, reikalaujamas kravatų skaičius priguli nuo dydžio užraišalo.

Volo Raištis.—Volo raištis galima vartoti kiekviename augščiau paminėtų atsitikimų; jis yra gana atsakantis vartoti chirurgams, bet pirmutinės pagalbos studijuotojui jis yra per daug painus. Volo raiščio galą galima vartoti vietoj suvyniotojo trikerčio raiščio; chirurgai jį dažniausia vartoja apvyniojimui

skaudamų vietų, apvyniodami jį apie sužeistą sąnarij. Šitas vartojimas volo raiščio yra labai parankus sustabdymui kraujo tekėjimo iš kapiliariškųjų sūdynėlių ir pri laikymui apraišalų ant skaudamos vietos. Netik yra šitie klausimai, kuriuos gali sutikti pirmos pagalbos studijuotojas; jeigu tik jie vieni būtų, tai apie volo raiščio vartojimą čionai visai nebutų minėta. Bet ne tame dalykas. Pirmosios pagalbos studijuotojas privalo žinoti, kaip pasinaudoti iš visokių prietaisų, kurias jis turi po ranka ir surasti daugiau parankumų, kaip vartoti volo raištį, dėlei to jis privalo susipažinti su svarbiausiais jo vartojimais.

PAV. 13.

PAV. 14.—Kravatas apvyniojimui delno.

tojos; jeigu tik jie vieni būtų, tai apie volo raiščio vartojimą čionai visai nebutų minėta. Bet ne tame dalykas. Pirmosios pagalbos studijuotojas privalo žinoti, kaip pasinaudoti iš visokių prietaisų, kurias jis turi po ranka ir surasti daugiau parankumų, kaip vartoti volo raištį, dėlei to jis privalo susipažinti su svarbiausiais jo vartojimais.

Volo raištis yra paprastai padarytas iš muslino, kotonu audinio, audeklo, gazos, iš kurių tarpais yra ištraukoma siulai, o pats raištis suvyniojama į volą. Bet geriausia tam raiščiui medžiaga (materijolas) yra tai gaza. Jis yra tamprus ir tam tyčia pritaikintas apraišalams; jį galima vartoti kiekviename prietikyje, kadangi jis yra daug geresnis, nei iš muslinų raištis, kuris, budamas netamprus, jei užveržtas, sustabdo kraujo cirkuliaciją, o jei ne užveržtas, tai nusmunka nuo skaudamos vietos.

PAV. 15.—Cirkuliariškas užraišalas. (Davis.)

Kadangi volo raištį lengvai galima gauti pirkti, tat yra gerai žinoti, kaip jis turi būti suvyniotas. Vieną raiščio galą reikia užsukti į viršų ilgio apie 6 colių ir tą galą sulankstyti, paskui ant jo suvynioti visą raištį ir gausime nedidelį kietą volą. Raiščio galą uždėti ant šlaunies (dėlei to koją reikia padėti ant kreslės taip, kad šlaunis būtų po tiesium kampu nuo kūno) laikydamas volą arti kuno, raiščio išsitiesimas turi būti žemyn nuo volo. Vyniok, pradedant tiesiosios rankos pirštais iki ryšeliui, pakol užraišalas bus visai suvyniotas. Kairiąja ranka tik reikia pataisyti, kad volas būtų tiesiai ir stipriai suvyniotas. Raištis ant volo turi būti suvyniotas stipriai ir su lygiais kraštais. Tada jį galima susegti spilka, kad neiširtų.

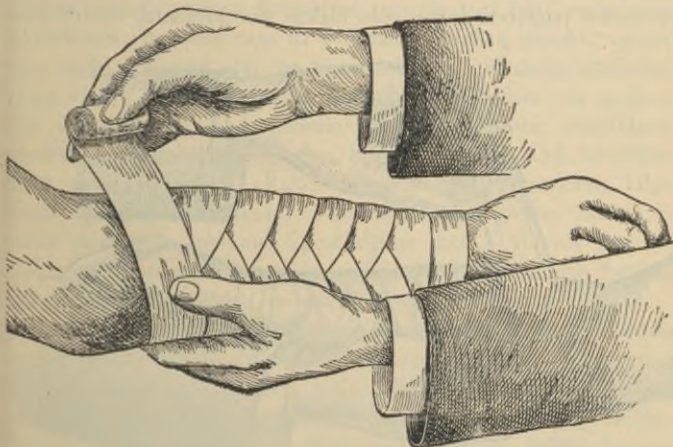
Volo užraišalai yra vartojami sekančio dydžio.

Pirštams $\frac{3}{4}$ colio pločio ir 1 mastas ilgio.

Rankoms ir galvai $2\frac{1}{2}$ colio pločio ir 4 ar 6 mastų ilgio.

Dėl kojos ir šlaunies 3 colių pločio ir 6 ar 8 mastų ilgio.

Dėl krutinės ir pilvo 4 ar 5 colių pločio ir 8 iki 12 mastų ilgio.

PAV. 6.—Apvertimas. Pritaikymas prie apvertimo. (Davis.)

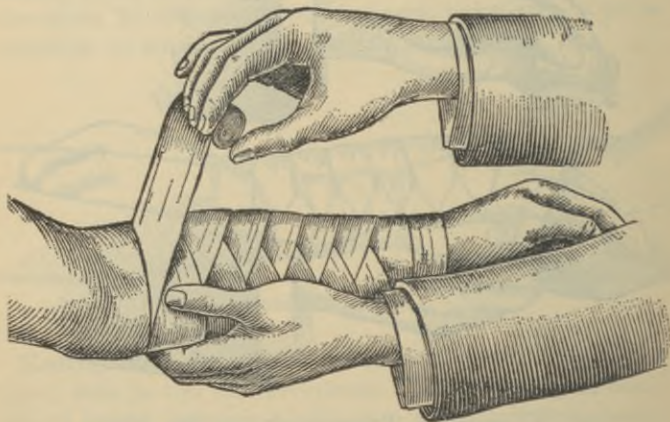
Pustrečio colio pločio ir 4 iki 6 mastų ilgio užraišalas yra tankiausiai vartojamas.

Vienok visados yra reikalinga užraišalą pritaikinti prie dydžio skaudamos vietos, kadangi platus užraišalas niekadots atskančiai neuždengs mažą žaizdą.

Volo raištis yr lengvai perpiaunamas peiliu ir todėl pagal reikalą galimą atpiauti jo trumpesnį ar ilgesnį galą.

Naudojant volo raištį reikia jį turėti tiesėjėj rankoj, o liuosąjį jo kraštą kairėjėj ir uždėti jį ton vieton, iš kur reikia pradėti apvyniojimas.

Praščiausia, nesudėtinė, raiščio vartojimo metoda yra tai cirkuliariškoji (aplinkui), bet ją galima vartoti tik tada, kada reikalaujama perdėm apvynioti kokį sąnarį. Jis yra atsakantis tik apvyniojimui rankos iki ryšeliui, delno ir pirštų. Apart to pirmosios pagalbos darbe volo raištis yra paprastai vartojamas

PAV. 17.—Apvertimas. Raištis apverstas. (Davis.)

prilaikymui užraišalų ant skaudamos vietos, kas dar labiaus praplatina cirkuliariškosios metodos vartojimą. Cirkuliariškoji metoda yra gera tuomi, kad prie jos tankiausiai yra varjama gazinis raištis dėlei jo tamprumo ir nenuslinkimo nuo skaudamos vietos. Cirkuliariškosios metodos vartojimas susideda paprastai iš eilės cirkuliariškų vyniojimų nuo žemai augštytyn, kame kiekvienas viršutinis uždangalas pridengia trečdalį apatiniojo.

Kada dalis į vieną galą yra didesnė, neg į kitą, pradedant

apvynioti reikia kelis syk apsukti raištį ant vietos, paskui eiti tolyn uždengiant viršutiniu juo apie trečdalį apatiniojo. Bevyniojant galima bus lengvai patēmyti, kur sąnarys pradeda eiti storyn, nes ten raištis visiškai neprisiglaus ir pasiliks sprāgos. Uždengimui šitų vietų Atvertimo metodu turi būti vartojama. Atvertimas yra skaitomas už sunkiausį punktą išmokti vartoti volo raištį. Vienok dar ne tame dalykas. Kadangi aprišimas vietų vienoj vietoj storesnių neg kitoj iš teisybės yra sunkus, yra reikalaujama, kad neišsilavinęs apvyniojime uždėdamas užraišalą, prisilaikytų metodos, kuri reikalauja, kad užraišalas būtų prisiglaudęs prie kuno, o padarymui nematomų kilpų reikia jās daryti užpakalyj, kur jos ne taip greitai matosi, ir jokio sunkumo tokiam apraišiojime nėra. Norint išmokti atsakančiai padaryti užraišalą visokiuose atsitikimuose, būtinai reikia praktikuoti ir ant to atkreipti visą atydą.

Norėdamas padaryti Atvertimo metodos užraišalą, kairėsės rankos nykštį uždėk ant žemutinės raiščio braunos prilaukymui jo ant vietos, palik apie 3 colius liuso raikščio tarp rankų, volelį pasuk atgal, uždengdamas juomi pusę paskutiniojo raiščio. Perdėk volelį tarp rankų, laikydamas žemutinę raiščio brauną paraleliškai su ta, užlenkta žemyn, atvers vėla toje pačioje vietoje ir taip toliau. Atvertimas turi būti padarytas taip, kad jis gulėtų ties viduriu sąnario arba jo šono ir kad visi atvertimai pareitų po viena linija.

Paveikslas 8-to raiščio yra labiausiai vartojamas apie susinarinimus. Jis susideda iš atkartojimo kilpų, iš kurių kiekviena paskutinėji pridengia du trečdaliu pirmutinės. Vidurinė jo dalis pareina ant nario sulenkimo, kada kilpos dar randasi viena ant kitos viršuj jo. (Pav. 18.)

Spica užraišalas yra tai atmainyta forma paveikslo 8-to raiščio, turinčio vieną kilpą didesnę neg kita.

Persergėjimai.

Prie viso, kas jau buvo augščiau minėta, reikia pridėti nekurios persergėjimus, kurie privalo būti patėmyti vartojime volo raiščio.

Raištis vyniojasi visada nuo pažemių augštyn ir nuo vidurinės į lauko pusę, per prišakį sąnario.

Užraišalas visada dedasi pastoviai, bet ne perstipriai ir ne perliuosai, perdēm vienodo stiprumo.

PAV. 18.—Kojos paveikslas 8-tas (Heath.)

Apraišiojant ranką ar koją visada pirštus palik neapvyniotus, kad jie matytųsi. Jeigu galai pirštų pamėlinuos arba jausi juose skaudėjimą, žinok kad užraišalas sustabdė kraujo cirkuliaciją ir ji reikia kuogreičiausiai atliuosuoti, kitaip grėsia pavojus.

Niekados nedaryk raiščio atvertimo ant smailo kaulo ir visados ant sąnarių vartok paveikslėlį 8-tą.

Apraišiojamą sąnarį visada padėk ton vieton, kur manai jį ant ilgiaus palikti, nes jį judinant gali nusmukti užraišalas ir vietomis atsiliuosuoti, kitur gi labiaus užsiveršti, sustabdydamas cirkuliaciją.

Niekados nevyniok raiščio apačioj užraišalo, bet visada ant viršaus jo.

Visada uždedant apraišalą tuoj po susižeidimui atmink, kad gali sužeista vieta patinti, ir liuosas užraišalas gali tapti perstiprum; todėl dėmk, jei sužeista vieta tinsta, tai tankiai atmink užraišalą ir vėl išnaujo jį uždėk.

Niekados nedėk šlapią užraišalą, kadangi džiudamas jis susitrauks ir taps nekuriuose vietose perstiprus.

Gerokai galima prasilavinti vartoti volo raištį, bevyniojant koją nuo pėdos į viršų. Tas duoda progą sutikti visokias apraišiojimo metodus, kokios tik buvo minėta.

Kavalkai volo raiščio gali būti labai naudingai suvartoti išsilavinusių bandažavime ypatų. Yra viso trys speciališkai bandažai daromi tokiu budu; kadangi jie yra labai paprasti, priegtam gana parankūs, tai juos privalo žinoti kiekvienas, kuris interesuojasi apraišiojimu.

Rankos Kilpa bus aprašoma pirmiausiai. Dėlei to reikalaujama 3 ar 4 colių volo raištis, dar geriaus odos. Ranka sulenkiamą per alkunę po tiesum kampu, kaip jį reikia nešioti, ir įdedama į kilpą. Kilpos ilgis darosi žiurint pagal reikalą.

PAV. 19.—Rankos Kilpa.

Pridėk galą raiščio prie krutinės, kitą galą paimk augštin per dėk per kaklą, nuleisk ant kito šono krutinės, žemumo kaip alkunė, užlenk augštin ir atnešęs atgal surišk abu kampu. Tokiu budu gausi dvi kilpas, kurių vieną užmauk ant rankos ties alkune, kitągi ant rankos ryšelio. (Pav. 19.)

2. **Keturkampis Raištis** yra ketvirtas iš tų užraišalų. Jis yra tankiausiai vartojamas prie sutrynimo žandkaulio ir sužeidimo galvos. Jį galima padaryti iš 4 colių pločio volo raiščio. Jį reikia sulenkti išilgai per vidurį ir per sulenkimą perkirpti arba perplėšti iš abiejų galų, tik palikti per vidurį neperkirtą apie 2 colių, kuris užsideda ant smakro. Žemesnieji jo galai užsiriša ant viršugalvio, o augštesnieji užpakalyje ant kaklo. Sužeidus viršugalvį keturkampį raištį galima vartoti tokį pat 4 colių volo raištį. Neperkirtas jo vidurys užsideda ant viršugalvio, du pirminiai galai užsiriša užpakalyje ant kaklo, o du užpakalinieji galai užsiriša priešai po smakru.

PAV. 20.—Keturkampis galvos užraišalas. (Stewart.)

3. **T Raištis** yra paskutinis iš tų užraišalų, ant kurių apsimoka atkreipti atydą. Jis yra vartojamas tik ant šakumos, arba užlaidymui apraišiojimų toje vietoje. Jis yra padirbtas iš diejų ilgumų 3 colių volo raiščio. Prie vieno iš jų vidurio apie pusantro masto ilgumo prisisiuva arba spilka prisikabina kitas 1 masto ilgumo. Dėl uždėjimo to užraišalo pirmiausia per liemenį užrišama šniuras, ties kurio viduriu užpakalyje yra vienas siauresnis. Ilgasai šniuras prisikabina iš prieš, potam abiejų galai susegama, kur susiduria.

Speciališki užraišalai.—Yra tik vienas speciališkasis užraišalas, kuris vertas yr paminėjimo, kuris randasi Amerikos Raudonojo

Kryžiaus pirmutinės pagalbos ištaisyme. Kiekvienoje tų karbelių randasi ilgas gazos raištis su gazos kompresu, prisiutu prie jo vidurio, trikertis užraišalas su atspauzdintu ant jo paaiškinimu, kai vartoti, ir dvi spilkos.

Paaiškinimai, kurie randama metalinėj dėžutėj, yra sekanti: *Gazos Bandažas su kompresu.*—Jeigu ant sužeistos vietos oda yra sugadinta, vartojant šitą užraišalą ir kompresą, užraišalą

PAV. 21.—Raud-onojo Kryžiaus pirmosios pagalbos ištaisymai.

reikia išvynioti **bet reikia saugotis nepajudinti kopreso paviršio.** Kompresą reikia uždėti ant pačios žaizdos ir prilaikymui jo ant vietos reikia apvynioti tą vietą su raiščiu ir stipriai surišti arba susekti spilka. Jeigu žaizda yra labai didelė, kad kompresas negali ją visą uždengti, uždėk kompresą ant žaizdos vidurio ir aprišk aplinkui raiščiu, kaip jau buvo sakyta pirmiau. Bet šitame atsitikime buk labai atsargus, nepajudink kopreso paviršio, kuris užsideda ant žaizdos. Atsitikime, kad jeigu nėra žaizdos, šitas užraišalas gali buti vartojamas kaipo paprastas bandažas prilaikymui ant vietos užraišalų ir tt.

Trikertis užraišalas.—Trikertis raištis yra vartojamas kaip paviršutinis užraišalas, kaip parodo ant jo atspaustas paveikslėlis. Šitas raištis taipogi užsiriša arba spilka prisisega ant vietos.

Nejudink atrištos žaizdos su pirštais, vandeniu, ar kitu kuomi, bet uždėk ant jos kompresą, o jei žaizda yra labai didelė, tai nepajudintą bandažo pavirši.

Bandažo spaudimas tuojaus sustabdys kraujo tekėjimą.

Parankumas šito ištaisymo (outfit) randasi tame, kad visi daiktai, kurie randasi jame, yra čysti ir gatavi vartojimui, visi užraišalai gali būti lengvai vartojami ir apart to jame randasi gatavos kilpos. Su jomis ir medžiaga dėl klišių, kurių lengvai galima surasti, tu visados gali būti gatavas sutikti visokį sužėdimą.

KOMPRESAI.

Apie kompresus jau buvo minėta, kalbant apie Raudonojo Kryžiaus pirmutinei-pagelbai ištaisymą (outfit). Kompresas yra tai kas tokis, vartojamas spaudimui ko, arba aiškiau sakant uždėjimui ant atdaros žaizdos. Jis turi būti apie pusantro colio dydžio į visus šonus. Kompresas turi būti padarytas iš gazos arba reto perkelio.

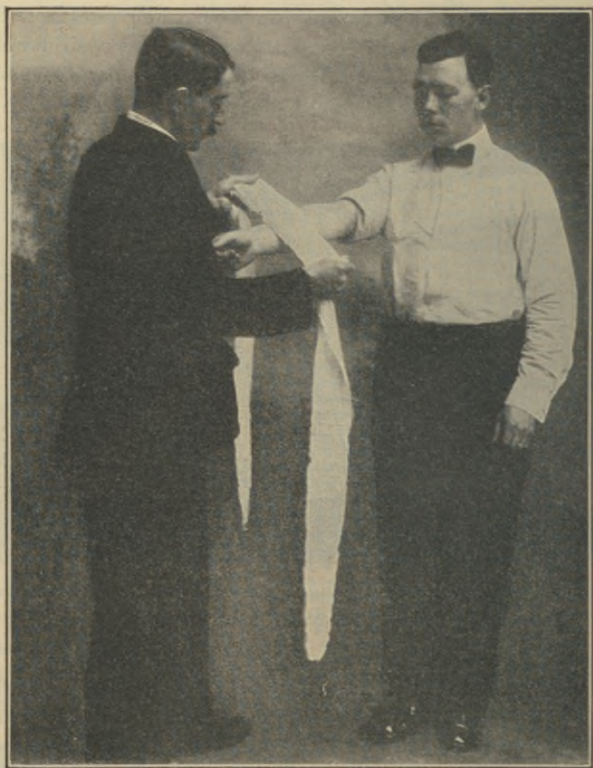
Apart to viso kompresai privalo būti nepavojingi vartojimui. Dėlei to jie privalo būti pirmiaus dizinfektuoti pirmoje vietoje ir po antra, jie turi būti nesuteršti pirštais arba teip kuomi juos benešiojant. (Žiurėk Diegai.) Šita tai yra didelė Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos ištaisymo nauda, kuris padirbėjų yra taip sutaisytas, kad be jokio pavojaus gali būti uždėtas ant žaizdos, nes budamas įdėtas į metalinę dėžutę, jis yra apsaugotas nuo suteršimo. Tarpe žmonių yra vartojama dar daug kitokių pakelių, užlaikančių pirmosios pagalbos prietaisais ir kompresus, bet jie ne teip saugiai supakuoti, kad negalėtų būti suteršti,

kaip tai Raudonojo Kryžiaus prietaisai. Ant kiekvienos dėžutės ar pakelio yra atspaudinti paaiškinimai, kurių reikia prisilaikyti. Jeigu gali įgyti pirmosios pagalbos pakelį prietaisų, tai aprišimui žaizdos vartok jį, o nekitokias. Antras pasirinkimas turi būti antiseptiška gaza. Mažas dėžutes tos parankiausios dėl kompresų gazos galima gauti kiekvienoje aptiekoje. (Ne-

PAV. 22.— Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos ištaisymas (outfit), parodantis jo įtalpą.

užkrečiama gaza yra ta gaza, iš kurios per kaitinimą yra išnaikinti visokie diegai, o antiseptiška gaza yra ta gaza, iš kurios diegai tapo panaikinti per veikiančius prieš puvimą vaistus, ypač merkurijo bichlorido.) Nešiojant prie savęs kompresus reikia juos laikyti uždengtus, kad jie nesusiterštų. Vartojant jį reikia visada suimti pirštais už popieros, į kurią jis yra įvyniotas ir tos popieros nenuplėšti, pakol ji yra reikalinga kompreso uždengimui. Jeigu per neapsižiurėjimą gazą pačiupinėjai

PAV. 23.—Kaip uždėti Raudonojo Kryžiaus kompresą.

PAV. 24.—Kaip nereikia dėti Raudonojo Kryžiaus kompresą.

pirštais, tai uždedant ant žaizdos reikia tēmyti, kad ta dalis gazos butų kuotoliausia nuo žaizdos.

Kaip apsvarstinēta po antgalviu Diegai, pakol galima parupinti saugią gazą, žaizdą geriau palikti atrišta, nē kaipo užrišti by su koku škarmalu, bet šitas yra nevisada praktiška. Ypač tose vietose, kur gazą negalima greitu laiku parupinti, yra pavojinga ant ilgai palikti atrištą žaizda, nes nuo rankų ir iš oro ant jos prisirenka visokių nešvarumų, pakol daktaras suteiks atsakančią pagelbą. Šitame atsitikime kompresas teipogi lošia žymią rolę, sustabdydamas kraujo tekėjimą ir uždengdamas žaizdą. Bet kompresą reikia stengtis padaryti kuogeriausj ir iš čysto au-deklo. Dēlei to galima vartoti nosinę skepečiukę, kuri po skalbimui dar nebuvo vartota. Ta skarelē pirmiaus turi buti išdžiovinta per dešimts minutų ir aplieta 1–1000 merkurijo bichloridu, naikinančia medžiaga, per tiek pat laiko. (Tobličaitēs naikinančios medžiagos yra plačiai vartojama; jos yra žinomos po vardu antiseptiškių toblyčiaių. Šita substancija yra marinanti nuodai ir jos persivertimas negali buti tarp metalinių dengtukų.) Rekomenduojamą apsaugą duos kompresas, kuris yra nepavojingas vartojimui, bet yra svarbus praktiškas sunkumas prie jo uždėjimo. Jis, žinoma, bus labai šlapias ir reikēs iš jo prieš uždēsiant ant žaizdos išgręšti vandenį. Padirbant šitą kompresą reikia jį rankomis čiupinēti, ir kaip bus žemiaus paaiškinta, nuo rankų pasilieka ant jo milijonai diegų. Tatgi, jeigu galima, reikia rankas chirurgiškai apvalyti, tai yra nuo jų prašalinti visokius ligų diegus. Tą galima padaryti mazgojant rankas su muilu karštame vandenyje apie penkias minutes, ypač reikia atkreipti atydą, kad nagai butų gerai išvalyti. Rankas geriausiai yra galima numazgoti po kranu, jeigu gi yra vartojamas dēlto sudynēlis, tat vandenį reikia atmainyti apie tris sykius. Po nuprausimui rankas reikia mirkyti apie 5 minutes 1–1000 chemiškoj ištarpoj. Tada rankas reikia nušluostyti, ir nieko

daugiau nečiupinėti, tik daryti kompresus. Tada reikia išimti iš blekinės dėžutės skiriamą kompresui audinį, bet ir dabar reikia saugotis neimti pirštais už tos vietos, kuri pareis ant žaizdos. Priešingai, turi laikyti jį už pačių kampų ir išgręžti iš jo vandenį, taip kad pasiliktų sausas, ir tada uždėti ant žaizdos be atidėliojimo. Jeigu dėl kompreso buvo paimtas gana diktokas audinio sklypelis ir prieš išvirinant jis buvo sudėtas kaip tik tinkantis ant žaizdos, tada parankiau ir lengviau jį vartoti.

Kada nėra jokių parankumų, kuriais galima būtų pasinaudoti prausiant rankas, natūrališkai šitas turi būti praleista, bet visgi reikia užlaikyti nekuriuos prasergėjimus darant kompresus. Duokime sau, kad pradžioje kompresą negalėjome išvirinti, bet vienok tas butinai yra reikalinga. Šitame atsitikime vėla paimk nosinę skepečiukę arba sklypelį nesuteršto audinio, kątik išskalbtu, ir uždėk ant žaizdos. Sklypelis audinio ar skepetaitė, kurie buvo jau vartoti, nors ir išrodytų čystais, visai nėra tokiais chirurgiškąj nuomonėj ir yra pavojingi vartojimui vietoje kompresų.

Niekados pačiam nereikia mėginti mazgoti žaizdą. Tokius dalykus reikia palikti atlikti chirurgui, kadangi pirmosios pagalbos studijuotojui visai nesimato reikalo mėginti mazgoti žaizdas, nes tas būtų visai bereikalingas čiupinėjimas. Jeigu jis apart uždėjimo atsakančio kompreso žaizdai daugiau nieko nedarys, tai ligonis pasiliks iš to užganėdintas ir jam dėkingas. Jeigu gi jis kėsintųsi daryti daugiau, nei tą, galį pasilikti atsakomybėj už užduotus ligoniui kentėjimus arba priešlaikinę mirtį.

PLĖSTRAS, KOLIIDIJAS IR KITOS PANAŠIOS SUBSTANCIJOS.

Jie yra vartojami uždengimui žaizdos; per juos joki diekai negali pasiekti žaizdos, o kurie ten pakliuvo pirmiaus, yra taip

aklai uždaryti, kad nieko negali veikti ir turi mirti. Plėstro vartojimas (apart angliško plėstro, pridengimui mažų įdrėskimų neperėjusių perdėm odos) turėtų būti nupeiktas, kadangi jis ne tik ką neuždengia atsakančiai žaizdos, bet dar pats savimi nėra chirurgiškai čystas.

Koliodijus nėra chirurgiškai toks nešvarus, kaip plėstras, taipogi į jį įeina nekurios antiseptiškos dalys, todėl vartojimui ant žaizdų jis nėra taip pavojingas, kaip plėstras. Bet jis teipogi gali uždengti po savim diegus. Geras paprotys yra vartoti jį ant lengvos čystos žaizdos, padarytos aštrum daiktu, bet veik reikia nuimti, jei tik apsireiškia uždegimas.

KLIŠĖS.

Klišės yra vartojamos sustabdymui judinimosi toje vietoje, kur kaulas yra sugadintas. Todėlei jos turi būti padarytos iš stiprios medžiagos. Pirmosios pagalbos klišės privalo būti padirbamos iš tokios medžiagos, kurią galima įgyti ant tų pėdų. Tam tikslui galima vartoti medžio kavalkėlius, galą šluotkočio, kavalkėlį lentos, balaną, dratą, kavalką stiprios odos, lietsargio, blekės, žvakės, ritinį audinio su medžio gabalu iš lauko pusės ir tam panašius daiktus. Prie sužeistos kojos galima vartoti kaipo klišę antrąją koją, pririšant prie pirmosios.

Prie uždėjimo plėstrų reikia patėmyti kelis persergėjimus. Apart to, kad jie privalo būti užtektinai nelankūs, kad neleistų judintis toje vietoje, kur kaulas yra perlaužtas, reikia kad jie būtų užtektinai ilgi, sulaikymui judinimosi per arčiausiąjį narį, per ką galėtų judintis ir perlaužtas kaulas; apart to klišės turi būti tokio pat pločio, kaip ir sąnarys, ant kurio jos bus vartojamos, nes kitaip užraišalas pasiekdamas iš šonų sužeistą sąnarį, gali pastumti iš vietos perlaužtą kaulą. Idant apsisaugoti nuo sutinimo pavojaus, teipogi kad palengvinti ligoniui ir neleis-

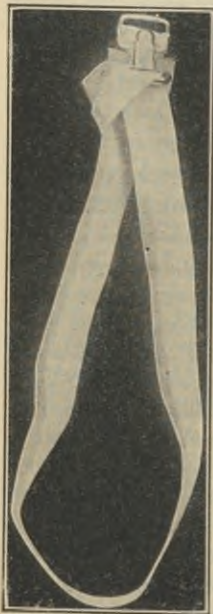
ti nusibružyti odai, vidurinei klišiu šonai išsikloja minkšta medžiaga; atsakančiausia tam yra audeklas. Apart to dar yra vartojama kotonas arba bovelna, žolė, skadurai, nuobraukos, pakulos ir tt. Jeigu klišės nėra minkštai ištiestos, tai sąnarij, dėl kurio jos yra vartojamos, reikia labai atydziai saugoti, nes sąnariui sutinus gali sustoti kraujo cirkuliacija, ką seka visiška sąnario mirtis.

KRAUJO VERŽTUVAI.

Ypatingi chirurgiški kraujo veržtuvai arba tornikvetai yra vartojami sustabdymui kraujo tekėjimo iš arterijų. Kiekvienas iš jų turi juosčiukę aprišimui apie sąnarij, paduškaitę, kuri užsideda ant arterijos ir dviejų tam tikrų spaustuvų, kurie spausdami į paduškaitę sustabdo kraujo tekėjimą. Dėl paprasto veržtuvo, kuris tarp žmonių yra tankiausiai vartojamas, vietoje juosčiukės galima vartoti nosinę skepečiukę, o į vietą spaustuvų galima paimti apskritus lygius akmenukus, vietoje gi paduškutės galima vartoti korką arba jam panašią medžiagą. Akmenukai ir tt. turi būti įvynioti į audinį, kad jie perdauk nespautų ir nepažeistų odos. Sustabdymui kraujo tekėjimo juos reikia uždėti ant arterijos augščiau žaizdos ir skepečiuke stipriai aprišti. Tarpe dviejų užraišalų įsideda lazdzūkė, kuri yra laikoma, pakol kraujas nustos tekėjęs. Jeigu yra reikalinga, vartojama dar vienas užraišalas pririšimui galų lazdzūkės, kad ji negalėtų atsilenkti. Vienas bandažo sluogsnis yra reikalinga užtiesimui kaipo diržas, jeigu daugiau negalima gauti.* Apsisaugojimui nuo sužeidimo tuomi galus lazdzūkės reikia užlenkti į šoną nuo kuno. Šitas yra plačiau aprašyta po antgalviu Kraujapludis. Vidurinė dviračio rato šėnis yra labai atsakanti kraujo veržtuvui. Jos galai yra vartojami kaipo paduškutė.

Apart pavojingo sužeidimo raumenų ir odos vartojant kraujo veržtuvus, yra dar vienas baisesnis pavojus surištas su jų varto-

jimu. Jis tai yra perstiprus suveržimas, nuo ko nustoja kraujo cirkuliacija ir atskirtam nuo širdies sąnariui gręsia mirtis. Jeigu tas veržtuvas buvo laikomas ant sužeistos vietos apie valandą laiko, reikia jį kuogreičiausiai atliuosuoti by tik kraujo tekėjimas jau yra sustabdytas. Bet visai jį nereikia nuimti, nes gali vėla prasimušti kraujas ir vėla reikėtų suveržti. Kada reikia vartoti kraujo veržtuvus, butinai reikia kuogreičiausiai pasirinkti daktarą, nes, jeigu prisieitų kraujo veržtuvą palaikyti ant vietos apie tris-keturias valandas, atskirtai kūno daliai gręsia neišvengiama mirtis.

PAV. 25.—Kraujo veržtuvas (Tornikvetas).

Jeigu yra vartojamas cirkuliariškas veržtuvas, jį ant žaidos negalima laikyti ilgiau kaip valandą laiko.

ŠILUMA IR ŠALTIS.

Šildymas iš oro pusės yra toks svarbus gyvasties prilaikytojas, kad kiekvienas pirmosios pagalbos studijuotojas privalo žinoti,

kaip juomi pasinaudoti. Žinoma, tam atsakančiausias yra šiltas oras, bet stiklinės bonkos taipgi yra užtektinai geros. Jas reikia tiktai apvynioti audiniu arba popiera, kad neapdeginti ligonio. Teipogi dar yra vartojama šiltos plytos ir akmenai. Vartojant tokį apšildymą, ypač besąmonės ligoniui, reikia būti labai atsargiam neuždėti perkarštą daiktą, nes teip palikus ant kokio laiko jis nudegintų ligoniui odą; todėl-gi pirm uždėsiant reikia išmėginti, kad plyta, bonka ir tt. nebutų perkaršti; išmėginti yra geriausiai juos ant savo paties kūno laikant kokį laiką prie rankos arba kojos. Atšildant krutinę galima vartoti lengvai sušildytą vandenį.

Šildymas, vartojamas ant vienos ar kitos vietos, kas valandėlė priverčia kraujo sūdynėlius pasididinti ir vėla susitraukti. Tą gali patėmyti kiekvienas, kaip būva išsivertę rankų gįslos, jei rankas palaikysime kokį laiką karštame vandenyje. Todėl šildymas yra vartojamas kad apsaugoti sužeistą vietą nuo tinimo. Tam tikslui yra vartojama ir suvilgyta karštame vandenyje skara.

Šaltis lygiai kaip ir šiluma yra vartojama prie suteikimo pirmosios pagalbos. Jis yra vartojamas trijuose atsitikimuose: sumažinimui temperatūros kuno nuo saulės užgavimo; sutraukimui kraujo ant vietos sūdynėliuose ir sužadimui kvėpavimo.

Norint sumažinti kuno temperatūrą yra daromos labai šaltos maudyklės; bet tam siekiui galima pasinaudoti ledais prikrautomis dėžutėmis, kurias reikia apdėti apie ligonį. Apart to dar yra vartojama kitokis budas atšaldyme, apdedant apie kuną suvilgintas šaltame vandenyje palas.

Šaltis yra vartojamas sušaldymui ant vietos kraujo, kad tuomi apsaugoti sužeistą vietą nuo sutinimo. Iš šalies žiurint, rodosi labai įdomu, kad du priešingi daiktai—šiluma ir šaltis—yra vartojami vienam ir tam pačiam siekiui, bet tai yra faktas. Vienok apsaugojimui nuo ištinimo sužeistos kuno dalies šaltis

yra daug atsakantesnis už šilumą. Užtat gi suteikime pirmosios pagalbos tankiausiai yra vartojama: ledų prikrautos dėžutės, ledų maudyklė, šaltas vanduo pilamas ant žaizdos, arba suvilgyta šaltame vandenyje pala yra apvyniojama. Tuomi yra išaiškinamas tas, kad vartojimai peilio geležtės apsaugoja sutrenktą akį nuo pajuodimo.

Kiekvienas gerai žino, kad nuo įšokimo į šaltą vandenį arba patekimo po šalta vandens sriove, kiekvienas nejausdamas pradeda giliai kvėpuoti. Užtatgi šaldymas yra vartojamas kad iššaukti sustojusį kvėpavimą, arba jį patankinti ir pagilinti, jeigu jis buvo retas ir tiktai paviršutinis. Tam siekiui vanduo yra pilamas ant veido, krutinės ir pilvo.

PAAKSTINIMAI.

Visi paakstinimai, arba vaistai, sužadinti kuno veiklumą, yra priimami į vidų, jei galima, šilti, kadangi pati šiluma savaimi yra gana geras paakstinimas, vartojamas iš viršaus ar viduj. Saugiausi ir atsakančiausi paakstinimai yra arbata, kava, stiklas vyno, stikljukas degtinės arba jai panašaus gėralo damaišant į jį pusę vandens, arba alkoholio, įmaišant į jį tris dalis vandens (tik nereikia vartoti medinio alkoholio, kuris yra nuodai).

Alkoholis nekuriuose pavidaluose gali buti lengvai įgyjamas, ir jo vartojimas, žinoma, yra mediciniškai tyriausias, kadangi jis neturi savyje visokių priemaišų, kaip kad kitokie likeriai. Bet dauguma žmonių visai atsisako vartoti alkoholį by kokiame atsitikime, užtai gi yra patariama prie pirmosios pagalbos darbo visai nevartoti jokios degtinės. Aromatiškas spiritas iš amonijos, kuris neturi alkoholio blėdingumų, yra geriausias iš visų stimulantų. Jis yra imamas po 20 lašų į arbatinį šaukščiuką arba trečdalį į stiklą vandens.

VĖMIMUI VAISTAI.

Yra teipogi reikalinga žinoti kelios metodos kaip iššaukti vėmimą.

Maišymas pirštu po gerklę arba gėrimas šilto vandens dikčiai yra tai geriausias budas vėmimo iššaukimui. Šeimyninkės tankiai dar dededa į šiltą vandenį šaukščiuką muštardos arba druskos, arba kokio vyno ar sirupo. Paskutiniojo yra duodama po vieną arba po du šaukščiuku antsyk. Vemdąs vaistas daug smarkiaus veiks, jei ligonis prieš jo priėmimą ką nors išgers.

KLAUSIMAI.

1. Kokiam siekiui yra vartojamas bandažas?
2. Kokios pasaugos rišasi su jo uždėjimu?
3. Kokių trijų rūšių yra bandažai?
4. Aprašyk trikertį raištį. Iš kokis yra daromas? Kokio dydžio.
5. Kas tai yra nesulankstytas bandažas?
6. Kas tai yra kravatas?
7. Kokiame atsitikime gali būti vartojamas nesulankstytas bandažas? kravatas?
8. Kam yra vartojamas volo raištis? Iš ko jis yra padirbtas?
9. Kokio dydžio jis yra vartojamas ant yvairių kuno dalių?
10. Kokios pasaugos randasi prie uždėjimo volo bandažo?
11. Aprašyk Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos sutaisymą?
12. Kas tai yra kompresas?
13. Kas yra reikalingas komprese, kuris dedasi ant žaizdų?
14. Kokios apsaugos randasi prie jų vartojimo?
15. Kaip yra daromas kompresas, kuris yra vartojamas ant žaizdų.
16. Kokia yra mintis sulyg užkrėtimo žaizdos?
17. Kas tai yra pakabinimas arba kilpa?
18. Iš ko pakabinimas darosi?
19. Kokios apsaugos yra prie jo vartojimo?
20. Kas tai yra Tornikvetas ir kam jis yra vartojamas?
21. Aprašyk tornikveto juosta, paduškutę ir tamprus veržtuvus?
22. Kokia iš jo nauda? Kokis pavojus yra nuo tornikvetų?
23. Kaip ilgai galima laikyti ant vietos tornikveta; tamprų veržtuvą?

24. Kokiam tikslui pirmosios pagalbos studijuotojas gali vartoti šilumą?
25. Kaip reikia panaudoti šilumą, kad apsisaugoti nuo ištinimo po susižeidimui?
26. Kokis yra pavojus vartojant šildymą ir kaip nuo jo galima apsisaugoti?
27. Kokia nauda iš šalčio ir kaip juomi galima pasinaudoti?
28. Kokiam tikslui yra vartojami paakstinimai?
29. Užvardink kelis iš jų, kuriuos tu vartotum ir kaip juos padarytum?
30. Ką tu darytum, norėdamas iššaukti vėmimą?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Parodyk trikertį raištį. Parodyk, kaip jį reikia vartoti sulankstyta ir nesulankstyta.

Padaryk rankai pakabinimą su bandažu ir žipono rankove.

Kojos bandažą. Rankos bandažą su krovatu.

Užraišalus akiai, žandui, kaklui, delnui.

Parodyk kojos bandažą ir uždėk jį ant kojos.

Parodyk rankos pakabinimą su kravatu.

Keturkertį bandažą ir "T" bandažą.

Parodyk Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos ištaisymą ir išdėstyk jo naudingumą.

Parodyk metodą vartojimo pakabinimų (kilpų) ir veržtuvų.

SKYRIUS III.

SVARBIAUSIEJI NURODYMAI SUTEIKIMUI PIRMOSIOS PAGELBOS. SUSITRENKIMAS.

Svarbiausieji nurodymai suteikimui pirmosios pagalbos.

Suteikiant pirmutinįją pagelbą reikia atsiminti kelis punktus. Pirmiausiai, nelaimingame atsitikime, kada daktaro nėra ant vietos, jo vietą gali užimti nusimanantis suteikime pirmosios pagalbos asmuo. Tokiame atsitikime jis stovi ant gydytojo vietos ir pagal teises link ligonio ir savęs paties privalo apsirūpinti apie visokius dalykus. Prie savęs jis turi pasilikti tik tuos asmenis, kurie yra reikalingi jam pagelbėti. Vaikščiojant apie ligonį nereikia nieką daryti perdaug skubiai, nes kartais tuomi galima užduoti ligoniui dar didesnius skaudėjimus. Nereikia ligonį judinti iš vietos, pakol kaulai tampa atsakančiai sutaisyti.

Jeigu matosi reikalas daktaro, geriausiai yra pavadinti jį ant tų pėdų.

Kaip jau tik ką sakėme, kad jeigu matosi reikalas daktaro, reikia kuogreičiausiai jį parkviesti arba ligonį pas jį nuvežti. Reikia atminti, kad susižeidimai ir kitokie prietikiai, reikalaujanti ūmaus gydymo, jeigu juos palikti ant kokio nors laiko, atneša gana nemalonus pasekmes, kadangi paskiau ir pašauktas gydytojas jau neįstengia suteikti jokios mediciniškos pagalbos.

Prisiartinęs prie ligonio dirbk viską ramiai ir nesiskubindamas. Būk tykus ir šaltas. Ypač kalbant reikia stengtis nuraminti ligonį. Jeigu galima, geriausiai yra ligonį paguldyti ant pečių. Galvos nereikia pakelti augštai, jei bent padėti tik mažą paduškutę, dydžio kaip sulenktas žiponas. Jeigu veidas raudonas,

galvą reikia laikyti pakėlus, kaip jau buvo sakyta, bet jei veidas yra išblyškęs, galvą reikia nuleisti žemyn. Jeigu ligonis vemia, reikia jį paguldyti ant šono, arba nors galvą pakreipti ant šono, kad vėmalai grįždami į burną nepasięktų kvėpavimo gerklės ir jo neušdusintų. Teipgi reikia atminti, kad be sąmonės ligonis negali nieko nuryti, tat nereikia jam duoti vandens, stimulantų ir tt., kadangi jie, patekdami į kvėpavimo gerklę jį dusina. Lengvesnėje ligoje arba susižeidime galime ligonį laikyti sėdintį, bet sunkesniuose susižeidimuose arba ligose visada reikia laikyti gulintį.—

Stiprus apsirengimas apsunkina kvėpavimą ir kraujo cirkuliaciją. Tatgi ligoniui reikia nuimti kalnierių, diržą ir petnešas.

Kiekvienas sužeistas prašo gerti vandens, kurį jam reikia duoti su čienia. Šaltas vanduo yra labiau atgaivinantis; bet vienok šaltas ar šiltas reikia duoti gerti išpalengvo, kad ligonis turėtų laiko nuryti. Stimulantai jau buvo perkratinėta. Už neatkreipimą atydos duodant stimulantus, kada yra reikalaujama, gali patikti sunkus teismo nusprendimas. Pirmutinė nekurių žmonių mislis, tai įgyti degtinės arba kitokių gėralų palengvinimui kiekvienos ligos arba susižeidimo. Tas nėra reikalinga nė jokiam atsitikime, kadangi klišės bus vartojamos kojoms kiekvieno sužeisto. Tat nebereikia stengtis sužeisti jų galvas. Reikia teipgi atminti, kad kaip tik paimsime truputį alkoholio į vietą stimulantų, didesnieji kiti yra slopinami.

Pirm pradėsiant gydyti susižeidimą reikia gerai jį apžiūrėti. Tam tikslui reikia nuimti nuo ligonio nekuriąs drapanas. Nemokantis su tuomi apsieiti užduoda ligoniui begales skaudėjimų iš ko gali paeiti nesmagios pasekmės. Nurengiant ligonį reikia viršutinių drapanų išardyti siules, o apatines perpiauti arba perplėšti. Sveikąją ligonio pusę reikia nurengti pirmiau, teip kad nurengiant sužeistąją pusę reikėtų kuomažiausiai ligonį judinti. Sužeidime kojų pėdų ir užpenčių nurengiant visai

lengva apsisaugoti uždavimo skaudējimo ligoņiui, tik kā reikētu sugadinti apautuvus.

Sukrētimas.

Su kiekvienu susižeidimu maža ar daug rišasi susikrētimas, tat ant jo, kaip ant tankiai atsikartojančio, reikia atkreipti atyda ir žinoti kada reikia gydyti.

Aprašymas.

Sukrētimas maža-daug užslopina nervų sistemą. Jis kai-kada yra vadinamas susitrenkimu.

Priežastis.

Paprastai keli susižeidimai. Nekurie žmonės yra labai jautrūs, tat tankiausiai jie nuo susitrenkimo susižeidžia lengvai, tuomi tarpu kaip nejautrus žmonės susižeidžia gana sunkiai, pavojingai.

Perspėjimas.

Perspėjimas nuo susižeidimų, ypač sunkių susižeidimų. Neparodyk sužeistam jo susižeidimų, kadangi tas gali padidinti susitrenkimą. Ypač tas tankiausiai atsitinka su kraujatekiais.

Simptomai.

Tuojaus pasirodo paprastai po susižeidimui.

Ligonis tampa mažiau ar daugiau be sąmonės ir nē kiek nesiinteresuoja niekuomi, kas aplink jį dedasi.

Gali būti be sąmonės visiškai arba iš dalies, arba gali klejoti. Veidas buna išbalęs, neskaistus ir susirūpinęs; akių lėlės miglotos; pačios akis išpustos ir atbukę.

Oda yra šalta.

Kvėpavimas silpnas ir negilus.

Pulsas tankus, bet silpnas ir per ryšelį gali būti visai neužčiuopiamas.

Paprastai ligoniai palengvai nuo to pasitaiso, j keltas valandas ateidami j save; vienok kartais gali ir nepasveikti, bet mirti nuo širdies sutrenkimo.

Gydymas.

Jeigu galima, tuojaus reikia parkviesti gydytoją. Pakol daktaras atvyks, stengkis užlaikyti ligonį šiltai ir kovok su sloginimu.

Pirmiausiai paguldyk ligonį augštieninką, galvą padėk žemai, kad j ją galėtų prieiti užtektinai kraujo.

Jeigu ligonis gali praryti, duok jam sužadinančių kuno veiklumą vaistų. Duok truputį šiltos kavos arba arbatos, šaukščiuką spirito amonijos j stalavą šaukštą vandens. Degtinę galima duoti tik kaip tuomlaikinį stimulanta. Vartojant degtinę, nereikia duoti ligoniui jos daugiau, kaip vieną gurkšnij, kadangi duodant daugiau galima iššaukti slopinimą.

Yra labai naudinga duoti vuostyti amoniją arba vuostymo druską.

Nenuimk nuo ligonio tų drapanų, kurios galėtų ant jo pasilikti, nes tas gali iššaukti daugiaus nereikalingų sukrėtimų; užklok ligonį žiponu arba kaldra.

Jeigu galima, apdėk ligonį aplinkui bonkomis su šiltu vandeniu arba įkaitintomis plytomis; to vieton dar galima vartoti suvilgintą šiltame vandenyje skarą, kurią reikia uždėti ant kaktos ir krutinės.

Bružijimas kojų ir rankų kūno linkui, paskubina kraujo cirkuliaciją ir yra labai naudingas. Bet tą darant nereikia atkloti ligonį.

Perspėjimas.

Kadangi susitrenkimas yra taip paprastas ir tankiai surištas su susižeidimais, tad turėtų būti visados laikomas mūsų

atmintyje ir gydomas; bet reikia neužmiršti, kad ne vien tik susitrenkimas, bet kas kitas toks yra dar pavojingesnis. Simptomai kraujatekių yra smarkūs susitrenkimai. Jeigu-gi gydyti tik susitrenkimą, neatkreipiant atydos ant užstabdymo kraujo tekėjimo, tai ligoniui nuo to grėsia mirtis.

KLAUSIMAI.

1. Duokim sau, kad tave pašaukia pas sužeistą žmogų. Ką pirmiausia tu darytum?
2. Ką žinai apie sužeisto žmogaus judinimą?
3. Kaip tu darytum, ar parkviestum daktarą į namus ar ligonį nuvežtum pas jį?
4. Gydant sužeistą žmogų, ką pirmiausiai tu pradėtum daryti?
5. Ką gali pasakyti apie ankštas drapanas?
6. Ką tu žinai apie davimą ligoniui vandens; paakstinimų?
7. Kada tu nurengtum nekuriąs drapanas ir kaip tu tą darytum?
8. Kada susikrėtimas apsireiškia?
9. Kas tai yra susikrėtimas; jo priežastys; perspėjimai; Simptomai; Gydymas?
10. Duokim sau, tu pamatysi žmogų, kuris, manai, yra labai susikrėtęs,—ko tu žiurėtum, idant nieką daugiau, tik vieną susitrenkimą gydyti?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Vartojimai visokių bandažų buvo aprašyta pirmesniame skyriuje, apie klesos sąnarius.

SKYRIUS IV.

SUSIŽEIDIMAI, KURIUOSE ODA NEPERDRĖKSTA IR NESUGADYTA.

UŽGAVIMAI, IŠSISUKIMAI, NIKSTERĖJIMAI, IŠNARIMIMAI IR NULAUŽYMAI.

Priežastys.

Priežastis, gimdanti šituos susižeidimus, yra: paviršutinis užsigavimas nuopuolimo, arba smarkus kūno išsitęsimas. Bet šitas, kaip žemiaus pamatysime, nėra prijungtas abelnai prie sutrynimų.*

Aprašymas.

Kožnas žmogus kiekvienoje valandoje yra papuoląs šitiems, galima sakyti paprastiems susižeidimams, kurie apsirėiškia taip daugelyje yvairiausių formų, kad negalima nieko daugiau daryti, kaip tik atkreipti visą savo atydą ant jų gydyme. Neapsiriksime sakydami, kad labai daug blogų pasekmių yra iš neatsargumo, o ypač pavojingose vietose, ir todėl žmonės turėtų labiau ant jų atkreipti savo atydą. Kitaip sakant, jie privalėtų turėti apie tai nuolatinį rūpestingumą.

Apskelbti nurodymai turi būti visados užlaikomi. Reikia žinoti, kad tokie nurodymai nėra sauvališškai padirbti, kaip tai gal kam išrodytų, bet jie yra paremti ant moksliško išmėginimo.

* Sudėtiniai sutrynimai yra plačiau aprašyti po "Sutrynimais," nors pilnoje prasmėje jie yra susižeidimai, kuriuose oda yra pradurta; tokie susižeidimai reikalauja atydaus gydymo.

UŽGAVIMAS.

Aprašymas.

Šitie yra, gal, paprasčiausi susižeidimai. Kada žmogus puola ir sutrenkia kuriąs kūno dalis, arba kada jis tampa kuomi parbloškstas, oda tankiausiai būna nesugadinta, vienok smugio jiega arba puolimas sužeidžia kūno audimus po oda, tuomi pačiu tarpu sugadindamas ir kraujo sūdynėlius. Kraujas išseka iš tų sūdynėlių, kas buna priežasčia sutinimo ir juodų arba mėlynų plėtmų, kurie yra ne kas kitas, kaip tik išspauistas iš sūdylių kraujas.

Priežastis.

Smugiai ir puolimai.

Aprašymas.

Kaip buvo paduota po abelnuoju antgalviu.

Simptomai.

Skaudėjimas antsyk nuo susižeidimo į nervus.

Ištinimas nuo kraujo išspaudimo iš sūdynėlių.

Juodi ir mėlyni plėtmai nuo tos pačios priežasties.

Vėliaus skaudėjimas nuo to paties kraujo spaudimo ant jautrių nervų.

Skaudėjimas paeinąs nuo judinimosi.

Gydymas.

Antsyk: Ledas arba labai karštas, ar šaltas vanduo, arba pusė alkoholio ir pusė vandens. Pastarieji sutraukia kraujo sūdynėlius ir neleidžia iš jų daugiau kraujui sunktis, teipogi užmarina nervus ir pertai sumažina skaudėjimą. Ledą galima stačiai pridėti prie sužeistos vietos. Bet daug geriau yra vaistais suvilgyti palą ir užtiesti ant žaizdos. Pakeliant sužeistą kūno dalį augštytyn susimažina skaudėjimas, kadangi susimažina pribuvimas į ją kraujo.

Smarkiai skaudant ranką, ypač prie judinimo, vartok rankai kilpą.

Paprastai nuo užsigavimo nereikalaujama daktaro.

Persergėjimas.

Užsigavimas yra tai mažiausiai svarbi susižeidimų dalis. Taigi užsigavimų nereikia per daug bijotis, kadangi tarp jų nėra tokių baisių susižeidimų, kaip tai sutrynimai.

Užgavimai krūtinės ir pilvo neretai užsibaigia viduriniaus susižeidimais. Nuo jų grėsia pavojus sugadinimo kraujo sūdynėlių plaučiuose ir pilvo organų, arba visiško suardymo vidurinių minkštųjų kūno dalių. Smarkus tokios rūšies užsigavimas reikalauja atydžios gydytojo priežiūros. Atsitikime, kad nuo užsigavimo krūtinės arba pilvo yra smarkus susitrenkimas, prisibijoti reikia pavojingų sutrenkimų vidurinių organų.

ĮTEMPIMAI.

Aprašymas.

Įtempimas yra tai vardas duotas per daug dideliame raumenų ištesimui. Smarkiuose įtempimuose maži kraujo sūdynėliai raumenuose tampa visiškai sugadinti, o kraujas iš jų išsilieja į raumenis, taip-pat kaip užsigavimuose kraujas išsilieja po oda. Tankiausiai atsakartojanti įtempimai yra nugaros raumenų, pečių, rankos ir kojos per ryšelj.

Priežastis.

Paprastai smarkus pasisukimas, teipogi keliant kokį sunkumą.

Aprašymas.

Kaip augščiau minėta.

Simptomai.

Skaudėjimai judinanties.
 Štyvumas.
 Raišumas.
 Didesnis ar mažesnis sutinimas.

Gydymas.

Nėra reikalo šaukti daktaro, tik apart nekurių svarbesnių įtempimų.
 Pirmiausiai visišką atilsis.
 Įtemptą vietą palengva išbružyti alkoholiu ir vandeniu. Bružymas visada turi būti linkui kūno. Toliau tas bružymas gali būti stipresnis, kad pagelbėti susigėrimui. Kada skaudėjimas ir štyvumas pasigerino, palengva pradėk judint pakol jie visiškai pranyks.

IŠSISUKIMAS.

Aprašymas.

Išsisukimai yra sužeidimu sąnarių. Tas atsitinka nuo staigaus įtempimo, kryptelėjimo ir dalimis sulaužymo ar sutrimimo ryšio prie sąnarių ir kaip kada rišasi su sutrinimu kaulų. Kryptelėjimas ir įtempimas esti pasekme sutrinimo kraujo indelių ir išsiveržiąs kraujas pasklysta aplink ir į sunarinimą.

Išsisukimas riešelio ir kulšies yra veik paprasta.

Priežastis.

Nenaturališkas pajudėjimas sąnario. Kaip kada priežastis esti visai menka, kaip ve pakrypimas kojos žengiant nuo menkų trepų.

Perspėjimas.

Žiurėk viršui po didžiuoju antgalviu.

Simptomai.

Žiaurus skaudėjimas tuojaus.

Skaudėjimas pasididina sujudinant tą sąnarį.

Sutinimas sąnario.

Kaulai nesti išnarinami iš vietos ir daugiau nieko neatsitinka, kaip tik sutinimas.

Smūgis, jei žiauriai niksterėta.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą, jei esi abejonėj.

Visuomet tuojaus imkis už apžiūrėjimo, nežiūrint ar daktarą šaukia ar ne.

Ramus atsilsys, kad judinanties nepadarytų daugiau blogumo sužeistam sąnariui. Tas reiškia, kad nereikia daleisti ligoniui judintis ar eiti.

Pakelk sąnarį jei galima ir uždėk ką tokio šalto ar karšto. Mažiau kraujo ateis į sąnarį kuomet jis pakeltas ir karštis ar šaltis sugaubia indelius ir tuomi prilaiko išsiveržimą kraujo. Šaltį galima uždėti formoje ledo, sutrinto ir įvynioto į palą arba sniego. Yra paprastai geriau, jei ant sąnario uždedama karštam ar labai šaltam vandenyj sušlapinta pala, o jei ne, tai reikia ant sąnario užlieti labai karšto ar šalto vandens. Padėti sąnarį po kranu ir paleisti šaltą arba karštą vandenį aut jo, yra teipgi gana gerai.

Bent kuris, šaltis ar karštis, reikia naudoti gana ilgai, pakol negaunama iš to pilnos pagelbos, sakykim nuo 24 iki 48 valandų. Išsyk, šaltis ar karštis skaudėjimą padidis, bet vėliau, apie už valandos, pradės mažintis, pakol visai neperstos skaudėją.

Atmink, kad čia gali buti ir sutrenkimas ir jei teip, tuo apžiūrėk.

Persergėjimas.

Žiaurus niksterėjimas, ypatingai niksterėjimas kulšies, yra tai ne ant juoko sužeidimas ir tokį sužeidimą privalo apžiūrėti daktaras.

IŠNARINIMAS.

Aprašymas.

Išnarinimas yra sužeidimu sąnario, rišančiosi su nuslidimu, iš jo paprastos vietos. Išnarinimas negali atsitikti be nuplėšimo sątų kurie sąnarį prilaiko, išsikirus jei bent buvo pirmiau išna rinta. Kaip kurios ypatos, kaip nebuk, iš priežasties labai tankiai atsikartojančio išnarinimo to paties sąnario, laiko teip labai įtemptus raiščius, kad netik išnarinimas esti labai tankus, bet da tuo pačiu tarpu nesužeidžia nė raiščių, prilaikančių sąnarius nuo to. Toliau išnarinimas iš vietos sąnarių peties yra veik tankiausias dalykas, užimęs apie vieną-trečdalį visų išnarinimų. Bet išnarinimas šlaunies, žando ar piršto, teipgi nėra ypatingai nepeprastu.

Priežastys.

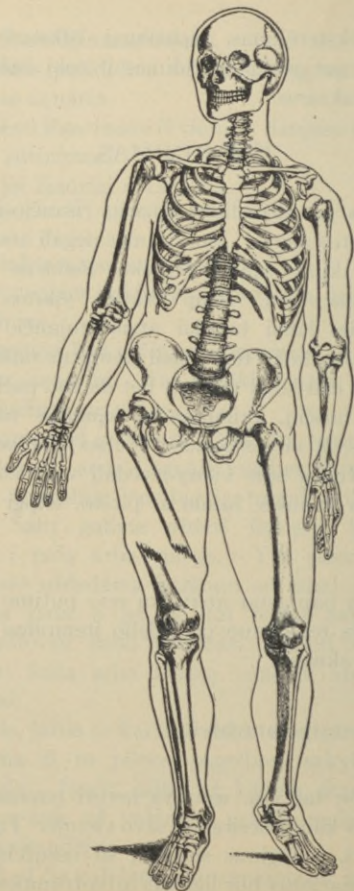
Išnarinimai paprastai atsitinka nuo putimo arba puolimo, bet kaikada teipgi nuo perdidelio įtempimo raumenų, kaip ve metant akmenį.

Perspėjimas.

Kaip paduota po antgalviu.

Simptomai.

Išnarinimas; tai yra, sąnarys neturi paprastą išžiurą, kadangi galas kaulo nesiranda savo vietoje. Tą galima geriausiai pažinti, palyginus sužeistą su nesužeistu šonu kuno. Sąnarys išnarintas bus ilgesnis arba trumpesnis už sveikąjį. Tas priklauso nuo vietos, kuri yra išnarinta. Galvelė

PAV. 26.—Išnarinimas ir sulaužymas.

išnarinto kaulo teipgi gali labai tankiai išpulti iš savo vietos.

Pasijudinimas tuosyk esti apribotas, kadangi išpuolusi išsinarinusių kaulų galva esti suveržta savo naujoje vietoje. Skaudėjimas esti didelis, nes ta galvelė spaudžia jausliuosius nervus.

Sutinimas nuo užgavimo minkštumų išnarytos vietos.

Sutrenkimas.

Apsiėjimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Lauk jo pribuvimo nebandant prašalinti išnarinimą, išskyrus tik, jei išnarinta žandas, pirštai ar petys, tuosyk galima bandyti atitaisyti.

Atmink, kad bandymas atsodinti į vietą išnarintus sąnarius, išskyrus pirštus ir žandus, sakysim, bandymas neapsipažinusio su anatomija, gali bereikalingai pajudinti ligonį, iš ko pasekmės išeina, kad sužeidžiama kraujo indelius, nervus ir minkštas vietas, kas gali labai kenkti ligoniui. Kuomet nėra bandoma atitaisyti išnarinimus, ligonį reikia tinkamai paguldyti ir sužeistą vietą gerai apklostyti su paloms, sušlapintoms labai karštam arba labai šaltam vandenyj, kad tuomi sugaubti indelius ir prašalinti sutinimą ant kiek galima.

Išnarinimas apatinio žando.

Šiame atsitikime gelbėtoju gali būti bent vienas. Vienok išnarinimas žando yratai skaudus ir nelinksmas apsireiškimas. Kad atitaisyti išnarintą žandą, reikia abu rankų nykščius apvynioti keliais raišteliais, teip, kad jie vesužeistų burnos. Tuosyk abu nykščiu įkišama ligoniui į burną, uždedant vieną iš vieno, kitą iš kito šonų apatinių dantų, kuomet gi

pirštai imama už apatinės žando pusės išlauk. Pirmas paspaudimas daroma žemyn o paskui užpakalin. Kaip tik jau žandas pradeda įslysti į vietą, nykščius tuokart reikia atimti nuo dantų ir laikyti vidui prie veido, kadangi neatimant jie papuls tarpan dantų kuomet žandas sprausis savo vieton. Perdaug įtempti raumens veikia lygiai įtemptam gumo žiedeliui ir todėl apžiūrėtojas turi būti skubus, nes kitaip susižeis sau nykščius. Kuomet išnarinimas atitaisytas, žandą reikia aprišti.

Išnarinimas pirštų.

Tas, išskyrus antrą sąnarį nykščio, nedaro jokio sunkumo pirmos pagalbos mokiniui. Jei išnarintas pirštas, reikia viena ranka paimti aukščiau jo už rankos, o kita už galo ir tiesiai patraukti. Kaulas atšoks į savo vietą. Aprišimas nereikalingas.

Išnarinimas peties.

Šiame atvejyje nereikia nieko daryti, jei neužilgo galima prisišaukti daktarą, sakykim bent nors už keturių valandų. Padaryk nusprendimą apie šį dalyką tuojaus, kadangi jei tu busi apystovų priverstas atitaisyti šį išnarinimą, tai turi griebtis už darbo visu greitumu, kad neapsistotų ir nepastirtų raumens nuo erzavimo išnarintos kaulo galvelės. Paprastai yra sunku atitaisyti išnarinimą peties, ypač jei sąnariai jau buvo išnarinti. Kad tai atlikti, reikia ligonį paguldyti ankštieninką lygiai ant pečių. Ypata, kuri bandys atitaisyti išnarinimą, privalo tada atsisėsti prie ligonio šale sužeistos vietos į priekį jo ir savo užkulniu į remti po pažaste sužeisto peties (žinoma, koja turi būti basa arba vien su pančiaka, ne su čeveryku) ir tuosyk paėmus už sužeistos traukti žemyn ir tempti į nesužeista šoną,

tuo pačiu laiku užkulniu spaudžiant viršun pažastės. Tas išvarys galą išnarinto kaulo lauk ir kaip greit tik jis bus liuosas, atšoks į savo vietą. Kad paskui atnarintą kaulą užlaikyti savo vietoje, ranką tuosyk reikia pririšti prie šono, o nuo alkunės priesti ant krūtinės ir uždėti prie sveikajo peties.

Persergėjimas.

Atsitikime kad yra didelis sunkumas atnarinti iššokusią vietą, tuojaus paliauk tai daręs.

SULAUŽYMAI.

Aprašymas.

Kuomet kaulas sužeistas, tuosyk sužeidimas vadinama nulaužimu. Mūs kaulai yra trāpūs ir kuomet prispaudimas prieš juos pavartojama, jie lūžta kaip lazdelė. Sulaužymai yra paprasčiausiu sužeidimu, veik dešimts kartų tankesniu nē kad išsisukimai. Apie du-trečdaliai visų sulaužymų liečiasi sąnarinių kaulų. Kiti sulaužymai lyginantiesi tankume yra sprandikaulis ir šonkauliai. Sulaužymai strėnų, nugarkaulio ir žiedo jo ira labai reti.

Paprastas sulaužymas yra tas, kuomet nepraduriama odą. Sujungtas sulaužymas yra tas, kuomet praduriama odą.

Priežastis.

Paprastos: Pūtimas ir puolimas. Sujungtos: Teipgi, nuo blogo apžiūrėjimo paprastų sužaužymų ir nuo žaizdų.

Perspėjimas.

Paprastas: kaip pasakyta po didžiuoju antgalviu. Sujungtas: teipgi atsakantis apžiūrėjimas paprastų sulaužymų ir perspėjimas nuo žaizdų.

Simptomai. Paprastas sulaužymas.

Istorija pūtimo ir puolimo.

Skaudėjimas nulaužtos vietos.

Jautrumas nulaužtos vietos.

Ypata negali pajudinti nulaužtą sąnarį.

Išnarinimas. Ties nulaužtu sąnariu vieta atrodis buka ir sulenkta arba kreiva. Visuomet skirsis nuo nesužeisto šono.

Pažinti nelygumą tankiai galima vien perbraukiant pirštu per nulaužtą kaulą.

Nustojimas lankumo kaule. Judinant sąnarį kurio kaulas sulaužytas, vietoje kad kaulas judintųsi visiškai, galima tuojaus patėmyti kad vieta per kurią kaulas nulaužta, nepaprastai judinasi, lyg ant bėgūnų (zoviesų).

Traškėjimas. Tas atsitinka kuomet judinamo nulaužto kaulo galai trinasi viens į kitą.

Persergėjimas.

Kadangi apžiūrėtojas gali padaryti daug negeistinumų judinant nulaužtą kaulą, nes tie galai tankiai esti labai aštrūs, todėl bus daug saugiau kuomet sužeistai ir nevaldančiai sąnario ypatai nieko nebus daroma.

Apsiėjimas. Paprastas sulaužymas.

Pašauk daktarą.

Dalykas prižiūrėtojo pirmkol daktaras pribus, saugoti nuo didesnio sužeidimo, ypatingai pradurimo odos su aštriais, kaip peilis, galais nulaužto kaulo. Jei tas atsitiktų, paprastas sulaužymas, suprantama, taptų sujungtu. Pirmesniam sužeidime nėra jokio pavojaus nuo užkrėtimo, kadangi nekiaura oda apsaugoja kaulą nuo gymių, kuomet paskesniam per pradurtą odą gymiai gali įsigauti į vidų kaulo ir jį užkrėsti. Verčiau kelias sąvaites ramiai pakęsti menką

skaudejimą nuo paprasto sulaužymo, nė kaip nuo sujungto užkrėsti žaizdą, pagimdyt joje pulius ir materiją ir, pagalios, kokį mėnesį sirgti nuo užnuodijimo kraujo, su greitai galima priežasčia mirties.

Apžiūrėjime paprasto nulaužimo yra tik reikalas nedaleisti sužeistam judinties, kad kaulo galai jį dar labiau nežeistų. Jei tikimosi greito daktaro pribuvimo, nieko nereikia daryti, išskyrus, kad atsakančiai ligonį paguldyti. Jei manoma kad tą darant galima kaulus sujungti, tad yra gerai tą vietą prilaikyti rankomis, apimant iš abiejų šonų. Kaulą reikia nedaleisti sulenkti, kuomet kartais ligonis nori pasiversti. Paskui sulaužytą vietą reikia atsakančiai įdėti tarp priegalvių (padušku) arba minkštų žiponų. Tą atlikus reikia saugoti, kad nesusilenktų arba nepasitęstų per sulaužytą vietą.

Jeigu reikia ligonį pajudinti daugiau nė kad aprašyta, tuosyk sužeistą vietą reikia laikyti natūrališkai, geriausia įdedant į luobus.

Jeigu sužeista ypata apsirengus plonais vasariškais drabužiais, tai nėra reikalo ją nurengti dėlto, kad apžiūrėti nulaužtą vietą. Faktiškai, yra geriau nieko nedaryti, kadangi teip elgianties, t.y. nurengiant, galima pajudinti briaunas nulaužto kaulo ir tuomi padidinti sužeidimą, kuomet gi paliekant ant jo drabužius yra daug geriau uždėti luobus ant sužeistos vietos, nes drabužiai tuosyk esti kaip ir paduška (priegalvis), minkštai prilaikanti sąnari. Jeigu stori drabužiai, tai irgi nereikia juos nuvilkti, bet su aštriu peiliu ar žirkklėmis prarėžti kad sužeista vieta būtų matoma.

Simptomai. Sujungtas nulaužimas.

Apart simptomų jau aprašytų, dar yra žaizda, kuomet nulaužtas kaulas arba jo galas išlenda kiaurai lauk per odą.

Apsiėjimas. Sujungtas nulaužimas.

Pašauk daktarą.

Atskleisk nulaužtą vietą prieš orą, perpiaunant ties ja drabužius.

Laikykis atsargiai, kaip ir prie paprasto nulaužimo, nedalisk ligoniui judintis, kad tuomi sulaužytas kaulas nedurtų į šalis.

Nedalytėk žaizdos su pirštais ar kuo kitu.

Kaip greit galima, pagamink antiseptišką arba chirurgišką čystą kompresą ir uždėk ant žaizdos.

Jeigu kaulas kiaurai išlindęs, kas tankiai atsitaiko, nebandyk atstumti jį atgal, bet uždėdamas skeveldą laikyk taip, kaip yra.

Visuomet apžiūrek žaizdą pirmiau, o paskui nulaužtą vietą.

Apžiūrek sutrenkimą.

Persergėjimas.

Nėkuomet nebandyk pernešti ligoj kuomet jo sąnariai bent kurie nulaužti, pirm kol nejdėsi nulaužtos vietos atsakančiai į luobus arba skeveldas.

Nulaužimas kojos žemiau kelio.**Simptomai.**

Kaip pasakyta aukščiau. Labai sunku surasti nulaužtą vietą.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Paimk padušką (priegalvį), šieniką ar ką kitą iškimštą su šieniu ar žiaudais, arba kaldrą, suvyniok ją ir paėmęs pakelk koją, laikydamas ją naturališkai, ir padėk po ją.

Koja ant tokio patalo neturi but nusikreipus į vieną ar kitą pusę, bet turi but laikoma teippat kaip ir sveikoji, tiesiai.

PAV. 27 —Patalo luobas. (Dulles.)

Nieko daugiau, išskyrus jei reikia ligonį pernešti. Jei tas reikalinga, koja turi but įdėta tarp skeveldų ir imama teip, kad ji butų natūrališkai.

PAV. 28.—Luobas dėl nulaužtos žemiau kelio kojos.

Panaudok dvi skeveldas, jei randasi. Pagalios, bent kokia stipri medega gali buti panaudota vietoje skeveldų, kaip ve lentos, tik, žinoma, turi but truputį ilgesnės už koją, kad

tuomi apsaugotų nuo sulinkimo per kelį. Skeveldos turi but pridedamos iš abiejų kojos šalių, viršui patalo. Paskui trijose vietose su raiščiais ar skepetėlėmis reikia tvirtai aplink koją aprišti. Tik, žinoma, aprišant nereikia per daug suveržti, kadangi tas gali padidinti skaudėjimą. Patalas ir be skeveldų yra veik užtektinai tvirtas prilaikyti atsakančiai koją. Kuomet pridedama skeveldos, iš šalių reikia pridėti pirm ką tokio minkšto—palas, šiaudų, šieno, vatos, lapų ar ko kito. Atsitikime priepuolio, bent kas stiprus ir užtektinai ilgas galima pavartoti, kaip ve nendrė, lietsargio (parasono)

PAV. 29.—Skeveldos dėl sulaužytos šlaunies.

kotelis ir tam panašiai, vietoje skeveldų. Tuosyk raiščiu ar skepetėle apvynioje kaip pirmiau. Apžiūrėk sukrėtimą.

Sulaužymas šlaunies.

Simptomai.

Kaip aukščiau, ligonis parpuola ant žemės.

Yra sunku atskirti sulaužytą vietą, iš priežasties storų raumenų.

Apsiėjimas.

Reikalingumas apžiūros daktaro ir teippat apžiūrėjimas sutrenkimo yra daug didesnis negu kad atsitikime kuomet nulaužta koja.

Jei neatskiri nulaužtos vietas, apsieik kaipo su sulaužyta. Šiame atvejį skevelda reikalinga tvirta ir ilga, kad siektų nuo pažastės iki galui kojs. Vidurinė skevelda turi siekti nuo kirkšnio iki letenai. Jei vidurinė skeveldos negalima tuojaus nusitverti, tai tuosyk abi kojas reikia surišti į krūvą.

Sutrinimas kelio ropės.

Simptomai.

Kaip viršui, ligonis parpuola ir negali pakelti kojas.

Nėra sunku atrasti sulaužytą vietą, kadangi galima užčiuopti pozą (grabutę) kelyj po oda.

Apsiejimas.

Patarnavimas daktaro tuojaus reikalingas, lygiai kaip ir sutrintos vietas apžiūrėjimas. Teipgi reikia but atsargiam judinant iš vietas.

Atitiesk koją.

Pasijieškok skeveldą, kad ilgis siektų nuo vidurio šlaunies iki viduriui kiškos. Skevelda turi but teip plati kaip šlaunis, bet jei daroma su strioku, tuosyk galima panaudoti kad ir nendrę arba lietsargį. Uždėk priegalvį ant skeveldos, padėk skeveldą po šlaunia, kad galas siektų dar už kiškos, o vidurį rastųsi po kelio linkymu ir tuosyk aprišk raišteliais ar skepetėlėms. Tik neaprišk ant nulaužtos vietas, bet vienu raišteliu išvienos pusės, kitu iš kitos, tinkamai, aukščiau ir žemiau kelio.

Nulaužimas sprando.

Simptomai.

Ligonis prilaiko alkūnę sužeisto šono, su ranka kito šono. Jis negali pakelti rank^ė viršun peties.

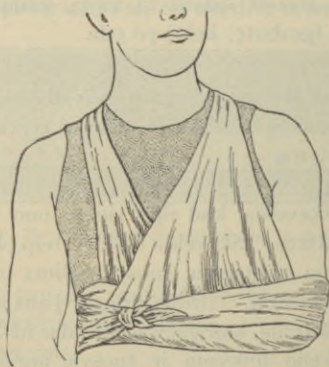
Galima užčiuopti įdubimą, pabraukiant ranka per sprandą.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Padaryk trikampį priegalvėlį iš dviejų nosinių skepetėlių. Įdėk tą priegalvėlį po pažaste sužeisto šono. Įdėk ranką į tarp-raištį pririečiant nuo alkūnės prie kertės rankos aukščiau alkūnės.

Paimk raištį apie 3 colių platumo. Apvyniok juo horizontališkai aplink kūną ir aplink alkūnę sužeistos rankos. Ap-

PAV. 30.—Aprengimas sulaužyto sprando.

juosti, suprantama, galima sykiu, alkunę, sulenktą ranką ir kūną.

Kuomet priveržiama alkunė prie kūno, tai privers viršutinį galą peties išsikišti priekin arba priešakin.

Kitas budas:

Paguldyk ligonį ir sužeistą petį laikyk tinkamai ant priegalvio. Teip laikyk pakol pribus daktaras.

Nulaužimas rankos žemiau ir aukščiau alkūnės.

Simptomai.

Tokie nulaužimai galima lengvai apčiuopti prisilaikant jau pasakytų simptomų.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Apžiūrėk sukrėtimą.

Palengva atitiesk sąnarį į jo natūrališką vietą.

PAV. 31.—Nulaužimas rankos aukščiau alkūnės. (*Lavinimos reguliacijos, H. C., U. S. A.*)

PAV. 32.—Skevelda ir apjuosimas rankos žemiau alkūnės. (*Lavinimos reguliacijos, C. H., U. S. A.*)

Pasijieškok dvi skeveldas tinkamo ilgumo: dėl rankos aukščiau alkūnės kad siektų nuo peties ir nuo pažastės iki alkūnei, o dėl rankos žemiau alkūnės nuo alkūnės iki viduriui delno. Čia geriausia tinka lygios lentelės, bet galima ir kitą tvirtą medegą, kaip ve guntus, šakeles ir t.t. panašiai panaudoti.

Skeveldas apvynioti kuo minėtu yra gerai.

Ranka aukščiau alkūnės, jei iš apačių kaulas sužeistas, tuosyk skeveldas reikia pridėti vieną iš apačios, kitą iš viršaus. Jei nulaužta ties viduriu, dėti iš šalių.

Apvyniok.

Ranką žemiau alkūnės.

Padėk ranką ant krūtinės, nykščiu aukšty.

Pridėk vieną, įvyniotą į minkštą palą, skeveldą nuo alkūnės sulyg riešelio, o kitą išvidaus, pasiekiančią galus pirštų.

Apvyniok.

Sutrinimas riešelio.

Tas yra paprastas sužeidimas, paeinąs nuo puolimo ant rankų, kurios iššoka per riešelius nuo perdidelio atsispirimo puolančio kūno.

Simptomai.

Tas priklauso prie rūšies sulaužymų, kuriems duota sutrinimo vardas. Pajėga sužeidimo sustume vieną kaulą į kitą taip, kad jie veik pasidaro viens.

Didelis išnarinimas netraška, nesijudina ir t.t.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Nebandyk atliuosuoti kaulus, bet palik kaip jie yra.

Paskui, apsieik kaip prie žemiau alkūnės nulaužtos raukos.

Sutrinimas pirštų.

Simptomai.

Paprasti simptomai nulaužimo, ką galima lengvai apčiuopti.

Apsiėjimas.

Gražiai atitrauk naturališkon vieton.

Pridėk iš apačios seną, apvyniotą balanėlę ir aprišk su raišteliu.

Prilaikyk ranką apvyniodams.

Parodyk daktarui teip greit, kaip prieinama.

Nulaužimas šonkaulių.

Simptomai.

Didelis skaudėjimas kvėpuojant ir kosėjant. Kvėpavimas trumpas ir ligonis spaudžia ranka šoną, kad prašalint judėjimą krūtinės.

Gali jausti girkždėjimą sulaužytų kaulų galų uždedant ranką ant krūtinės, vietoje, kur labiausia skauda.

Apsiėjimas.

Aprišk didelę skepetėlę ar trikampę palą aplink krūtinę prisegk didelį rankšluostį tvirtai aplink krūtinę arba uždėk suvyniotą raištį ant krūtinės. Tas aprubežiuos krūtinės judėjimą ir sumažins skausmą.

Jei sukrėtimas žiaurus, pašauk daktarą kuogreičiausia. Jei ne žiaurus, daktarą galima pašaukti kuomet galima, jei aprišta kaip pasakyta.

Apžiurėk sukrėtimą.

Sulaužymas kaukuolės.

Simptomai.

Ligonis esti veik besąmonės, iš priežasties sužeidimo smegenų. Jei sužeista iš šono kaukuolės, tuosyk esti nuobėgis kraujo išnosies, ausų ar burnos. Jei skliautas—žaizdą arba įlaužimą galima apčiuopti po oda, perbraukiant per ją ranka.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieniuką galva aukščiau ir laikyk tykiaiai pakol daktaras pribus.

Sulaužymas apatinio žando.

Simptomai.

Burna atdara, ligonis negali kalbėt.

Sulaužymas tankiai gali išsiveržti į išlaukinę pusę ir vidurinėj pusėj gali įvykti netvarka dantų.

Gali bėgti kraujas iš smegemų.

Smūgis.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Gražiai pakelk nulaužtą žandą ir patrauk prieš viršutinius dantis.

Prilaikyk toje vietoje su raišteliu, aprašytu ant 24 puslapio, arba dviem kaspinais, vienu vertikališkai, aprišant per viršugalvį, o kitu, ilgesniu, horizontališkai žemiau aplink galvą.

Apžiūrėk sutrenkimą.

Nulaužimas nosies.

Simptomai.

Paprastai užčiuopti nesunku.

Skaudėjimas, sutinimas, braškėjimas ir išnarinimas (iškrypimas). Sutinimas esti toks didelis, kad iškrypimas veik neaiškus.

Esti neretai sujungta žaizda.

Apsiėjimas.

Paguldyk labiausia galimoj natūrališkaj vietoj ir uždėk plėstrą nuo smilkinio iki smilkiniui, ant visos nosies. Pirmkol uždėsi plėstrą, pridėk iš abiejų šalių nosies kompresą iš gazelės.

Jeį nesiranda tinkamo plėstro, tuosyk aplink nosį ir galvą aprišk tinkamu raišteliu, tik saugokis nesuveržti.

Pašauk daktarą, kadangi yra pavojus nuo tokio išnarinimo.

Sulaužymas strėnų.

Simptomai.

Ligonis negali pasijudinti.

Jokios pajautos nėra žemiau sužeistos vietos.

Apsiėjimas.

Pašauk tuojaus daktarą. Jei galima, nejudink ligonį pirm kol daktaras pribus.

Jeigu reikia paimti ligonį išvietos kurioje jis tapo sužeistas, pasišauk didelę pagelbą jį kelti. Tas turi but daroma su didžiausia atyda, kad nesulenkti nugarkaulį, nes tas sutrins strėnų virvę.

Ligonį reikia atsargiai uždėti ant neštuvų.

Apžiūrėk smūgį.

KLAUSIMAI.

1. Kokios yra paprastos priežastis sužeidimo nepraduriant odos?
2. Kaip tokius sužeidimus prašalinti?
3. Aprašyk užgavimus.
4. Kokie yra simptomai užgavimų?
5. Kaip tu juos apžiūrėtum?
6. Dideliuose ir žiauriuose užgavimuose, ką dar tu darytum?
7. Kas tai yra išsisukimas? Kokios priežastis? Kokie simptomai?
8. Kas tai yra apsiėjimas?
9. Kas tai yra niksterėjimas?
10. Ar žiaurus niksterėjimas yra menku sužeidimu?
11. Kas yra išnarinimas?
12. Nuo ko išnarinimas atsitinka? Simptomai? Apsiėjimas?
13. Kokiose apystovose ir atvėjyje tu bandytum atšokdinti išnarinimą?
14. Kuomet tu pradėtum veikti?
15. Pavojus nuo mėginimo atšokdinti išnarinimus.
16. Aprašyk ypatingą apsiėjimą prie išnarinimo apatinio žando, piršto ir peties.
17. Kas tai yra nulaužimas?
18. Ar sulaužymai yra paprasta nelaime, palyginant su išnarinimais?
19. Koks yra paprastas nulaužimas?

20. Kas tai yra sujungtas nulaužimas? Priežastis paprastų ir sujungtų sulaužymų?

21. Kaip tu apsaugotum paprastą sulaužymą nuo sujungto sulaužymo?

22. Kaip tu patėmysi jog tai paprastas sulaužymas ant ypatos, kuri sužeista?

23. Kaip tu apžiūrėtum paprastą nulaužimą?

24. Kaip tu patėmytum sujungtą nulaužimą?

25. Apsiėjimas prie sujungto nulaužimo?

26. Simptomai ir apsiėjimas prie nulaužtos žemiau kelio kojos; šlaunies; kelio ropės; sprando; rankos aukščiau ir žemiau alkunės, riešelio; pirštų; šonkaulių; kaukuolės; apatinio žando; nosies; strėnų.

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Parodyk budą apsiėjimo prie išnarinto apatinio žando, peties ir pirštų.

Parodyk budus apsiėjimo prie paprasto ir sujungto nulaužimo.

Parodyk apsiėjimą ir pridėjimą skeveldų prie žemiau kelio nulaužtos kojos; šlaunies; kelio ropės; sprando; rankos aukščiau ir žemiau alkūnes; riešelio; pirštų; šonkaulių; kaukuolės; apatinio žando; nosies; strėnų.

SKYRIUS V.

SUŽEIDIMAI PRADURIANT ODA.

Sužeidimus praduriant odą, paprastai vadinama žaizdomis.

Aprašymas.—Žaizdose netik kad esti pradurta oda, bet paprastai esti mažiau ar daugiau sužeistos ir vidurinės plėvės. Tas padeda atskirti šias žaizdas nuo sužeidimų tikką aprašytų (išskyrus sujungtus sulaužymus, kurie yra tikroms žaizdoms), kadangi pirmesnės esti apribotos nuo vidurinių plėvių po oda. Žaizdose, plėvės kur apsaugotos, oda esti perdurta kriaurai ir todėl grėšia pavojus nuo to, kad gali įeiti pulių gymiai ir po to uždegimas su atsiradimu medegos ar pulių. Iš žaizdų teippat, kadangi kai-kurie kraujo indeliai esti sužeidžiama, todėl daugiau ar mažiau kraujo nubėga.

Yra labai reikalinga mokiniui pirmos pagalbos suprasti veikimą gymių, kurie įeina į kūną per pradurtą vietą. Šie gymiai yra vitališki, arba, kitais žodžiais sakant, gyvi organizmai. Kuomet sužeidimuose nuo mechaniškų ir chemiškų veikmių skaudėjimas kūną apima tuo po sužeidimo, sužeidimuose nuo vitališkų veikmių tas esti visai kitaip. Joks ženklas nepasirado tuo po sužeidimui, bet skaudėjimas pradeda apimti vėliau, su augimu gyvų organizmų.

Gymiai, apie kuriuos mes privalom pamąstyti, gali įeiti į kūną tik per žaizdą arba pradurtą odą. Šie gymiai, kurie yra per maži kad mūsų akys galėtų juos matyti, išskyrus tik kiba per mikroskopą, yra priežastimis uždegimo ir formacijos pulių arba medegos. Jų yra nesuskaitomi milijonai, bet jie negali įeiti į plėves mūsų kūnų—jie gali įeiti tik kaip-nors iš

lauk. Šis yra svarbiausias faktas, kurį reikia atminti. Teipgi yra svarbu žinoti, kad pulių gymiai nelaksto po orą ir todėl jie negali į žaizdas įsigauti iš oro. Pulių gymius atrandama ant paviršiaus mūsų kūnų, ant peilių ir kitų dalykų, kurie yra priešas-
 tim sužeidino i vandenyj, pridulkėjusiuose kambariuose ir t.t., teipgi ant chirurgiškų instrumentų ir palų, išskyrus jei ypatinga atyda buvo į tai atkreipta, kitais žodžiais, jei buvo paliuosuoti tie instrumentai nuo gymių, nuvalant tuos instrumentus.

Daleiskim, kad žaizda jau aplaikyta, kas tad atsitiks? Jei pulių gymiai nespėjo į ją įeiti, tai gyja greitai, jei jon įeity pulių gymiai, tas reikš kad uždegimas tęsis, mažiau ar daugiau medegos atsiras, ir tad sugers nuodingus produktus iš žaizdos, kuri kas kart darysis žiauresnė, tuomi užsinuodis kraujas ir labai tankiai bus neišvengiama mirtis. Kadangi gymiai paprastai čiapat randasi, gali buti kad netikusiose apystovose jie visuomet dasi-
 gaus į žaizdas,—nežiurint—nuo paviršiaus kūno ar nuo įrankio, buvusio priešasčia žaizdos. Tas tiesa, bet jei nors keli pulių gymiai dasi-
 gaus į plėves, jie panaudos visus gymius be jokio keblumo ir joks blogas neatsitiks; dar daugiau, negut tik perdaug pulių gymių dasigauna į kūną, kraujas čirkšdamas iš sužeistos vietos gan tankiai iš plaus teip daug lauk, kad plėvės gal panau-
 doti kelias likusias, be didelio sunkumo. Ta yra tikra priešas-
 tis, kodėl žaizdos tos nėra teip pavojingos iš kurių kraujas gali liuo-
 sai bėgti. Męs matome dabar, kad kokia nebuk žaizda, nereikia ją užteršti, kaip nebuk, ypatingai nuo rankų, chirurgiškų in-
 strumentų, palų ir t.p. Yra geriausia žaizdą aprišti su čysta pala, o tas apsaugos ją nuo užteršimo (žr. Suveržimas, pusl. 34). Bet jei nėra kuo tinkamai aprišti, tad reikia, jei tad galima, laikyti sužeistą vietą prieš tyrą orą, nes, kaip jau sakyta, mažiau pavojaus yra iš oro pusės. Paprastas vanduo yra pavojingas, nes jame tankiai esti pulių gymiai.

Simptomai užteršimo žaizdų: esti karštis, paraudonavimas,

skaudėjimas, sutinimas ir dalimis arba visiškai nevaldymas to kūno sąnario, ant kurio yra žaizda. Jei visai kurie iš šių dalykų apsireiškia į kelias dienas po sužeidimui (bent į 3-4 dienas) daktaras neatkutinai reikalingas, nes neapžiūrint gali dar blogiau pasidaryti.

Atmaina žaizdų.

1. Įpiautos ar įrėžtos žaizdos yra tos, kur oda ir apatinės plėvės yra atidalinamos viena nuo kitos koku ašriu instrumentu. Tų žaizdų priežastimis esti skustuvai (britvos), aštrūs peiliai, stiklai ir tam panašūs dalykai. Kad apsisaugoti nuo susižeidimo paminėtais įrankiais, reikia kiek nors prisilaikyti atsargumo. Šioje permainoje žaizdų, kadangi kraujo indeliai esti kiaurai perpiaunami, gali būti didelis kraujo nutekėjimas.

2. Suplėšytos žaizdos, kuomet plėvės esti labiau suplėšytos nė kad perpiautos. Tokių žaizdų priežastis esti suplėšymas ar sutrinimas plystant ar sprogstant kokiam nors instrumentui, prie mašinerijų arba papuolus po ar tarp elektriškų ar garinių vagonų. Kaip nuomonė perspėjimo, atkreipiama atyda, kad tokių dalykų reikia saugotis. Šiame atvėjyje, kadangi kraujo indeliai esti sutrinama lygiai kaip ir kitos plėvės, tad kraujatekis nesti taip didelis kaip iš pirma minėtų skirtingų žaizdų, bet, imant atydon budą sužeidimo, purvai labai greitai gali dasigauti į plėves ir kadangi jos yra taip suplėšytos ir išdraskytos biauriai, kad viena pusė nuo kitos atsiskyros, tai uždegimas ir medega yra paprastu dalyku.

3. Pradurtos žaizdos esti gilos, su maža skylele, priežastis kurių esti smaili ir aštrūs instrumentai, kaip ve durklai, bagnėtai ir tam panašūs. Žaizdos, kurių priežastis esti kulkos, teipgi priklauso prie šios rūšies. Žaizdos šio skirtumo yra, suprantama, tankiai neišvengiamos, tečiaus didelis skaičius (o gal ir daugiausia)

esti nuo nesisaugojimo, kuris tankiai, jei ne visuomet, yra prasi-kaltimu. "Aš nežinojau, kad buvo užprovyta" tai nėra jokių išsiteisinimų ir jeigu su pištalietu arba revolveriu baikų nekrėsi, tai nėkuomet į nieką neįsaus. Kraujabėgis iš tokių žaizdų esti tankiausia mažas, bet gali but ir didelis, jei labai sužeidžia kraujo indelius. Užkrėtimas čia irgi nėra nepaprastu, kadangi pulių organizmai įėją į žaizdą jau randa plačią dirvą plėtoties.

Simptomai žaizdų.

Priebūtis žaizdų.

Skausmas.

Sukrėtimas.

Kraujabėgis.

KRAUJABĖGIS: Kokios nebutų žaizdos, iš jų veik visuomet nubėga daugiau ar mažiau kraujo, bet palygintinai kai-kurios iš jų esti surištos su pavojingu kraujabėgiu, kadangi dideli kraujo indeliai tankiausia ne išsisaugoja sužeidimo. Prie to, aktuališką pasirodymas kraujabėgio, nubėgimas įžymaus latako kraujo, sukelia tulus simptomus. Apsilpimas ir šalta oda, nublankęs veidas, įtemptos akių lėlės, silpnumas, nereguliarišką kvėpavimas, dūsavimas, silpnas pulsavimas, apkvaitimas ir pametimas sąmonės. Žiaurumas simptomų priklauso nuo to, kaip daug ir kaip greitai kraujas nubėga.

Apžiūrėjimas žaizdų.

Šitą geriausia galima išdėstyti po dviem antgalviais:

1. Apžiūrėjimas žaizdų be žiaurus kraujabėgio; ir
2. Apžiūrėjimas žaizdų su žiauriu (arba dideliu) kraujabėgiu.

1. Apžiūrėjimas žaizdų be didelio (žiaurus) kraujabėgio.

Jei žaizdos gilios, arba tokios, kurios apima didelę vietą paviršiaus, tuojaus reikia pašaukti daktarą. Yra visuomet

geriau pašaukti gydytoją, jei abejoji apie pagelbą savo priežiūros.

Perrėžk arba atsekg darbužius teip, kad žaizda būtų matyti. Atraitok drabužius kad jie nesiektų žaizdos.

Nesilytėk žaizdos tu pats, nėgi daleisk ligoniui pačiam paliesti.

Atmink, kad nereikia skubintis, nes oras neužkrės žaizdos. Jeigu manoma kad daktaras tuojaus, bent į kelias valandėles pribus, tad daugiau nieko nereikia daryti apžiūrėjime ligonio.

Laikymas prieš orą atviros žaizdos yra daug geriau nė kad pridengimas jos kuo tokiu, kas chirurgiškai nėra čystas nė antiseptiškas. Jeigu, daleiskim, po ranka randasi koks chirurgiškasis ar antiseptiškas kompresas—uždėk ant žaizdos tuojaus ir gražiai aprišk. Tas apsaugos nuo užkrėtimo ir prie to sulaikys kraujabėgį, koks jis nebutų. Faktiškai gi, tokia metoda sulaikys kraują iš devynias-dešimts devynių nuošimčių visų žaizdų.

Apžiūrėk smugius, jei atsitiko.

Jei ligonis silpnas, paguldyk jį galva žemiau.

Jei menkos žaizdos, tokios kaip nudrėskimai, yra daug geriau leisti kraujui liuosai nulėgti, nė kad stabdyti jį. Tokias žaizdas nereikia čiulpti, bet suspaudžiant iš abiejų šalių, reikia leisti kraujui nubėgti. Jeigu nudrėgsta pirštas, yra gerai užpilti pieno ant jo.

Nėkuomet nešluostyk nuo žaizdos kraują, išskyrus, jei turi chirurgiškai čystą palą. Šios yra vienatinės rūšies žaizdos, prie kurių galima vartoti vandenį nuplovimui kraujo. Pavojus užsikrėtimo šių menkų žaizdų yra labai menkas, prie to, sukrekėjus ant jų medega yra kur kas pavojingesnė nė kad patsai vanduo.

Šmotelis čystos gazos yra labai tinkamas aprišimui.

2. Apžiūrėjimas žaizdų su dideliu kraujabėgiu.

Užstabdyk bėgimą.

Paguldyk ligonį teip, kad jis nenuvoktų apie didelį nubėgimą kraujo. Paguldyt reikia galva žemiau, kad smegens gautų tiek kraujo, kiek tik galima. Nedaryk nieko tokio kas padidintų bėgimą kraujo. Saugoti nuo staigių susijudinimų. Kuomet kartą kraujas jau apsistoja bėgęs, ligonis turi būti ramus, kadangi mažiausias susijudinimas gali pātraukti palą ir tuomi duoti progą vėl kraujui išsiveržti. Žiurėk, kad ligonis turėtų pakaktinai šviežio oro, apklostyk jį šiltai ir apstatyk aplink prie šonų karštas bonkas, jei jos randasi. Natūrališkai, paakstinimai padidis spēką krūtinės, todėl jie nėra geistini: bet kai-kada ligonis esti teip silpnas, jog jį neatbutinai reikia paakstinti, kad gelbėti nuo mirties. Kuomet gi galima, visuomet vengkie tą daryti, pirm-kol kraujas esti užstabdytas kokuu mechanišku budu. Pusė arbatšaukščio aromatiškų amonijos spiritų ir pilnas paprastas šaukštas vandens arba šaukštas degtinės yra geru paakstinimu.

Norint sulaikyti bėgimą kraujo, reikalinga žinoti iš kokių indelių jis bėga.

1. Gyslinį kraujabėgį galima pažinti iš tyro raudono kraujo, bėgančio sriove. Kraujas bėga labai greitai.

2. Striktuotą kraujabėgį galima patėmyti nuo nuolataus išsiveržimo tamsiai-melsvo kraujo.

3. Kapiliarišką. Kapiliariškas paeina iš labai plonų, už plauką plonesnių, gyslelių. Kraujabėgį galima įsivaizdinti nuo dumbluoto, turinčio plytos parvą, kraujo.

Kraujabėgis nėra žiaurius jei iš arterijų ir gyslų.

Natūrališkai, kaip arterijos, kapiliaros, teip ir gyslos galima įpiaut vienoj žaizdoj ir todėl kraujas gali bėgti kartu iš

visų trijų; šiame atvėjyje reikia arterijų kraujatekis pirmiaus apžiūrėti, o gyslų ir kapiliarų kraujatekis vėliau.

Arteriškas kraujabēgis.

Apsiējimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Nelauk jo (daktaro), nes teip darant, ligonis gali numirti arba likti bevilčiame padējime, pakol daktaras pribus. Jei reikalinga—perpiauk drabužius tuojaus, kad butų matyti vieta, iš kur kraujos bēga. Jei labai žiaurus kraujabēgis, padaryk pirm pagal sekantį nurodymą:

Braukyk su pirštais ar kuo kitu ant gyslų tarpe bēgančios vietos ir širdies. Tas sulaikis kraują, lygiai kaip sulaikytum vandenį iš guminės dūdos bēgantį, suspaudžiant tą dūdą. Padaro dar daugiau nē tą, kaip nebuk. Naturališka metoda užstabdymui kraujo yra formacija sukrekėjimo ir kuomet užspaudžiama gyslos, užstabdoma kraujo išsiveržimas ir tuomi duodama proga jau išsiveržusiam sukrekėti.

Spuogai kur užspaudimas arterijų yra geriausia galima, jau pasakyta, tečiaus bus reprošalį peržvelgti šį dalyką teip toli, ant kiek principijališki spaudimo spuogai gal but tinkamiausia užspaudžiama su pirštais arba nykščiais ir t.t. kurie seka.

Temporaliską gyslą, kuri pasistato į didelį pavojų nuo tekėjimo kraujo iš suplaišytų žaizdų, galima apčiuopti spaudant prieky ausies, truputį aukščiau žemojo žando. Dalis šios gyslos eina pro smilkinį linijoje nuo aukštesnėsės briaunos ausies, aukštyn antakio. Bent vieną iš šių spuogų galima panaudoti, kuomet kraujas bēga iš tos pat pusės galvos. Bėgimą kraujo iš bent kurios dalies galvos galima užlaikyti drūčiai surišant galvą. Aprišti reikia aplinkui, aukščiau ausų.

Karotidišką gyslą galima užspausti spaudžiant nykščiais arba pirštais giliai į kaklą, priekyį gan įžymaus raumens, kurs eina nuo aukštesnės dalies krūtinės kaulo į užpakalį ausies. Paveikslas 33 parodo spaudimą karotidiškos gyslos iš kairiojo šono. Kraujabėgis iš galvos, išskyrus šoną, apie ką jau sakyta, galima geriausia užlaikyti užspaudžiant karotidišką gyslą. Žaizdos kakle, nežiūrint ar tai būtų

PAV. 33.—Spaudimas ant karotidiškos arterijos. (*Lavinimos reguliacija, H. C., U. S. A.*)

PAV. 34.—Spaudimas ant kaklinės arterijos. (*Lavinimos reguliacija, H. C., U. S. A.*)

sužeista arterijos ar gyslos, yra teip pavojingos, kad kraujo taką kuogreičiausia reikia užspausti.

Jei kraujas bėga iš peties arba pažastės, kaklinę gyslą galima pasiekti spaudžiant pirštais ar nykščiais giliai tarp peties ir kaklo. (Pav. 34.) Kuomet kraujas bėga išbent kurios dalies rankos, rankos gyslą reikia suspausti už vidurinės briaunos didžiojo raumens viršui alkunės. (Pav. 35.)

Kuomet kraujas bėga išdelno, geriausiai įvynioti akmenį ar ką kitą į gazelę ir į ranką užgniaužti.

Kuomet bėga iš šlaunies, kojos ar letenos, spausk užpakalio link nykščiais viduriu kirkšnio, kur arterija pereina skersai kaulą. (Pav. 36.)

Jei spaudi su pirštais ir jauti arterijos plakimą, tu gali su mažu rupestringumu pirštais prispausti prie kietos vietos

PAV. 35.—Spaudimas ant rankinės arterijos. (*Lavinimos reguliacija, H. C., U. S. A.*)

ir užlaikyti kraujabėgį. Kuomet tu sustabdei kraują tokiu budu, gali but persitikrinęs, kad ligonis apsaugotas taip ilgai, pakol tu tęsi užspaudimą.

Tau bus sunku taip išlaikyti ilgiau kaip dešimts ar penkiolika minutų, kaip nebuk, nes tavo pirštai pails. Todėl visuomet reikalinga turėti kraujaveržį. (Kraujaveržiai aprašyta ant puslapio 41.) Kita metoda galima pavartoti užlaikymui kraujo, vieton kraujaveržio (veržtuvo). Ją galima vartoti kuomet kraujas bėga iš vietos žemiau kelio arba alkūnės.

Viens iš dviejų, priegalvis padarytas iš gazų arba suvyniota pala reikia įdėti į tarpą linkymo ir tada sulenkti per kelį (jei koja) ar per alkūnę (jei ranka) teip, kad galas rankos ar kojos pasiektų antrą dalį ir tuosyk reikia vieną dalį prie kitos priišti; esantis tarpe priegalvis užspaus kraujabėgį.

Pav. 36.—Suspaudimas Femorališkos arterijos.

Viena iš šių metodų visuomet reikalinga, jei daktaro pagelba negalima gauti ankščiau dviejų ar trijų valandų. Jei ne šis dalykas, tai tu butum kebliame padėjime. Jei kuris nors iš aparatų laikoma tarp sulenkto alkūnės ar sulenkto kelio ilgiau nē dvi-tris valandas, tuosyk yra gan didelis pavojus iš priežasties užkirtimo begiojimo kraujo, kas yra priežasčia apmirimo žemesnės dalies. Nē jokia dalis kūno negali

PAV. 37.—Veržtuvas, uždētas ant rankinēs arterijas.

buti gyva iš priežasties ilgą laiką nevaikščiojimo joje kraujo, ir vėl, jei suveržimas prašalinama, kraujabėgis vėl gali atsinaujinti. Tokiame atvėjyje laikyk veržturą ar priegalvį toje-pat vietoje ant tiek ilgai, kad nebutų per ilgai, sakykim dvi valandas. Tuo tarpu prirengk antiseptišką

PAV. 38.—Veržtuvas, uždėtas ant Femoralinės arterijos.

veržtuvą arba turėk gatavai vieną parengiąs, budu jau aprašytu. Uždėk jį ant žaizdos atsargiai ir apvyniok raiščiu tinkamai teip, kad padarytum tvirtą užveržimą ant vietos, iš kurios kraujas bėga. Suveržimą tarpe širdies ir žaizdos dabar galima palengva atliuosuoti. Jei bėgimas kraujo neatsikartoja—gerai ir puiku; jei atsikartoja, veržtuvą ar priegalvį vėl reikia panaudoti. Antru syk nuimti vereikia,

laikyk bent per vienu valanda, kadangi tas laiks reikalinas atsinaujint sukrekējimui kraujo.

Daleiskim, pirmu kart, nors tad joku budu netikēcina, kad tu neįstengiai užlaikyti kraują, užverždamas ar užspausdamas tarpe širdies ir žaizdos—tas ir dabar dar nereikalauja kad tu nusimintum. Suprantama, tu nenorēsi kišti savo pirštus prie žaizdos, kadangi tas gali užkrēsti, bet atsitikime žiauraus arteriško kraujabēgio, kurio tu neįstengi užlaikyti užspaudžiant tarp širdies ir žaizdos, tu turi tuojaus užspausti įpiautą arteriją pačioje žaizdoje. Jeigu turi anti-septišką kompresą arba chirurgiską čystą palą, apvyniot sau pirštus, kuriuos naudosį prie suspaudimo arterijos, tas yra daug geriau, kadangi tai apsaugos žaizdą nuo užkrētimo, bet elgkis greitai ir atsargiai. Kuomet atsakantis užveržimas atlikta tokiu budu, tuosyk, jei galima, reikia pamainyti kompreso raišteliais, kurie jau aprašyta.

Jei esti sužeista mažesnēs arterijos ir kompresas atsakančiai aprištas žaizdoje paviršiui, tad tankiai estiiskas reikalinga, tai užstabdyti kraują. Vieta teip pat daug reiškia užlaikyme kraujo. Pakeliant aukščiau ranką ar koją, priverčiama širdį kvēpuoti prieš sunkenybę ir tokiu budu duodama kraujui proga sukrekēti, kas užkemša sužeistą arteriją.

Gyslinis kraujabēgis.

(Didelēs gyslos.)

Apsiėjimas.

Būdas sulaikimo kraujabēgio yra veik toks pat, kaip ir sulaikymas iš arteriško kraujabēgio.

Pašauk daktarą.

Prašalink visokius apraišalus, tokius, kaip siauras kalnierių,

diržas, gumai (raišteliai) ant rankų ir kojų ir drabužius, kurie sulaiko širdies link gryžtantį kraują.

Jei sąnarys sužeista, pakelk jį, kad tuo pagelbėti tekėjimą kraujo atgal į širdį.

Uždėk kompresą ant žaizdos atsakančiai ir aprišk drūčiai. Jei chirurgiško čysto ar antiseptiško kompreso nėra po ranka, ir jei žaizda žiauri, tad yra neatbutinai reikalinga atsakančiai užspausti žaizdoje pirštais.

Tą, suprantama, galima daryti grumenties su pavojumi užkrėtimo žaizdos.

Jei galima, kelias valandas laikyk sužeistą vietą pakeltą, kuomet jau kraujas sustabdytas.

Žaizdose kaklo, tokiose kaip ve įpiovimas gerklės, kai-kurios kaklo kraujagyslės tankiai atsidalina. Yra tai labai paprasta šiame atvėjy, kad mirtis ateina pirmiau, nē kad suspėjama ką-nors daryti. Jei ne, tuojaus užkišk pirštais sužeistą vietą ir paskui pamainyk kompresu juos. Šis kompresas turi but aprištas tvirtai, vietoje.

Patinę Gyslos yra gyslos, kurios pasidaro gan didelės nuo nusilpimo jų balzgamų. Tik lytinčiosios kojų reikia čia apsvarstinėti. Jos gali trukti nuo sužeidimo ar be sužeidimo, atnešdamos pavojingą ir net pragaištingą kraujabėgį, jei neatkreipiama į jas greita atyda.

Pašauk tuojaus daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieninką.

Prašalink visokius suveržimus nuo kojos viršui vietos iš kur bėga kraujas.

Pakelk koją.

Perpiauk ir atraitok drabužius, kad būtų matoma žaizda. Uždėk chirurgišką čystą ar antiseptišką kompresą ant vietos, iš kurios kraujas bėga ir aprišk atsakančiai, arba,

jei neatbutinai reikalinga, pavartok pirštus užspaudimui ir tuojaus pamainyk čystu kompresu. Laikyk ligonį gulintį kelias valandas taip, kad jo kojos būtų pakeltos aukščiau. Jei spėjo daug kraujo nubėgti, apklostyk ligonį šiltai ir pridėk karštas bonkas iš šalių.

Daryk paakstinimus tik tuomet, kuomet reikia ligonį gelbėti nuo mirties, nes šiaip jau paakstinimai padidis plaučių širdies, lygiai kaip ir bėgimą kraujo.

Vidurinis kraujabėgis.

Gali išsiveržsti lygiai kaip iš priežasties gilios žaizdos kur į piaunama dideli kraujo indeliai vidurinių kūno organų, taip ir nuo trūkimo kraujo indelių plaučiuose ar gerklėj.

Simptomai.

Taip kaip nuo kraujabėgio, bet kadangi bėgimas esti viduriuose, todėl nematomas.

Apsiėjimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieninką, padedant jo galvą truputį žemiau.

Uždėk ledo, arba sušlapintą šaltam vandenyj palą, ant vietos, iš kurios manai kraujas bėga. Kad atskirti kraujabėgi iš plaučių nuo kraujabėgio iš gerklės, atmink, kad pirmesniam kraujas esti šviesiai raudonas ir putotas ir verčia kosėti, kuomet išpaskutinio yra tamsus ir verčia vemti.

Daryk paakstinimus tik tada, jei ligonis labai apsilsta.

Kraujabėgis iš nosies.

Paprastai tame atvėjy nėra priežasčia žaizda, bet kraujas ateina savaimi. Menkas kraujabėgis iš nosies nereikalauja jokio apžiūrėjimo, kadangi tas nesuteiks jokios pagalbos.

Apsiėjimas.—Žiaurus.

Pasodyk ligonį į kedę, užriečiant jam galvą.

Atliuosuok kalnierių ir viską kitą kas veržia kaklą.

Uždėk ką šaltą už kalnieriaus, pavyzdžiui gali buti raktas arba pala, suvilginta šaltam vandenyj. Pakišk susuktą popierą po viršutine lupa.

Jei bėgimas nepasiliauna, sūdyto vandens,—pilną arbatšaukštį druskos arba atsto į puoduką vandens—ir ištrinti nosį.

Jei dar ir tuomet nepaliauja kraujas bėgęs, pašauk tuojaus daktarą.

Pirm-kol daktaras pribus, mažu šmočiuku vatos ar gazelės reikia užkišti tą šnirpšlę, iš kurios bėga kraujas; įkišti reikia apie colį tolumo, elgianties atsargiai. Paišiukas labai gerai atsako įstumimui to kamštelio.

Žnaibymas minkštosios dalies nosies žiemiau kaulo teipgi tankiai pagelsti užlaikyti kraują.

Paakstinimus reikia vartoti tik teip, kaip ir prie visų kitų rūšių kraujabėgio.

Pilvo žaizdos.

Visas žaizdas reikia apžiūrėti prisilaikant generališku principų, kurie jau aprašyta. Žodis ar du reikalinga, kaip nebuk, prie dalyko apie pilvo žaizdas, kur ypač esti atskiriama įtury s dalis is priežasties didelių įpiovimų.

Pašauk tuojaus daktarą.

Uždėk čystą palą ant žaizdos ir prižiūrėk kad visuomet butų šlapia, užpilant maža dalim truputį sūdytu vandeniū, kadangi šioms paloms išdžiūvus yra jau ir nuo jų, apart kitko pavojus, kartais net didelis.

Apžiūrėk sukrėtimą.

Žaizdos, kuriose lieka pašinai.**Apsiejimas.**

Tokie pašinai reikia gražiai ištraukti ta pačia vieta kuria jie įlindo.

Jeigu tie pašinai esti dideli ir pavojingai ir giliai į žaizdą sulindę, tuosyk tą žaizdą reikia kuo greičiausia parodyti daktarui.

Plaušos medžio, tai paprasti pašinai; ištrauk pašinus su replukėms arba pridėk prie pašino peilį ir prispaudęs prie geležtės su nykščio nagu, trauk.

Tokią pat metodą galima pavartoti traukiant pašiną iš panagės.

Bet jei pašinas užlužęs panagėj, išskusk nagą plonai viršui, ir išpiaušk skylelę V pavydale, kad galėtum pasiekti. Mažus pašinus, įstrigusius į odą, galima prašalinti arba išimti užkabinant adata.

Kad išvengtų jau žinomo užsikrėtimo, bus daug saugiau, jeigu su muilu ir šiltu vandeniu nuplasi odą ir pirm pavartojimo perleisi adatą per liepsną.

Žaizda, iš kurios jau išimtas pašinas, nėkuomet nereikia užlipyti plėstru ar kuo kitu.

Akies žaizdos.

Kaip pasakyta, akies obuolys yra gan gerai apsaugotas nuo sužeidimo, bet tokie sužeidimai retkarčiais įvyksta. Simptomai esti—žiauriai nublankę ir paraudonavę akys—ir jei sužeidimas įvyko, tai labai lengva matyti įpiautą vietą. Tokius sužeidimus turi apžiūrėti daktaras. Todėl, bent kokiam sužeidime akių obuolių, pridengk abi akis su vata arba minkšta palele, pirm suvilginta į šaltą vandenį, kad butų užlaikoma akys ramiai ir tuosyk reikia su raiščiu aplink galvą tinkamai aprišti. Buk atsargus, neaprišk aplink per stipriai, tai yra nesuveržk,

kad ta vata ar pala nespaustų akių obuolius, ir kad apsaugoti nuo užkrėtimo, reikia kad pala visuomet būtų šlapia, pakol neatšaukiama daktaras. Kuomet atvirintas vanduo yra daug saugesnis nuo užkrėtimo, gi neatvirintas yra truputį pavojingas.

Pašiniai iš akių reikia ištraukti, jei galima. Jeigu negalima ištraukti, tad į akį reikia įlašinti alyvos arba ricinų aliejaus. Nežiūrint, pagalios, ar pašinas išimtas ar ne, akis reikia apžiūrėti budu tikką aprašytu ir tuojaus reikia pašaukti daktarą.

Užsikrėtimai akių paprastai esti nuo pelenų, pieskų arba dulkių. Tie kūnai iššaukia paprastą nesmagumą, silpnumą ir ašaras, kurios kartais laimingai išplauja akis ir išvaro visus negerumus lauk.

Nėkuomet netrinks akies, nes trinant gali paspausti akyj esantį žvirgždą, ar kas joj nebutų, ir tuomi dar labiau žeidi.

Pirmiausia, užmerk akį, kad tuomi duoti progą rinkties krūvon ašaroms, kurios išplaus lauk arba ant paviršiaus, ir tada jau galima lengvai išimti. Jei teip negalima, patrauk viršutinį blakstieną per apatinį kokius du ar tris kartus, užspausk šnirplę nuo sveikojo šono ir liepk ligoniui smarkiai šnypsti.

Jeigu žvirgždas dar liekasi akyj, apžiūrėk apatinį, paskui viršutinį blakstieną žemyn ir jei žvirgždas matyt, nušluostyk jį su kampu minkštos, čystos nosinės skepetėlės. Viršutinį blakstieną ne teip lengva apžiūrėti. Pasodyk ligonį į kedę ir užriesk jo galvą. Užversk viršutinį blakstieną ir už plaukučių prispausk briežuku (zapalka) prie skruosto. Paskui nusluoštyk, jei matyti žvirgždas, kaip pirmiau. Tą daryti reikia atsistojus iš užpakalio. Keli lašai citrinų aliejaus įlašinti į akį po išploviumi žvirgždų, yra labai gerai.

Kalkes iš akies galima išplauti plaujant soliucija, sutaisyta iš vieno arbatšaukščio atsto, ir puoduko (arbatinio) vandens. Trupiniai kalkių, kuriuos galima matyti, reikia išimti teip pat, kaip ir bent kokie žvirgždai.

KLAUSIMAI.

1. Kas tai yra žaizda?
2. Kokio ypatingo pavojaus bijosi žaizda?
3. Kokios yra vitališkos veikmės?
4. Koks skirtumas užsikrėtime nuo chemiškų ar mechaniškų, ir vitališkų veikmių?
5. Kaip gali gymis įeiti į kūną?
6. Kur gymiai randasi?
7. Ką "Disinfekcija" reiškia?
8. Kas atsitinka su žaizda, jei gymiai į ją įsigauna? Jei ne įsigauna?
9. Kaip liuosas kraujabėgis sumažina žaizdai pavojų užsikrėtimo?
10. Kas tai yra uždegimas?
11. Kas tai yra užnuodijimas kraujo?
12. Kaip tu prašalinsi pulių gymius, įėjusius į žaizdą?
13. Ką žodis "Simptomai" reiškia?
14. Kokie simptomai uždegimo žaizdoje?
15. Kada jie atsiranda ir ką tu darytum, kuomet jie atsiranda?
16. Kokios atmainingos žaizdos?
17. Kokie yra simptomai žaizdų?
18. Kokie simptomai kraujabėgio?
19. Kaip tu apžiūrėtum žaizdą, kuomet nėra žiaurus kraujabėgio?
20. Kodėl reikia leisti nubėgti kraujui iš menkų žaizdų?
21. Apžiūrėjimas žaizdų, kuomet esti žiaurus kraujabėgis?
22. Kaip tu pažįsi, ar kraujas bėga iš arterijų, gyslų ar kapiliarų?
23. Kaip tu apžiūrėtum arterišką kraujabėgį, gyslinį kraujabėgį, kapiliarišką kraujabėgį?
24. Kas tai yra Patinę Gyslos ir kaip tu jas apžiūrėtum?
25. Koks yra vidurinis kraujabėgis? kaip tu jį apžiūrėtum?
26. Kaip tu apžiūrėtum kraujabėgį iš nosies?
27. Apsiėjimas prie pilvo žaizdų?
28. Apsiėjimas su žaizda, kurioje lieka pašinas?
29. Apžiūrėjimas akies; kaip tu išimtum žvirgždą ar ką kitą iš akies?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Nuo mokinių reikia reikalauti, kad nuduotai apžiūrėtų visokios rūšies išnarinimus ir nulaužimus, aprašytus pirmesniai skyriui.

Liepk kiekvienam klesos nariui parodyti kur jis spautų prieš kraujatekį kiekvienos skirtingos arterijos.

SKYRIUS VI.

SUŽEIDIMAI NUO VEIKMĖS KARŠČIO, ŠALČIO IR ELEKTROS.

APDEGINIMAI IR NUŠUTINIMAI, APIMĄ APDEGINIMUS NUO ELEKTROS. NUŠALIMAS.

APDEGINIMAI IR NUŠUTINIMAI.

Aprašymas.

Apdeginimai atsitinka nuo sauso karščio, kaip ve ugnies, kuomet nušutinimai įvyksta nuo skysto karščio arba nuo šlapio karščio, kaip ve karšto vandens, garo ir t.t. Bent kuris, gali paliesti tiktai odą, bet gali įsigauti ir giliau. Nuo apdeginimų visos plėvės kūno sulyg kaului gali suanglėti (pavirsti į anglius), o nuo apšutinimo gali aktuališka išvirti. Viens ir kits remiasi ant gilumo, didumo ir vietos sužeidimo, lygiai kaip ir ant senumo sužeistos ypatos. Abu, išdegimas ir iššutinimas gerklės yra ypatingai pavojinga, kadangi sutinimas sužeistos vietos gali tuojaus buti pasekme užtroškimo.

Priežastis.

Apdeginimų: Liepsnos ar ugnis, karštas ar ištarpintas metalas, elektriški sukrėtimai ir eksplozijos gazo ar parako. Apšutinimų: Garas, verdantis vanduo arba karštas aliejus.

Perspėjimas.

Perspėjimai nuo paprastų apdeginimų ir apšutinimų tančiausia yra supainiotu dalyku, kaip kad apima: (1) Perspėjimas nuo ugnies. (2) Užgesinimas. (3) Gelbėjimas ypa-

tos nuo ugnies. (4) Užgesinimas degančių drabužių. (5) Prašalinimas pavojaus nuo karštų ar ištirpytų metalų; ir (6) Metodos prašalinimui gazų ir parako eksplozijų.

Perspėjimas nuo ugnies.

Daug užsidegimų atsitinka nuo neapsižiūrėjimo. Generališkai principai perspėjimo nuo ugnies yra, kad niekuomet nepalikti lempaŧten, kur liepsna gali ką nors pasiekti; neužgesinęs ugnį visiškai, teipgi nēkuomet nepalik, pagalios ir nepūsk, jei numanai kad liepsna gali ką tokio pasiekti.

Užgesinimas ugnies.

Ugnį visuomet ir visur galima lengvai užgesinti kuomet prasideda, bet jau yra suvis negalima kuomet liepsna apima plačiai, teip sakant, viską apsiaučia, tuosyk viskas turi sudegti. Todėl aišku, kad kiekviens privalo elgtis aktyviškai atsitikime ugnies.

Iš kart ugnį galima užgesinti užliejant kelis viedrus vandens arba užmetant kelias kaldras arba vilnones palas. Pieskos, pelenai arba purvai tuojaus užgesina tokią ugnį. Viens iš šių visuomet turėtų but vartojamas vieton vandens kuomet dega aliejus, nes vanduo išdriekia aliejų, taigi kartu ir ugnį. Viskas kas aplink kabo, reikia nutraukti pirm pradēsiant gesinti ugnį. "Viedras (kibiras) brigados" labai tankiai daug padaro užgesinimui ugnies. Tas susideda iš dviejų linijų vyrų prie arčiausios vietos vandens nuo ugnies. Viens žmogus semia vandenį ir duoda kitam, tas kitam, pakol per rankas prieina prie paskutinio, tas lieja ant ugnies ir tuščią viedrą paduoda pirman iš antros eilės, o tas kitam, pakol paskutinis pasemia ir t.t. Atminkite, kad pasitraukimas gali padidinti ugnį, todėl nereikia atleisti nė ant valan ēlės.

Gelbėjimas ypotos nuo ugnies.

Kuomet jieškai žmonių jau užsidegusioj vietoj, yra geriausia apsirišti burną ir nosį su šlapia nosine skepetėle arba pala. Atmink, kad oras gilume šešių colių yra liuosas nuo dūmų prie grindų ar žemės, todėl jei nori kvėpuoti, atsigulk kniupščias ant grindų, kad butų galva žemiau ir jei ką gelbsti, tai keturpėkščioms rėplio, vilkdamas užtrokusį paskui save. Tokiu jau būdu šliaužk žemyn ir trepais nuo antrų lubų arba įeigine į kasyklas skyje.

Užgesinimas degančių drabužių

Jei tavo paties drabužiai užsidegtų kuomet tu esi vienas, nebėgk jieškoti pagalbos, nes tas padidis vėją ir drabužiai užsidegs dar labiau.

Atsigulk ant grindų ir įsivyniok save į palą, užtiesalą, plosčių, kaldrą ar kitą kokią vilnonę palą; suveržiant ant tiek, kiek tik galima; vien galvą reikia palikti liuosą. Jei jokios tam panašios palos negalima tuo nusitverti, atsigulk vistiek ant žemės ir riskis palengva, tuo tarpu užspausdamas ugnį savo raukoms. Jei kitos ypotos drabužiai užsidegtų, paguldyk jį ant žemės ir užslogink ugnį su žiuponu, kaldra, pala ar tam panašiai.

Prašalinimas pavojaus nuo karščio ar ištirpytų metalų.

Naturališkai, tiktai prie tokių dalykų dirbančios ypotos nuo jų nusidegina. Paprastas rupinimasis ir apsisaugojimas padaro daug prie prašalinimo to pavojaus.

Metodos prašalinimui gazo ir parako eksplozijų.

Susimaišymas žibinamojo gazo ir oro tamtikroms proporcijoms, padaro gan labai exploduojančią kuną. Tas pats yra nuo susimaišymo ir kitokių gazų su oru. Bent kokia neapsaugota lempa esti priežasčia eksplozijos.

Kuomet vartoji šaudyklinį paraką, reikia saugotis nelaikyti prie savęs briežukų, kaip ve kišeniuose, ir degančių cigarų, poperosų, pypkės ir lempų, kokios rūšies jos nebutų, nes tai yra labai pavojinga.

Simptomai apdeginių ir apšutinių.

Didelis skaudėjimas apdegintos vietos.

Priklauso nuo gilumo žaizdos: Paraudonavimas odos; formacija pūslės arba sudraskymas (sutrūkimas) odos ir kai kurių plėvių giliau.

Smūgis.

Apsiėjimas.

Kuomet labai paraudus oda:

Prašalink orą, užtepant klijų, sudarytų iš vandens ir bikarboniškos sodos (kepamosios, ne plaujamosios), krakmolo ar miltų. Paprasti tepalai (vaselin) arba karbolizuoti tepalai, alyva arba citrinų aliejus, ir švieži taukai ar smetona (grietinė) yra viskas gerai. Vienu iš paminėtų dalykų reikia aptepti nudegintą vietą ir paskui palele pridengti. Užrišimui reikia panaudoti plonytį, lengvą raištelį.

Priežiūra daktaro labai pageidaujama prie tokių sužeidimų.

Kuomet iššoka pūslės:

Apžiūrėjimas gali būti toks pat, bet jei pūslės didelės tad reikia pašaukti daktarą.

Sudraskytą odą ir jei kurias plėves giliau:

Gilus nudeginimai reikalauja atydaus apžiūrėjimo daktariško. Abejojant apie jo pribuvimą, reikia apžiūrėti budu tikką aprašytu, arba kaip atvirą žaizdą.

Ypatingai tinkamiausi žaizdų apraišalai dėl tokių nudeginimų, arba, faktiškai, ir dėl visokių nudeginimų, yra pikriškos rūgštiesies gazelės, kurias uždedama formoje

kompreso, kurį reikia aprišti kaip ir visus kitus kompresus.
Apžiūrėk smūgį.

Apart aprašytų apsideginimų, apsideginti dar galima ir nuo stiprių rūgščių ir šarma-rūgščių.

Simptomai apdeginimų nuo rūgščių ir šarma-rūgščių yra tie patys, ką ir apdeginimų nuo karščio.

Apsiėjimas.

Su bent kuriuo iš šių apdeginimų reikia vienodai apsieiti: nuplauti taip greit, kaip galima; geriausia pakišant apdeginimą vietą po kranu ir paleidžiant vandenį.

Rūgštis: Kuomet plauji, parengk ar sutaisyk kepamosios sodos ir vandens arba nuiluoto vandens ir uždėk liuosai. Jei rūgštis įsiveržė į akį, plauk greičiausia galimai, išsyk čystu vandeniu, paskui kalkių vandeniu.

Šarmarūgštis: Plauk taip pat, kaip rūgšties nudeginimus. Visapusiškai su atstu, citrinų syvais arba stipria kita kokia rūgščia. Akies nudeginimai nuo kalkių reikia iš mazgoti su maža porcija atsto, maišyto vandenį arba alyva.

Abu, rūgšties ir šarma-rūgšties apdeginimus, po neutralizavimui, prižiūrėt reikia kaip ir visus kitus nudeginimus. Žiauriuose nudeginimuose, ypač jei tie nudeginimai liečiasi akių, tad reikia kuo greičiausia šaukties prie daktaro, kadangi nuo rūgščių ir šarmarūgščių yra labai pavojinga.

Apžiūrėk smūgį.

APDEGINIMAI NUO ELEKTROS.

Dalykas apie sukrėtimą nuo elektros yra aprašytas po tam tikru antgalviu (pusl. 102). Čia, kaip nebuk, yra reikalinga atkreipti atydą į tą faktą, kad paprasti palietimai elektriškos sriovės yra nudeginimu. Tas nudeginimas gali būti paviršutinis ar gilus, remianties ant tvirtumo sriovės ir susidūrimo

su ja. Tankiai tokie apdeginimai esti gilūs. Apžiūrėjimas elektriškų apdeginimų turi but tas pats ką ir prie kitokių apdeginimų.

Persergėjimas.

Nuo bent kokių žaizdų, nuimant drabužius, buk atsargus. Jei drabužiai prilipę prie žaizdos nenuplėšk juos, bet atraitoją aplink užpilk aliejaus.

NUŠALIMAS.

Tas atsitinka nuo šalčio, užgriebusio liuosai bent kurią kūno dalį. Kūno dalys, kurios labiausia bijo šalčio, yra nosis, ausys, kojų ir rankų pirštai.

Priežastis.

Šaltis; menki drabužiai; didelis silpnumas ir menka cirkuliacija kraujo.

Perspėjimas.

Apsaugoti kūną, ypatingai paminėtas vietas, kuomet manai reikės išeiti ant šalčio.

Trinti tą dalį kūno, kuriai pajunti yra šalta, kad tuomi padidinti kraujo cirkuliaciją.

Simptomai.

Šaltis ir nušalimas neįvyksta be žinios arba pajautimo, tečiaus tankiai pirštai, ausys ir t.t. palengva silpsta ir šala ir tuosyk netenka jokių pajautų.

Spalva nušalusios vietos esti balta arba žilai-balta.

Apsiėjimas.

Dalykas: palengva atnaujinti sušalusią vietą į jos natūralią temperatūrą.

Trink su sniegu arba šaltu vandeniu. Tada vartok kaskart šiltesnį vandenį.

Persergėjimas.

Vartojimas išsyk karščio, gali privesti prie gangrenos arba mirties nušalusios kūno dalies.

KLAUSIMAL.

1. Kas tai yra apdeginimas?
2. Kas tai yra apšutininimas?
3. Kodėl išdeginimai gerklės ypatingai pavojingi?
4. Kokie yra generališki principai apie perspėjimą nuo ugnies?
Daleiskim kad užsidegtų, kaip tu bandytum užgesinti?
5. Kaip tu gelbėtum ypatą, papuolusią tarp ugnies?
6. Kaip tu užgesintum degančius drabužius?
7. Kokie yra simptomai nudeginimų ir nušutininimų?
8. Apsiėjimas: Visai menki apdeginimai ir apšutininimai; kur pūslės iššoka; labai giliai.
9. Kaip apžiūrėti nudeginimus nuo stiprių rugščių ir šarma-rūgščių?
10. Ką tu gali pasakyti apie apdeginimus nuo elektros?
11. Kas yra nušalimas? Kokie simptomai nušalimo?
12. Kaip tu apsieitum prie nušalusios vietos?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Apsiėjimas prie visokios rūšies žaizdų, apimant apdeginimus ir metodus sulaikymui kraujatekio.

SKYRIUS VII.

NETEKIMAS SĄMONĖS IR UŽSINUODIJIMAS.

Besąmonė, suprantama, reiškia stoką sąmonės arba, kitais žodžiais sakant, tas, kurs neturi sąmonės, nežino nieko kas aplink jį dedasi ar vykiasi. Šiame atvėjyje pašauktas pirmos pagalbos suteikimui mokinys, turės daugiau galvatrukčio nė kad kitokiuose atsitikimuose. Netekimas sąmonės gali įvykti nuo daugumos skirtingų priežasčių todėl, kad atsakančiai prižiūrėti, mokinys turi pirm visko apsvarstyti kokios priežastis ligonį prie besąmonės privedė. Visuomet reikia padėti visas savo pastangas kad sužinoti apystovas, teipgi atsakančiai ligonį reikia išegzaminuoti.

Daleiskim, kaip nėbuk, kad mokinys neįstengia suprasti tikrosios priežasties, atėmusios ligoniui sąmonę. Bet gali visgi suprastai, kad tai nėra nuo užsiniuodijimo, nuo nutekėjimo kraujo, nėgi nuo saulės užgavimo; o šitie visi dalykai reikalauja greitos, ypatingos priežiūros. Tada, jei bent ypatingos priežiūros reikalaujama, jei ligonis silpnas, nublankęs, paguldyk jį galva truputį žemiau, ir šildyk ir žadyk jį, kaip tik galima; priešingai, jei burna raudona ir pulsas plaka ir tvirtas, tuomet jei guldoma ligonį, reikia kad galva būtų pakelta. Jokie paakstinimai ar pažadinimai šiame atvėjyje neturėtų but daroma, ypač gi reikia šaltu vandeniu apkrapinti burną ir krūtinę.

Paprastai nesąmonės įvyksta nuo sukrėtimų, elektriškų sukrėtimų, apalpinų, apoplekcijos ir sužeidimo smegenų, užgavimo nuo saulės spindulių ir karščio, sušalimo, užtroškimo

ir užsinuodijimo nuo opiumo ir karboliškų rūgščių. Dar yra ir daug kitokių, čia nepaminėtų nuodų, užsinuodijant kuriais galima netekti sąmonės.

Sukrėtimas.

(Žr. pusl. 49.)

Priežastis.

Sužeidimas.

Perspėjimas.

Nuo sužeidimų.

Simptomai.

Istorija gali būti akivaizda sužeidimų.

Simptomai paduokama po antgalviu Sukrėtimas.

Elektriški sukrėtimai.

Dauginanties elektros vartojimui, dauginasi ir nelaimingi atsitikimai prie jo. Net ir dabar t.v. Trečioji Šėnis ir vielos yra jau priežasčia daugumos sužeidimų ir mirčių. Ypatingai kasyklose, pavojus nuo elektros yra didelis.

Paprasta vagonus stumianti viela, išneša bėgį apie 500 apsisukimų (volts), o žibinamųjų ir skliautinių lempų sriovėse jau nuo 2500 iki 3000 apsisukimų. Palytėjimai šių didelių pajėgų atgabena priežastis nelaimių, net ir mirties.

Perspėjimai.

Trečioji šėnis visuomet pavojinga, todėl reikia jos vengti išsilenkti.

Nusidraikę paprastos vielos, gal but viens galas siekia elektrišką vielą, todėl jų nereikia liesti.

Elektriškų vielų visuomet reikia rupestingai saugotis.

Simptomai.

Netikētas pametimas sąmonēs, kuomet elektriška sriovē pereina per kūnā.

Nepilnas atsikvēpimas ir silpnas pulsas.

Kuomet rankos susiduria su gyva viela, ypata negali jas tuojaus atitraukti.

Apdeginīmas rankū ir kitū kūno daļiū yra paprasta.

Truputj reikia pasimokinti, kad suprasti priežastis sužeidimo.

Apsiējimas.

Pirmiau—išgelbēkie; paskui—apžiūrēkie ligonj.

Išgelbējimas.

Tuluose atvējuose galima elektros bēgj arba sriovē uždaryti ir tas visuomet reikia padaryti, jei greit galima. Per ligonj, papuolusj ant vielos, visuomet eina elektros sriovē ir jei gelbētojas papuls ant tokios sriovēs, elektra pagaus ir jī patj. Todēl jis neprivalo paliesti ypatos kūnā, jei tas kūnas dar siekia vielā ar trečjājā šēnī, išskyrus, jei gelbētojas labai atokiai stovi. Prie to, gelbēdamas ligonj, privalo saugotis, kad jis pats reprileistū savo bent kurj sąnarj prie elektros sriovēs.

Dar daugiau, reikia imties aktyviškai, nes juo ligonis ilgiau bus ant elektriškos sriovēs, tuo labiau elektra pereis jo kūnā ir pavojus didinsis. Jei galima, gelbētojas privalo apsirīsti rankas neperšlanpamais skuduriais, gumais, tankum šilko audeklu arba nors sausa pala. Apart visko, dar, jei galima, reikia atsistoti ant sausos lentos, arba sklypo sausos storos popieros arba nors sauso žīpono. Guminēs pirštīnēs ir čebatai yra kur kas daugiau apsaugojanti, bet juos nevisuomet galima turēti. Jei viēla yra apačioj ligonio ir žemē aplink sausa, tai visai saugiai gali šalyj atsistojās išttraukti ligonj kad ir gynom rankom suēmēs, tik reikia imti vien uż jo drabužiū ir žiūrēti, kad jie nebutū šlapi.

Vielą, užpuolusią ant viršaus ligonio, galima munesti paėmus sausą lentą arba lazdele.

Nuimant nuo viršaus ar išimant iš po vielos ligonį, reikia tai padaryti su vienu pasistengimu, nes jei ligonį vartysi, tai elektra jį dar labiau krės ir gali apdeginti.

Gyvą vielą pasekmingai galima nukirsti, su kirviu ar kirveliu, jei tik rankena esti sausa; tik reikia tai daryti iš to šono, iš kurio elektros sriovė ateina—ir nėkuomet iš antrojo, nes elektra nepalauja krėtus, pakol ji nepereina per žmogaus kūną. Jei buvo pavartota štangėlė, uždedant ją skresai vielos dėl pamažinimo elektros perėjimo, tai reikia ją paskui numesti; kad pats veužsistotum ir nepapultum į tą pačią sriovę.

Kaip apsieiti su ligoniu, kaip tik jį išgelbsti iš pavojingos vietos.

Daugeliuose atsitikimų elektriški sukrėtimai atneša beviltį išpat pradžiu. Kad išgelbėti ligonio gyvastį, kaip nebuk, mėginimą visgi reikia daryti su didžiausiu stropumu.

Atliuosuok drabužius aplink kaklą, krutinę ir pilvą. Paguldyk ligonį aukštieninką ant suringuoto žipono, padedant rąstelį po pečiais, kad laikytų atstatytą krutinę. Spaudyk kairiąją krutinės pusę ir viršutinę dalį pilvo apie dvidešimts sykių į minutą. Braukyk žemyn, palengva, truputį atleisk ir vėl atkartok. Tas paakstis širdį ir palengvis kvėpavimą. Ištrauk liežuvį, paimant jį su sausa palele. Pašauk ką nors kitą, kad palaikytų. Arba, jei viens esi, prižišk, jei galima, liežuvį raišteliu ar tam-tikru gumu, o kitą galą užnarink už žando, arba aplinkausį. Priežastis ištraukimo liežuvio yra ta, kad be sąmonės ypata gali atkristi ir užsikimšti gerklę. Išpildyk nuduotą atsikvėpimą. Selvestro

metoda yra geriausia. Atsiklaupk prie ligonio galvos, paimk užabiejų rankų ties alkunėmis. Laiks nuo laiko palengva traukyk rankas apie dvi sekundas. Tas judinimas išplės krūtinę iki didžiausio galimo laipsnio. Tas padaris tą, kad raumens prisijungs prie grobų ir kuomet rankos

PAV. 39.--Nuduotas kvėpavimas. Pirmas pasijudinimas. (Buckley.)

pakeliama, šie raumens kelia grobus ir taip padidina krūtinę.

Tada leisk rankas žemyn, pakol alkūnės prispaudžia krūtiną. Mažas prispaudimas sumąžis krūtinę ant tiek kiek reikia. Daryk tai kokias dvi sekundas. Atkartok tuos pajudinius apie penkioliką sykių į minutą, pakol ligonis pats nepradės kvėpuoti.

Nuduotas kvėpavimas, kuomet atsakančiai daroma, yra sunkus darbas dėl operatoriaus ir jis turėtų but pamainytos kitu, kuomet pailsta.

Kita metoda nuduoto kvēpavimo yra užvardinta "metoda spausti kniupščią." Ligonis paguldyta kniupščioms. Operatorius atsiklaupia prie ligonio šono, uždeda savo rankas jam ant žemutinių šonkaulių, supa kūną į ten ir atgal, kad daleisti jo sunkumui pramainui nusvirti ant riešelių vertikališkai, ir vėl pasikelti. Šiame atvėjyje sunku koki

PAV. 40.—Nuduotas kvēpavimas. Antras pasijudinimas. (Buckley.)

nors raumenų įtempimą išgauti. Sumažinimas krūtinės varo (stumia) orą iš plaučių. Tampri krūtinė tuokart iš šiplečia ir oras vėl įeina į plaučius. Toks atsikvėpimas turi but penkioliką kartų į minutą.

Nuduotas kvēpavimas turėtų tęstiesi apie valandą laiko. Amonija padėta apačioj (bet tik ne ligoniui ant nosies), pagelbės jam atsigauti.

Tuo tarpu, kada viena ar dvi ypatos daro nuduotą atsikvėpimą, be atsižvelgimo į juos kiti privalo ligonį apklostyti sausais žiponais ar kaldroms.

Kaip tik ligonis pradeda atsikvėpti (bet ne primiau), jo

kūno sąnarius reikia gerai braukyti, širdies link. Tas pagelbės sugrąžinti cirkuliaciją kraujo.

Kuomet ligonis atsigauna, jį reikia atvėdinti ir leisti jam išsivemtį, paguldant ant dešiniojo šono; kuomet gulės ant šono, tad vemalai negalės sugryžti į gerklę.

Po to reikia jį paguldyti į lovą gerai apklostant ir apkamšant. Langai turi but atdari, kad įeitų užtektimai šviežio oro. Praėjus pavojui, yra gerai ligonį užmigdyti. Jis jausis nervišku ir jį ims drebulis, ir todėl jis turi silsėtis, pakol tas nepereis. Jokio valgio duoti nereikia, vien t.v. jaučio kraujo arbatos (hot beef tea) galima duoti per kelias valandas.

Karšta kava, kaip nebuk, yra reikalinga, kaip tik ligonis pradeda nuryti ir pasijudinti.

Tie, kurie turi sąmonę, po pirmajai priežiurai gali jau patys apie savo apsitriūsti, kilnojant rankas ir nuleidžiant jas ir tuomi darant pasijudinimą prieš atsikvėpimą.

Apdeginimai nuo elektros privalo but apžiūrėti teip, kaip ir visi kiti apdeginimai.

Persergėjimas.

Jeigu ligonis paliauja kvėpuoti kuomet jau kartą buvo pradėjęs, tad tuojaus jį vėl reikia paakstinti prie kvėpavimo.

Apalpimas.

Priežastis.

Stoka kraujo smegenyse. Daugelis ypatų apalpsta gana tankiai.

Apalpimas esti paprastu dalyku visokiose formose silpnumo arba kuomet pradedama atsipeikėti iš žiaurios ligos. Kai kurie žmonės apalpsta pamatę kraują.

Perspėjimas.

Ypata, kuri dar nėra galutinai pasveikus, privalo saugotis kad nenusidirbtų per daug sunkiai fiziškai. Ypatos, kurios alpsta nuo menkiausių priežasčių, privalo klausties daktaro patarimo ir apžiurėjimo. Atminkite, jog žmogus visuomet gali apalpti nuo perdidelio nubėgimo kraujo ir todėl kraujabėgį reikia kuogreičiausia užlaikyti.

Simptomai.

Paprastai atsitinka karštose, užkimštose vietose.

Ligonis pradeda blankti ir blankti ir pagalius nuvirsta ant grindų be sąmonės.

Besąmonė esti dalimis ir pilnai.

Veidas nublankęs ir šaltai prakaituoja.

Akių lėlės naturališkos.

Kvėpavimas silpnas ir dusavimai atsikartoja.

Pulsas silpnas ir greitas.

Nėra kitų priežasčių nesuomonei.

Apsiėjimas.

Kai-kada apalpimą galima prašalinti sulenkiant ligonį teip, kad galva būtų tarpe kelių.

Jei tas tuojaus negelbsti, nereikia tad atkartoti.

Oras, ypač gi šaltas oras ir šaltas vanduo, tankiai prašalina apalpimą.

Jei ligonis labai apalpęs, paguldyk jį aukštieninką, kad galva būtų truputį žemiau; tas pagelbės smegenims gauti daugiau kraujo. Atliuosuok drabužius, ypač aplink kaklą. Atdaryk langus ir neprileisk vidun žmonių, kad tuomi ligonis galėtų liuosai atsikvėpti tyru oru. Apkrapyk prie nosies kvepiančių druskų ar amonijos. Nedaleisk ligoniui atsikelti pakol visiškai neatsigauna. Gali jį paakstinti kuomet jau atsigavęs ir gali nuryti.

Alkoholio nuodai.

UžsINUODIJIMAS nuo alkoholio arba apsvaigimas perstato paskutines pagrindas bIAURIOS girtuoklystės; tai yra nuo paprasto išdykumo.

Metodos perspėjimų aiškios be jokio apkalbėjimo.

Simptomai.

Gali but istorija apsvaigimų.

Besąmonė: dalimis ir pilnai; tankiau bet apima ligonį visiškai. Burna paprastai paraudonavus ir išsipūtus, bet kai-kada ir nublankus.

Oda šalta ir tankiai drėgna.

Akių lėlės natūrališkos arba didelės. Akys raudonos, bet nejauslios.

Kvėpavimas, kaip paprastas, kuomet miega.

Pulsavimas silpnas ir tankus, bet gali buti ir retas.

Kvapas tvirtas ir dvokia.

Paralyžiaus tokie negauna.

Persergėjimas.

Praktikuojant protišką atbukimą nuo alkoholiaus ir apoplek-cijos, daug tankiau galima apsirikti ir palaikyti vieną už kitą, nė kad praktikuojant bent kokią kitą formą besą-monės.

Dauguma tos priežasties atgabentų simptomų, kurie yvai-ruoja, yra padėjimas žmonių, jauslumas akių ir paralyžius. Kvapas, atsiduodąs degtine, dar nieko nepasako, kadangi ypata ir apoplekcija serganti galėjo gerti juk.

Apsiėjimas.

Jei yra abejonė, ar apsvaigimas nuo gėrymų ar apoplekcija— visuomet reikia gelbėti kaipo nuo apoplek-cijos ir teipgi saugoti ir nedaleisti ligoniui nusivemtį, kadangi tas padidis kraują smegenyse.

Pasigērusiam, jei pajiegia pasikelti, tuosyk reikia duot ką tokio kas verčia vėmti, kaip vė—muštardos ir vandens arba drungno vandens. Tas gerai.

Paskui tvirtos kavos arba aromatiško spirito amonijos (aromatic spirits of ammonia).

Karštas bonkas aplink ligoonio kūną.

Paskui pašaukti daktarą, kuomet jau nuo pirmo pavojaus apsaugotas.

Apoplekija ir sužeidimas smegenų.

Apoplekija tai sutrinimas kraujo indelių smegenyse. Išbėgęs kraujas spaudžia t.v. nervų centrus (vidurius) ir tas pagimdo simptomus. Sužeidimas smegenų visuomet sužeidžia ir šiuos centrus. Metoda perspėjimo apie apoplekiją yra toli per daug supainiota dėl apkalbėjimo čia ir, natūrališkai, smegenų sužeidimai perspėjama kaip ir kiti sužeidimai.

Simptomai.

Apoplekija užėina tankiai.

Smegenų sužeidimą gali liūdyti istorija sužeidimo galvos. Sužeidimas smegenų gali pagimdyti kraujatekį iš nosies, ausų, burnos ir akių.

Besāmonē pilnai.

Burna: Raudona nuo apoplekijos. Nublankus nuo sužeidimo.

Akių lėlės didelės, nelygios.

Akys nejautrios.

Kvėpuojant knarkia.

Pulsavimas pilnas ir paprastai palengvas.

Suparalyžiavimas vienos dalies kūno. Bandytas mosykuoti rankoms ir kojoms. Jei suparalyžiūotas, parpuls visiškai be gelbėjimosi.

Apsiėjimas.

Pašauk kuogreičiausia daktarą.

Ligonį paguldyk į tykų, tamsų kambarį, jei galima.

Paguldyk aukštieninką, galvą ir pečius aukščiau, padedant apačioj priegalvius.

Ledo ir šaltas palas prie galvos. Karštas bonkas prie šonų.

Paakstinimas nereikalingas.

UŽGAVIMAS NUO SAULĒS SPINDULIŲ IR KARŠČIO.

Tokius dalykus pagamina perdidelis karštis. Tai yra viena iš pavojingiausių nelaimių.

Priežastis.

Kai-kada papuolimas į atsimušimo vasaros karštų saulės spindulių vietą, ypač kuomet oras drėgnas.

Labiausia paprasta, kaip nebuk, dirbant viduj; čia karštis tankiai užgauna, ypač permier nusidirbusį.

Perdaug sunkūs drabužiai esti priežastis saulės užgavimo, teipgi jei skrybėlė ar kepurė neapsaugoja galvos nuo saulės, yra pavojinga.

Gėrymas bent kokių svaiganančių gėrymų prieš įtempimą fizinį pajiegų prie darbo, esti labai tikęs dalykas kad tapti saulės užgautu.

Perspėjimas.

Vengti vietas, kur stačiai puola saulės spinduliai vasaros laiku.

Geriausia galima darbiečių ventiliacija vasaros laiku ir saugojimasis perdaug nuilsti.

Lengvi drabužiai ir kiauru viršum ant galvos kepurėlė. Vengti alkoholiaus prieš išėjimą ant saulės.

Jei kas pajustų pirmutinius simptomus saulės užgavimo, jis privalo greitai prasišalinti nuo darbo ir atsigulti į vėsią vietą. Teipgi rankas ir krūtinę reikia prausti šaltu vandeniu ir šaltą vandenį gerti.

Simptomai.

Paprastai pirmkol pradeda veikiai atakuoti, skauda galvą ir slogina.

Burna raudona.

Akių lėlės įtemptos.

Oda labai karšta ir sausa.

Neprakaituoja.

Stropiai kvėpuoja ir dūsauja.

Pulsavimas lengvas, pulsas pilnas.

Apsiėjimas.

Pamažink temperatūrą.

Pašauk daktarą.

Pernešk ligonį tuojaus į vėsią vietą.

Atliuosuok ir nuvilik, jei galima, drabužius. Apšaldyk kūną.

Dėl šito šaltu vandeniu ar ledu brauk aplink burną, kaklą, krūtinę ir pažastes. Esti geriau paguldžius ligonį į šaltą vietą, arba suvyniojus į šaltam vandenį sušlapintas palas, kurios paskui turi ir būti šlapiomis, atkartojant jų sušlapinimą. Kaip tas padaryta, reikia bepertrukio trinti kūną, kad iššaukti paviršin kraują.

Kuomet sąmonė sugryžta, galima ligoniui duoti gerti šalto vandens kiek tik jis nori.

Atgavusiam sąmonę galima nuo jo šaltį prašalinti, bet jei oda pradeda labai kaisti, reikia vėl atnaujinti.

Paakstinimas nereikalingas.

Peršilimas.

Šiame padėjime manoma esti kaip ir nuo saulės užgavimo, tečiau didelis skirtumas. Peršilimas tai tas pats ką ir vardas sako—peršilimas,—išsisėmimas arba sunykimas spėkų nuo pirmier didelio karščio.

Simptomai.

Didelis sloginimas ir nusilpimas, bet besąmonė ne visiška.

Burna išblyškus ir aptraukta lipnum prakaitu.

Kvėpavimas menkas.

Pulsas silpnas arba ir tvirtas.

Apsiėjimas.

Pašauk daktarą.

Nugabenk ligonį į vėsią vietą ir paguldyk atsakančiai; atliuosuok drabužius.

Vieta neturi but šalta, bet vandens galima duoti gert šalto. Paakstinimą kaip tai arbatos, kavos, amonijos aromatiškų spiritų arba biskutį degtinėse, pridėdant gerą dalį vandens, galima duoti.

Sušalimas.

Į tokį padėjimą galima papulti buvant ilgą laiką neišpasakytai šaltoje vietoje.

Priežastys.

Galutinis (višiskas) sušalimas.

Veikmė, kuri pasidina nuo perdidelio įtempimo pajėgų, alkio, alkoholio ir menkų drabužių.

Perspėjimas.

Jei manai patekti į labai šaltą vietą, pasirupink atsakančius drabužius, tinkamus atspirčiai tos veikmės (šalčio).

Nepasirengk į ilgą kelionę nevalgęs ir nekeliuok pėksčias šaltyj teip toli, kad vidurkelyj neprisieitų noras sustot,

o gal but ir atsigulti, iš priežasties nuilsimo. Negerk alkoholiškų gėrymų, iš priežasties kad nori sušilti, nes tai dalykai kurie nešildo, tik nuslopina tavo pajautas ant tulo laiko ir daug greičiau gali sušalti išgaravus tiems nuodams.

Jeigu gi netyčia patektum po šalčio sparnais, tad pašvęskie visą savo energiją krutėjimui. Atsigulus tokiose apystovose visuomet pasekmė bus sušalimas.

Simptomai.

Apystovas reikia apsvarstyti. Sloginimas toks didelis, kad išžiūra ligonio yt mirusio.

Apsiėjimas.

Po biskutį priešintis sugryžimui šilumos į kūną Įnešk ligonį į šaltą kambarį, paimk šiurkštų skudurį, pavilgink į šaltą vandenį ir juomi nuo kojų galvos link trink ligonio kūną; taipgi sumažink kambarį temperatūrą, jei galima. Tas turi but daroma palengva ir karts nuo karto skarulį reikia merkti drungnesnin vandenin. Kaip jau ligonis gali ryti, duok paakstinimą—kavos arba arbatos maža porcija, įmaišant truputį degtinės arba aromatiškų amonijos spiritų.

Ligonį negalima dėti prieš ugnį arba į šiltą maudynę, pakol cirkuliacija kraujo nepradėjo veikti dar esant ligoniui šaltame kambarij. Tą galima patėmyti nuo pasididinimo pulso pajėgos, geresnio kvėpavimo ir apšilimo, teipgi nuo persimainymo odos parvos.

Užtroškimas.

(Ypatingai nuo nuodingų gazų.)

Užtroškimas gali paeiti netik nuo gerklės užkimšimo, kuomet į plaučius negali įeiti oras, bet ir įkvėpimo kokio nors skystimo

ar gazų, kurie neįleidžia oro į plaučius. Dar daugiau, tokie gazai paprastai savyje palaiko nuodus. Pakorimas ir užsmaugimas yra pavyzdžiais pirmesnio padėjimo, o prigėrimas ir gazai ir dumų nuodai paskesnio. Kiek viens pirmos pagalbos mokinys privalo žinoti, kaip apsieiti su ypatoms, kurioms užsikemša gerklė arba kurios prigeria. Čia reikia būtina padaryti nuduotą kvėpavimą. Jei ypata prigėrus, pirmkol nuduotas kvėpavimas bandoma, reikia iš burnos iššluostyti purvus ir vandenį; tą galima atlikti su skepetėle, apvyniojus ją ant piršto. Kad ištraukti vandenį išgerklės ir plaučių, reikia ligonį paguldyk kniupščią, padedant abi jo ranki ant liemens, paskui apėmus per vidurį pakelti ir laikyti lygsvaroj bent kelias sekundas.

Yvairios nuo gazų užsinuodijimo formos yra didelės svarbos, ypač kalnakasiam ir darbininkams prie rynų.

Priežastis.

Gazai, kurie troškina, visuomet, prilaiko nuodus. Paprastos čios rūšies dūjos yra: rynų gazai, anglių gazai, gazai iš visokios rūšies kakalių (pečių), paprasti žibinimui gazai ir dūmai.

Daugumos užsidegimo gazų priežasčia esti ugnis, kuri su dūmais siunčia ir kibirkštis, galinčias pagimdyti eksploziją.

Perspėjimas.

Naturališkai priklauso nuo priežasties. Reik labai saugoties, kur manoma yra gazų.

Prakiurimai triubų ar dūdų reikia visuomet stropiai užtaisyti. Buk atsargus užsukdamas perlaidą gazo; visuomet persitikrink ar gasas visiškai užsuktas.

Yra labai pavojinga einant gulti palikti žibančią gazine lempą, nes kartais gazo sriovė gali pasididinti ir išsiveržti į kambarį. Anglies gazai išsiveržia ir per raudoną karštą

geležį ir tokiuose kakaliuose kurti didelę ugnį yra pavojinga, ypač miegamamjam kambaryj.

Rusinti nuodegulus anglių atviruose induose, ypač ankštuose kambariuose, yra pavojinga.

Simptomai.

Istorija akyvaizdos gazų arba jų išsiverzimo. Pirmiausia galvos skaudėjimas, apkvaitimas, gyslų plakimas, spiegitimas ausyse, mirgėjimas prieš akis, paskui palengva netekimas sąmonės. Burna ir lūpos pamėlynavę.

Liežuvis mėlynas, tankiai sutinęs ir kliūva už dantų.

Oda nublankus arba pamėlynavus. Panagės mėlynos.

Pulsas silpnas ir kietas.

Kvėpavimas su pertraukomis.

Traukymas užpakalio ir žiaurus deginimas.

Apsiėjimas.

Nusiųsk kitą žmogų pašaukti tuojaus daktarą.

Gelbėk ligonį kuogreičiausia ir išnešk jį į vietą kur yra užtektinai tyro oro. Gelbstint nelaimingą arba besąmonės ypatą išvietos kur yra gazų, sukis greitai ir išnešk kaip galint, pats neatsikvėpdamas. Pritrauk į save užtektinai kvapo įeidams į tą vietą ir jei galima užlaikyk jį savyj, pakol neišeisi. Gazo mažiau esti prie pat žemės. Todėl butų geriau greitai išliaužti, nes įeiti pavojinga.

Atliuosuok drabužius aplink kaklą ir vidurius.

Padaryk nuduotą atsikvėpimą, aplašink šaltu vandeniu ant burnos ir krūtinės, daryk paakstinimus teip greit, kaip tik ligonis jau gali vėmti.

UŽSINUODIJIMAS NUO OPIUMO ARBA KITO KOKIO KRATINIO, TURINČIO SAVYJ OPIUMĄ.

Simptomai.

Sąprotauk apie istoriją vartojimo opiumo, arba atsižvelk į bonkutę, pilną nuodų.

Besąmonė apima palengva ir visiškai.

Veidas iš pradžios raudonas, paskui plėtmuotas. Lūpos mėlynos.

Akių lėlės labai mažos, yt spilkų galvelės.

Kvėpavimas pilnas, palengvas iš pradžių, paskui silpnesnis ir su pertraukomis.

Pulsas lengvas ir pilnas, vėliau silpnas.

Kvapas atsiduoda laudanumu (tinctura opi).

Simptomai, kurie duodasi greitai patėmyti, yra yt spilkų galvelės akių lėlės, būdas kvėpavimo ir ligois iš pradžių labai nori miego; paskui jau netenka sąmonės.

Apsiėjimas.

Duok, kad verstų vemti: muštardos ir vandens; drungno vandens, didelia porcija. Jei tas nepriverčia vemti, atkartok pakol privers (priversti vemti esti sunku). Užtektinai stiprios kavos. Bandyk išbudinti ligoį garsiai šnekėdamas ir jį apžiūrėdamas, tik nedaleisk jam atsikelti ir eiti. Daryk nuduotą kvėpavimą ir paakstinimus.

Užsiniuodijimas nuo karboliškų rūgščių.

Simptomai.

Istorija nuodų arba persistatymas bonkelės, turinčios savyj nuodus.

Vėmimas ir dideli skausmai.

Oda apšauta šaltu prakaitu.

Jei žiauriam padėjime, besąmonėj, paprastai greitai seka prie mirties.

Veik visuomet galima pažinti nuo tvirto karboliškos rūgšties kvapo.

Lūpos, liežuvis ir burna esti apdeginta baltai nuo čystų, o juodai nuo nečystų, karboliškų rūgščių.

Apsiėjimas.

Išplauk burną čystu alkoholiu. Jei suaugusi ypata, reikia duot nuryti 3 ar 4 šaukštus alkoholiaus, su įmaišyta lygia dalim vandens. Po penkių minučių laiko duok du šaukštus karčiosios druskos (Epsom Salt), maišytos su trupučiu vandens. Jei tas negerai, kalkių vandeniui reikia išplauti burną, teipgi kelis stiklelius duoti nuryti. Tris ar keturis žalius kiaušinius galima duoti išgerti, o jei nėra, tai ricinų arba saldausiaus aliejaus. Paakstinimus karts nuo karto ir žiūrėti, kad būtų šilta.

NUODAI.

Bent kokia medega, kuri įsigavus į kūną gimdo priežastį mirties, yra nuodai. Bet visi nuodai, kokius tik galima įryti, bus čia apsprendžiami.

Perspėjimas.

Nuo daugelio nelaimių iš priežasties užsinuodijimo galima išvengti niekuomet nevartojant gyduolių, ant kurių nėra legališkos ir tikros žymės, prie to, jei po ranka randasi nuodai, laikyk juos po spygną ir raktu.

Simptomai ir prirodymai užsinuodijimo.

Simptomai yvairuojasi su daugeliu ypatingų nuodų. Daugumoj atsitikimų yra prirodymai, kuomet nuodai vartota. Netikėtas ir žiaurus apsirgimas ypatos, po valgiui, gėrymui ar vartojimui gyduolių.

Gal but ligonis buvo melancholiškas arba prieštai šnekėjo apie saužudystę.

Buvimas arti ligonio bonkutės, stiklo ar kokio kito sudyno, prilaikančio nuodus.

Paprastai ypata, kuri užsiniuodina tyčioms, tampa išgązdinta ir ji tuojaus kam nors prisipažis, kad užsiniuodijo ir kokius nuodus vartojo.

Netikėtai užsiniuodijęs ligonis, suprantama, stengiasi pasakyti ką tik žino apie nuodus.

Jei dauguma ypatų tuo po vienam valgiui pasijunta sergą, tai aiškus dalykas, kad tame valgyj mažesne ar didesne porcija buvo nuodai, tankiausia priplėkusiame valgyj.

Apsiėjimas.

Tas yra apkalbėta maž-daug puslapiuose 117 ir 118, skyriuose: alkoholius, opiumas ir karboliškos rūgštys.

Gelbstint nuo užsiniuodijusių kitokiais nuodais, ligonį visuomet reikia versti vemti.

Pašauk tuojaus daktarą ir jei galima, pranešk jam nuo ko užsiniuodinta, kad tokiu budu jis iškalno žinoti, kas jam reikalinga pasiimti.

Nelauk pakol daktaras pribus, bet duok ligoniui nusivemti, kad tuomi prašalinius nuodus iš vidurių.

Gerai, verčianti vemti dalykai: Muštarda ir vanduo, drungnas čystas vanduo, didelia porcija, vemdančioji šaknis (ipecac). Porcija kiekvienam duodama po antgalviu Verčvemis (Emetic). Negaišink laiko mieruojant porcijas—žiūrėk, jei dar negelbsti—vėl atkartok.

KLAUSIMAI.

1. Ką reiškia žodis besąmonė?

2. Daleiskim, kad tu rastum be sąmonės žmogų ir nežinotum priežasties netekimo sąmonės, kaip tu su juo apsieitum?

3. Kokios paprastos priēžastis besāmonēs?
4. Kaip tvirta sriovē, arba, kiek tvirtumo sriovē žemiausiam laipsnyj pagimdo pavojų nuo elektriškų sukrētimų?
5. Elektriški sukrētimai; perspėjimai; simptomai?
6. Ką tu darytum kad išgelbėti ypata, papuolusią po ar ant gyvos vielos?
7. Kaip tu su juom apsieitum, kuomet jau išgelbsti?
8. Kaip tu apžiūrētum apdeginimus nuo elektros?
9. Apalpimas; priēžastis; perspėjimas; simptomai ir apsiėjimas?
10. Užsinuodijimas nuo alkoholio: Nuo ko tas tankiai atsikartoja ir ką tu darytum, kad prašalint šitokią klaidą?
11. Apsiėjimas prie užsinuodijusio alkoholium?
12. Apoplekija ir sužeidimas smegenų; simptomai ir apžiūrėjimas?
13. Saulės užgavimas; priēžastis; perspėjimas; apsiėjimas?
14. Koks skirtumas tarpe saulės užgavimo ir peršilimo?
15. Apsiėjimas prie peršilusio?
16. Simptomai ir kaip apžiūrėti sušalusį?
17. Užtroškimas?
18. Kaip tu apžiūrētum ypata, kuri veik prigėrus?
19. Kas tai yra subraižymas užpakalio?
20. Kaip galima užsinuodinti nuo gazo?
21. Apsiėjimas prie nuo gazo užsinuodijusio?
22. Apžiūrėjimas, užtroškimas nuo užpakalinio braižinio?
23. Kokie simptomai ir apžiūrėjimas užsinuodijusio nuo opiumo?
24. Simptomai ir apžiūrėjimas užsinuodijusio nuo karboliškų rūgščių?
25. Daleiskim, tu rastum besāmonės žmogų, kas tau lieptų manyti jog jis yra užsinuodinęs?
26. Koks butų tavo apsiėjimas su užsinuodijusiu, jei tu nežinotum kokiais nuodais?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Nuduotas kvėpavimas.

SKYRIUS VIII.

KAIP REIKIA NEŠTI SUŽEISTĄ.

Žmogus suteikiąs pirmąją pagelbą sužeistam, labai lengvai gali suprasti, kad jis atliko tik pusę priedermės. Nelaimingi atsitikimai tankiausia apsiereiškia vietose, iš kurių neatbutinai reikia ligonį išnešti; ir jeigu tik savotiškas budas pernešimo yra suprastas ir vartojamas, tai labai greitai ligonį gali dar labiau sužeisti. Faktiškai, tokia geradariystė sužeistam tankiausia gali kenkti.

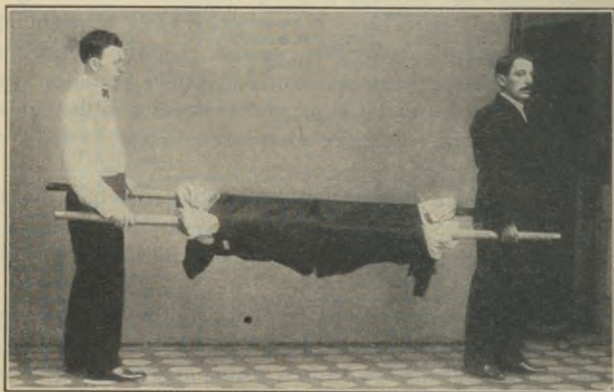
Iš tikro turėtų but suprantama, kad kokia ten nebutų pavartota metoda (budas) pernešimo, pirm visko reikėtų ligoniui pagelbėti, kaip tai atliuosuojant drabužius, kad neveržtų kaklo, krūtinės ar pilvo.

Budas pernešimo, suprantama, turi būti yvairuotas. Tokiuose atsitikimuose ligonį reikia nešti ant tam-tikrų ištiestų neštuvų, kuomet ir kur tik galima juos turėti ir vartoti, ir jei sužeistas yra silpnas, reikia jį nešti paguldytą.

NEŠTUVAI.

Išveizda neštuvų jau teip yra žinoma ir paprasta, kad visai nėra reikalo apie tai aprašinėti. Neštuvai susideda iš dviejų ilgų lazdelių, su tarp jų įtaisyta audekline lovele, o skersinė dvi lazdelės laiko tas ilgasias atstu vieną nuo kitos, ištempdamos tuomi audeklą. Pirmutinės dvi lazdelės yra ant tiek ilgus, kad nešėjai gali už galų paėmę labai lengvai ir parankiai nešti.

Reikalui esant, neštuvus galima padaryti. Lengviausi iš jų, tai žiponiniai neštuvai. Rankoves žipono įverčiama į vidų, tuomet patiesiama ant žemės ir per rankoves perveriama lazdelės; ir kuomet tas atlikta, tada žiponą reikia užsegioti, ir užsegtąją pusę atsukti žemyn. Dvi lazdelės ir didelis divanas gali būti pavartotas padarymui neštuvų. Divaną reikia patiesti ant žemės, pridėtant po lazdelę prie kraštų. Šie kraštai tada reikia apvynioti vieną ant vienos lazdelės, antrą ant antras, paliekant

PAV. 41.—Žiponiniai neštuvai.

viduryj atstumą vienos nuo kitos apie 20 colių. Neštuvus tada reikia apversti pirm-kol jį pavartosiant, ir, ypatingai tokį siaurą divoną yra daug saugiau apvyniojant ant lazdelių. Prie abiejų iš šių neštuvų yra geistina, jei galima, pririšti du pagalėlius skersai prie galų, kad jie nedaleistų neštuvui susiglausti, kuomet uždedamas ligonis ant jų.

Vietoje divanų padarymui neštuvų, galima pavartoti maišus.

Tokiems reikia galuose po biskutį įplėsti, kad būtų galima pernerti lazdeles, paliekant užtektingą ilgumą rankenoms.

Visuomet ir visokių neštuvų, pirm-kol juos pavartosiant ligoniui, reikia išbandyti tvirtumą, kad apsisaugoti nuo nelaimingų atsitikimų laike pernešimo.

Daugybė įrankių, kuriuos veik visuomet galima rasti po ranka, galima sunaudoti nešimui ligonio, jei nėra tam-tikro neštuvo. Tokiais įrankiais gali būti durys, langų uždangos, lentos, lovų rėmai, suoleliai, kopėčios, audeklai, divanai ar gunės (pintinės).

Nežiūrint, kokie neštuvai vartojama, didžiausią atydą reikia atkreipti įguldamt ligonį į juos, ir kad jis ne pasijudintų ir tuomi nepadidintų skaudėjimus; jo nešėjai turi dirbti atsargiai ir vienodai, sutartyje.

Sutartis ir vienodas elgimasis prižiūrėtojų prie sužeistų yra teip branginamas, kad visasvietinė kariūmenė visuomet su pagarba mini vardą žmogaus, užsiimančio nešiojimu sužeistų.

Nėra atbutinai reikalinga, kad kiekviens studentas ar mokinys pirmoje pagalboje atsakančiai apsieitų su ligoniu, bet yra labai pageidajama, kad globėjai visi vienodai ir susitaria elgtųsi, tuomi padarydami didelę geradėjystę ligoniui.

Tas čia minimas sutarimas galima pastebėti Suvienytų Valstijų kariūmenėj.

SUTARTINIS NEŠIMAS.

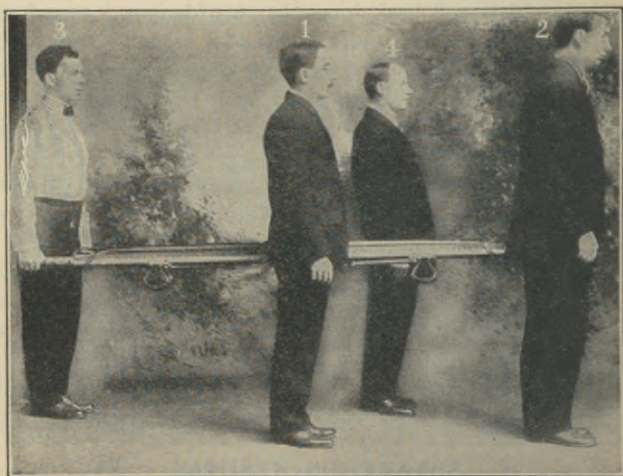
Prie neštuvų visuomet reikalingi keturi vyrai.

1. **Įkibimas.**—Keturi vyrai sueiliuoti ir stovėdami po dešinei laukia pradžios. N. 1 prižiūri ir išduoda paliepimus. Laike jo nebuvimo, N. 4 užima jo vietą; jei NN. 1 ir 4 abu pasitrauktų, tai jų priedermes pildo N. 3.

2. **Aprupinti neštuvai. Ejimas.**—N. 3 žengia vieną žingsni priekin ir, apsisukęs linkmėn neštuvų, pasekmingai paėmęs

už rankenų užsikelia ant peties, ir tuosyk atsigryžta vėl priekin.

3. **Nešimas.**—N. 3 pakelia užpakalines neštuvų rankenas; N. 2 žengia pirmyn ir sugrieba priekines rankenas; NN. 1 ir 4 liekasi ties viduriu neštuvų, viens po kairiai, kits po dešinia. NN. 2 ir 3 laiko neštuvą tarp rankų ir klubų.

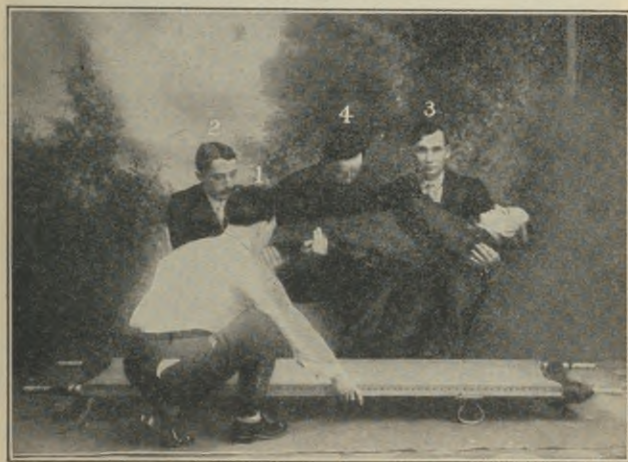
PAV. 42.—Nešimas.

4. **Išskėtimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 išskečia neštuvą ir pataiso audeklą. Visi nešėjai užima savo vietas, kaip parodo Pav. 44, tik, žinoma, pirmto pakelia nuo žemės neštuvus.

5. **Suglausti neštuvai.**—Judėjimas pasidaro ir visi prie "Nešimo" užima vietas.

6. **Reikia atsargumo dedant į neštuvus.** Ėjimas.—N. N. 1 ir 4 užėina į priekį, prie ligonio tiesiojo ir kairiojo šonų, atydziai apžiūri ligonį ir duoda jam pirmąją reikalingą pagelbą; N. N. 2 ir 3 atneša neštuvus.

7. **Nuleidimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 nuleidžia žemyn neštuvus atstume vieno masto nuo ligonio galvos ir padeda šalyj jo.

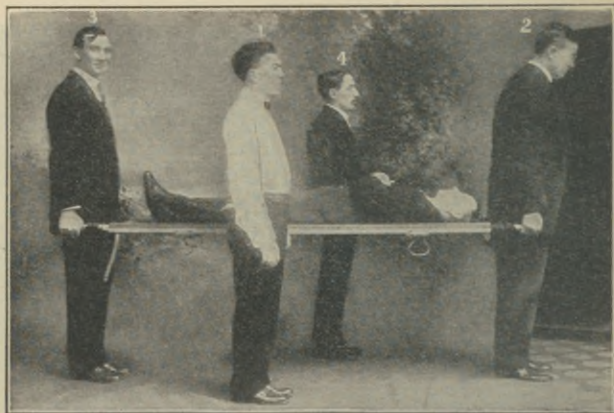

PAV. 43.—Kėlimas ligonio.

Šį prisakymą duoda N. 3. Jei neštuvai nėra išskėsti duodant prisakymą “žemyn neštuvus,” N. 3 prisako “Išskėsti neštuvus.”

8. **Prie ligonio dešiniojo (arbo kairiojo) šono.**—N. N. 2 ir 3 paima ligonį užpečių, iš dešiniojo (ar kairiojo) šono; tuosyk juos N. N. 1 ir 4 užvaduoja pirmosios pagelbos darbe. Kuomet jau viskas atlikta ir neštuvus pritaisyta, buvo prisakymas nešti.

9. **Prisirengkite kelti.**—Visi nešējai atsiklaupia ant keliu prie ligonio dešinēs ir kairēsēs pusēs; N. 2 pakiša rankas po ligonio kojomis; N. N. 1 ir 4 po strēnomis ir šlaunimis; N. 3 pakiša vienā rankā po pečiu, antrā po kaklu prie antrojo peties, prilaikant linkymu rankos ligonio galvā. Atsitikime nusvirimo

Pav. 44.—Pakēlimas neštuvu.

kurios nors ligonio kūno dalies, arčiausia esantis nešējas tuojaus tai pataiso.

10 **Pakēlimas ligonio.**—Visi paima lygiai ir gražiai ligonij ir pakelia sulyg savo keliu; tuomet viens iš nešēju, N. N. 1 ir 4, pasikelia ir priējas prie neštuvu, paima per vidurj, viena ranka už vienos lazdelēs, antra už antras ir padeda j priekj nešēju palei jū kojas.

11. **Nuleidimas žemyn ligonio.**—N. N. 1 ir 4 užima vietas kitų nešėjų ir nuleidžia palengva ir gražiai ligonį ant neštuvų; tada visi stoja į savo vietas.

12. **Prisirengimas prie kėlimo; kėlimas.**—Rengianties kelti, N. N. 2 ir 3 pasilenkia, užkabina kilpas ant pečių—jei prie neštuvų yra kilpos—paima už rankenų ir ant žodžio “kelk” pakelia ir stovi tiesiai.

13. **Ėjimas.**—Pakėlią neštuvus nešėjai žengia trumpu, lengvu žingsniu, apie 20 colių ilgumo; N. N. 1, 2 ir 4 žengia kairiąja koja, o N. 3 dešiniąja, taikant žingsnius lygion minon. Ligonį reikia nešti galva į priekį.

14. **Sustojimas; nuleidimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 palengva leidžia neštuvus žemyn. Kuomet keliama ar leidžiama neštuvai, užpakalinis nešėjas turi atydžiai žiūrėti į priekinį nešėją ir sekti visus pastarojo sujudėjimus.

Nuėmimas nuo neštuvų.

15. **Prisirengimas prie kėlimo.**—Nešėjai, stovėdami savo vietose, atsiklaupia ir pritaiko savo rankas taip jau, kaip kad prie įkėlimo ant neštuvų.

16. **Pakėlimas ligonio.**—Ligonį nešėjai pakelia sulyg savo kelių, o N. 1 atima neštuvus.

17. **Nuleidimas ligonio.**—N. N. 2, 3 ir 4 leidžia jį ant žemės, arba, jei reikalas paguldyti į lovą ar ambulancą (vežimas ligonių vežiojimui), jie pasikelia ir pakraščiu prieina prie lovos, padėdami neštuvus vieno masto atstume nuo ir pagal lovą.

Kuomet yra tik trys nešėjai, tuomet dviesia iš jų pakelia ligonį o trečios atima neštuvus; arba tada ligonį galimą nešti ant rankų,

dviem sunėrus po vieną, o trečias tuokart gali pridaboti ligonio kojas.

Padėjimas ligonio ant neštuvų.

Padėjimas ligonio ant neštuvų priklauso nuo budo susižeidimo. Plosčius, divonas ar kas kitas gali būti pavartotas kaip priegalvis, kad paremti ir truputį pakelti galvą. Jei ligonis yra silpnas, tuosyk jo galvą reikia padėti žemai. Jei žaizda yra krūtinėje, tai sunkų krūtinės alsavimą galima palengvinti, pakemšant ir padarant truputį aukščiau po strėnom.

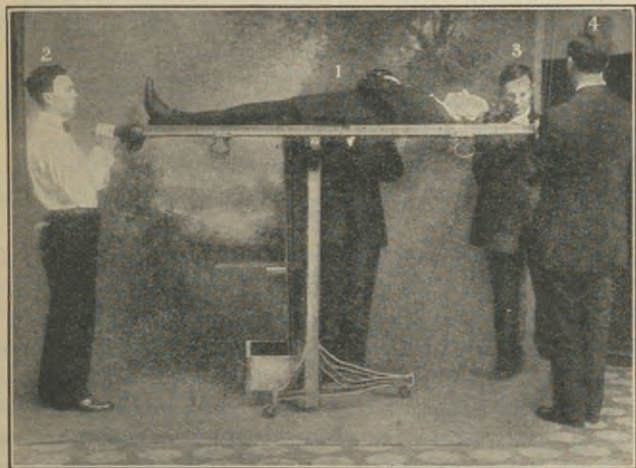
Susižeidime pilvo, geriausia padėjus ką tokio ant sužeistos vietos arba po šlaunimis, jei pats priekis pilvo sužeista; abiejuose atsitikimuose reikia padėti priegalvyj ką kitą minkštą po keliais, kad jie visuomet būtų truputį sulenkti. N. N. 1 ir 4 apžergia neštuvus siauroje vietoje arba įlipa į karstinę ir prilaiko neštuvus. Jei karstinė yra gili ir plati, tada su neštuvais sustoja ir nuleidžia sulyg krašto; tuosyk N. N. 1 ir 4 ima kaip pirmiau.

Įkėlimas į ambulansą arba vežimą.

Atnešti neštuvus (galva ligonis turi būti į priekį), pastatant juos ant žemes atotume vieno masto nuo ambulanso; N. N. 1 ir 3 užima vietas prie ligonio dešinio ir kairiojo pečių.

Ant prisakymo *prisirengkite kelti*, N. 2 žengia aplink ir pasilenkęs paima už rankenų, o N. N. 1 ir 3 už lazdelių prie šonų. N. 4 atidaro duris ir žiuri, kad viskas eitų atsakančiai. Ant prisakymo *Įdėkit*, nešėjai pakelia neštuvus truputį aukščiau ambulanso grindų, laikydami juos lygsvaroje. Tuosyk vieną galą neštuvų uždeda ant ambulanso grindų N. N. 1 ir 3, o vežimanįstumia N. 2, prigelbstint kitiems.

Kuomet gi galima, prie ligonio turi važiuoti visi nešėjai, N. N. 1 ir 3 uždādami sēdāynes vidui prie ligonio šonā, N. 2 prie galvos, o N. 4 atsistoja ant īslaukinēs lentelēs.

PAV. 45.—Čīaužimas per sienā.

Išēmimas īš ambulanso arba vežimo.

Ant prisakymo *prisirengkite* īšimti, N. 4 atidaro duris, jei yra reikalas, N. 2 paima užd neštuvā rankenā ir ant prisakymo *īšimti*, īstraukia lauk neštuvus, prigēlbtint N. N. 1 ir 3, žēngiantiems artyn vežimo prilaikant lazdeles, pakol antrojo galo rankenas pasiekia. Tuosyk atsargiai ir lygsvaroj laikant neštuvā nulcidžia ir padeda atstume vieno masto nuo nuo pirmosios vietas. Paskui N. 4 uždaro ambulanso duris ir visi imasi vēl užd neštuvā.

SVARBIAUSI NURODYMAI.

Pernešant ligonį, nežiūrint, su neštuvais ar be neštuvų, kiek viens sujudinimas privalo but daromas atsargiai ir gražiai, ant kiek tas yra galima; imant atydon svarbiausia—neužgauti sužeistos vietos. Ši priedermė visuomet turi but pildoma, dėl apsaugojimo nuo neperkiančiamų skausmų ligonio.

Kuomet ligonis ant neštuvų, nieks juos neprivalo pakelti ar nuleisti be prisakymo.

Jeigu ligonio yra sulaužyti kaulai, tad reikia buti atsargiems, kad jį nesukrėsti. Mažas, atyodus prižiūrėjimas tą prašalįs.

Nėkuomet nereikia nešti neštuvus užkėlus sau ant pečių.

Visuomet reikia nešti ligonį galva į priekį, išskyrus, kada nešama prieš kalną. Teipgi, jei yra nešama nuo stataus kalno, tada galva turi but priekin, laikant ligonį lygsvaroj, kiek tik tas galima.

Jeigu ant tako butų kokia siena, reikia visuomet apnešti aplink ją, kadangi kiekvienu syk, pakeliant ir sujudinant ligonį, darosi jam didesnės kankės.

Tiktai vietose, kur užtvapai negalima atidaryti, kaip ve tvoros, kurias negalima išplėsti, sienos, kurių negalima išgriauti arba vagonai, kuriuos negalima nuo tako nustumti, tuosyk reikia perkelti.

Pasekant visokius nelaimingus atsitikimus, matome labai daug smūgių, atsitinkančių nuo peršalimo; ir nežiūrint kad butų ir vidurvasaris, sužeistas žmogus tankiai užsišaldo. Todėl labai reikalinga, kad ligonis butų visuomet užklotas su kaldra ar kuo kitu, nežiūrint koks sezonas nebutų—vasaros ar žiemos.

Visi prisakymai turi but duodami tykiu, švelniu balsu, bet teip, kad nešėjai visi girdėtų.

Yra priderystė nešėjų, kad jie neprileistų arti tuščius žingaiduolius žmones, kurie ūždavinėja klausimus, uždusina tyrą orą bei daro kitokius tam panašius dalykus, kenksmingus ligoniui.

Laikas yra tikriausiu faktorium nelaimingų atsitikimų—ligonis visuomet privalo būti namie ar ligonbutyje, be jokio pertraukio. Į pastarąją vietą vežėjas turi vežti ligonį greit, žiūrint, jei geras kelias ir ligonio padėjimui nekenkia, visuomet atidžiai pažvelgiant į ligonį, o palengviau, jei kelias blogas.

Teipgi visuomet reikia pranešti daktarui teip greit, kaip tas galima ir tuo pat laiku reikia jam pasakyti priežastis tos nelaimės. Atydžiai imant šį dalyką blogos pasekmės gali būti prašalintos.

PERNEŠIMAS BE NEŠTUVŲ.

Neapsipažinusieji su nelaimingais atsitikimais, iškart nemokės padaryti neštuvus. Pirmosios pagalbos suteikimui mokinys privalo visuomet mokintis gero pasielgimo, nes prie tokių dalykų, kaip stoka žinystos, šiame ypatingam atsitikime išstatys ligonį ant pavojaus išnaujo susižeisti ir padarys jam didelį ir bereikalingą skaudėjimą.

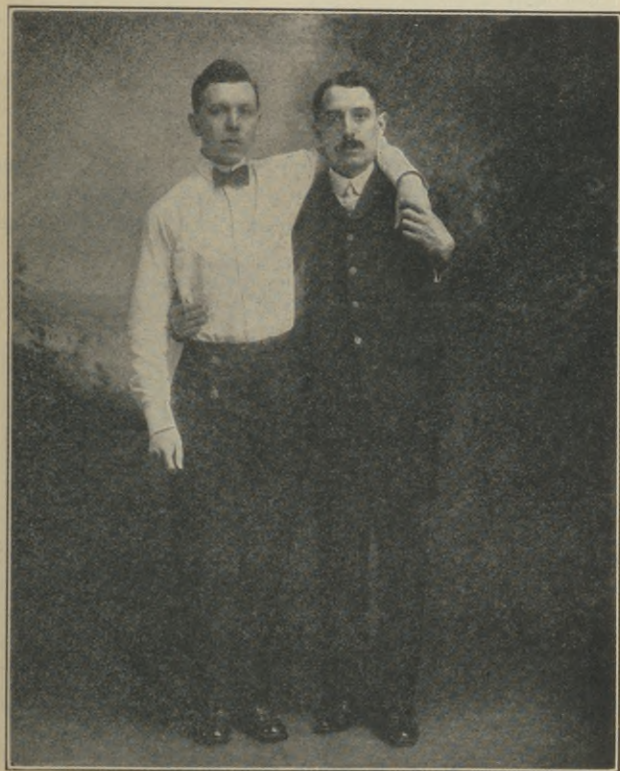
Du nešėjai.

Jei sužeista ypata negali paeiti, bet turi sąmonę ir gali pavaldyti savo rankas, yra geru daiktu pasodinti ją į keturrankę sėdynę. Kad suformuoti, du vyrai paima viens kitam už kairiųjų rankų riešelių. Pasodintas į šį tarprankį, ligonis uždeda savo rankas nešėjams ant pečių.

Dvirankė sėdynė yra daug parankesnė ligoniui ir patiems nešėjams. Po dėšinei esantis nešėjas paima su dešiniąja ranka per kairįjį riešelį, o su kairiąja ranka už peties kitam nešėjui; tuosyk po kairei esantis nešėjos su kairiąja ranka ima už dešinio

PAV. 46.—Dvirankė sėdynė.

PAV. 47.—Prigelbējimas vaikščioti.

riešelio savo bendro, o su dešinia ranka už kairiojo peties. (Žr. Pav. 46.)

Dar yra vienas budas nešimo, kuris nereikalauja jau jokios pajiegos iš pusės ligonio, tečiaus nėra teip pritaikomas prie labai sužeistų; jį vadina—nešimas už kojų ir rankų. Del šito, viens nešėjas užima vietą ligonio tarpkojy, o kitas prie galvos abudu atklapuodami prie jo kojų.

Užpakalinis nešėjas pakelia ligonį į sėdimąją vietą, apimdamas jį iš užpakalio per pažastes, kuomet priekinis nešėjas, stovėdamas tarpkojy, pakiša savo rankas aplink priekį po sulenktais keliais. Abu kelia sykiu.

Viens nešėjas.

Yra keturi būdai dėl šio:

1. Nešėjas prigelbsti ligoniui eiti.
2. Nešėjas neša ligonį tarp rankų.
3. Nešėjas neša ligoni skersą ant pečių.
4. Nešėjas neša ligonį išilgai ant savo nugaros.

N. 1. Prigelbėjimas vaikščiojime.

Ligonis yra labai sužeistas viršutinėj kūno dalyj, jo kojos nesužeistos. Atsistok prie jo šono; uždėk jo sveikąją ranką sau ant peties, aplink kaklą; suimk jo ranką su savo, ir apkabink jį savo likusia ranka per liemenį, kad galėtum jį prilaikyti. Viens nešėjas gali, jei neatbutinai reikia, prigelbėti dviems mažiau sužeistoms ypatoms. (Pav. 47.)

N. 2. Nešimas tarp ranku.

Ligonis guli ant žemes galbut be jausmų ir be jokios pagalbos. Nešėjas, apversdamas ligonį kniupščioms, apžergia jo kūną, prisilenkia prie ligonio galvos ir paėmęs jį už pažasčių, pakelia

PAV. 48.—Nešimas tarp rankų.

sulyg savo kelių; paskui paima rankoms per vidurį ir pastato ant kojų; tada nešėjas su kairiąja ranka ima lignonį už kairėsės rankos riešelio ir apkabinęs ja savo kaklą, laiko prie kairėsės pusės savo krūtinės, tuo tarpu lignonio kairysis šonas atsiriame į nešėjo kūną, o nešėjas su dešiniąja ranka prilaiko lignonį per liemenį. (Pav. 47.)

Iš šios vietos nešėjas, laikydamas dešiniąja ranka lignonį per liemenį, apkabinęs kairiąja šlaunis, ir pakelęs lignonį į vietą, neša jį gerai. Šis budas labai lengvas dėl lignonio, bet sunkus dėl nešėjo; tadgi jį galima vartoti, kada lignonis be jausmų ir likimas artimas. (Pav. 48.)

N. 4. Nešimas skersai ant pečių.

Lignonį reikia pastatyti kaip aprašyta; kuomet nešėjas atsisuka į priekį lignoniu savo užpakaliu, pasilenkia ir apima lignonio šlaunis, jis lengvai užsikelia jį ant pečių.

Kadangi lignonis turi pasigelbėti apkabinimu savo rankoms nešėjui už kaklo, tai šis budas nėra praktišku nešti jau be sąmonės žmogų.

Nuleidžiant žemyn lignonį, reikia jį nuleisti tinkamu budu. Jeigu nepaisoma ant atsargumo, tuomet lignonis gali dar labiau susižeisti. Ypatingą atydą reikia atkreipti permainingant savo pasijudimus, kad tie sujudimai ar pasikreipimai nesulenktų per daug lignonio kūną; ta permaina daug reiškia ir *vice versa* (atsikreipime į priešingą pusę).

Kada jau lignonį nuleidi nuo pečių, galima, jei yra reikalas, nešti ant kopėčių be jokių kliūčių. Geresnis budas nešimo kai kada yra pavartojamas, ypač kasyklose (mainose). Šis budas reikalauja aparato susidedančio iš plataus diržo, kuriuomi nešėjas apsijuose po pažastėmis, prikabindamas tą diržą prie kelinnešių (šleikų). Iš šio diržo nuo vieno iki kito šono nusikorus juosta.

PAV. 49.—Nešimas skersai ant pečių.

KLAUSIMAL.

1. Kada reikia panaudoti neštuvus prie ligonio?
2. Įskemiui—kuria vieta reikia į neštuvus guldyti ligonį? Paprastai: jei apalęs; jei viduriai sužeisti; koja nulaužta?
3. Kada reikia duoti prisakymus-paliepimus?
4. Kaip reikia nešti ligonį ant neštuvų—galva ar kojoms priekin?
5. Ką reikia daryti, kad prašalinti smūgius, kurie gali užgauti nešama ligonį?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

1. Padaryk žiponinius neštuvus.
2. Įkibk; Pagamink neštuvus; Eik; Nešk neštuvus.
3. Išskėsk neštuvus; Suglausk neštuvus.
4. Padėk padėlkus dedant ant neštuvų. Eik; Nuleisk neštuvus; Prie ligonio dešinės. Stulpeliai; Prisirengk kelti. Kelk ligonį; Nuleisk ligonį.
5. Prisirengk kelti. Kelk; Eik; Sustok. Nuleisk neštuvus.
6. Nuimk nuo neštuvų pagal paliepimą.
7. Škersai sieną su prikrautais neštuvais.
8. Įkelk į ambulansą (vežimą).
9. Išimk iš ambulanso.
10. Neškit dviese ligonį.
11. Prigelbėk ligoniui vaikščioti.
12. Nešk tarp rankų.
13. Nešk užsidėjas skersai ant pečių.
14. Užsidėk tiesiai ant pečių ir nešk.

SKYRIUS IX.

NELAIMĖS IŠDIRBYSTĖJE.

1. SUŽEIDIMAI ANT GELEŽKELIŲ. 2. SUŽEIDIMAI KASYKLOSE.
3. SUŽEIDIMAI PABRIKUOSE IR DIRBTUVĖSE. 4. SUŽEIDIMAI PRIE ELEKTRIŠKŲ APARATŲ. PATRŪKIMAS IR KUILA.

Nelaimingi atsitikimai išdirbystėje yra viens į kitą maždaug panašūs. Veik visi tie sužeidimai liečiasi sutrinimo, apdraskymo, sukaneveikimo, suplėšymo ir, tankiausia, surišti su sulaužymu kaulų. "Sulaužymas" arba sutrinimas paprastai yra tai darbas arba pasekmė tos sunkenybės, kuri nupuola ant kojų, rankų arba viso žmogaus kūno. Dideli šmotai akmenis ir anglies kasyklose ir milžiniski sunkūs vagonai ir jų ratai, bėganti pro šalį geležkelio, veik visuomet neša su savim medegą, susidedančią iš gabalėlių drabužių, taukų, tų pačių anglių ir akmenų sutrintų dulkių, bet visur aplipusių aplink, kuri tai medega tankiausia sustringa į žaizdas. Pagaminimui tokios medegos visuomet atsitinka ganėtinai didelių susikrėtimų ar smūgių, kurie sumala ir akmenis ir ratus ir viską į mažas skeveldas. Tokie dalykai gyvastį žmogaus neretai išveja net ir iš marškinių. Ypač vagonų ratai turi prie savęs labai daug kenkiančių dalykų, kadangi prie jų greit prikimba visokios išmėtos, taukai, metalo gabalėliai ir t.t., kurie įstrigę į žaizdą labai greitai gali užnuodinti kraują. Panašių sužeidimų priežastimi labai tankiai esti ir pabriekų mašinos.

Ant geležkelių žmones apdegina garas ir ugnis. Kasyklose mes sutiksime dar biauriau apdeginčius nuo užsidegimo gazų,

dujų eksplozijų, susidurimo elektriškų sriovių, nuo eksplozijos parako ir dinamito ir t.p. Ir nuo šitų ve atsitikimų, nuo šitų sudrumstimų lekiančios dulkės ir drabėzgai visokios medegos papuola ir apsistoja žaizdose žmogaus kūno. "Po šuviu" papuolusio kalnakasio odos paviršius pasidaro kaip rėtis; nesirišanti viens su kitu mėšų šmoteliai pridengia visas tarp jų sustrigu-sias išmėtas.

Nelaiminguose atsitikimuose šiose dviejose vietose, tai yra ant geležkeliu ir kasyklose, pirmutinė pagelba yra daug labiau geistina, nė kad visuose kituose atsitikimuose, išskyrus gal karvietę. Paprastai nelaimės ant geležkelių atsitinka visuomet atstu nuo stoties ir daktariškos pagelbos, teipgi nakties laiku. Kitkart viens pasakė: "Jei geležkelių katastrofos atsitiktų arti stoties kokio nors didelio miesto, kur yra atsakančiai įrengtas ligonbutis, patyrią daktarai ir prižiūrėtojos, vien laukiančios kad gelbėti nelaimingus, ir kad susižeidimai atsitiktų dienos laike, tuomet nebutų jokio reikalo duoti pirmąją pagelbą ant geležkelio sužeistam darbininkui." Bet gi priešingumas visuomet vieš-patauja ir, ypač kasyklose, dar blogesnės apystovos. Jos randasi už mylios ar dviejų nuo įeiginės skylės ir už kelių šimtų pėdų po žeme; ir jei nelaimė atsitinka nuo puolimo iš viršaus atskalų arba nuo eksplozijos, puolanti medega užberia takas ir išėjimas tampa visiškai negalimas. Dar galima daleisti, kad išėjimo takas liekti ir valus, vienok juomi eiti nešant sužeistą stačiai negalima, dėlei tako viršaus žemumo ir kreivumo. Paprastai nuo vienos iki dviejų valandų laiko praeina, pakol sužeistą žmogų suspėjama išgabenti iš kasyklų, ir, daleiskim, apie tiek pat laiko praeina, pakol jį nugabenama į jo namus arba į ligon-butį. Galime aiškiai suprasti, kas gali su tuom žmogum atsitikti per teip ilgą laiką, jei jam nėra suteikiama pirmoji pagelba.

Tarp daugybės dalykų kurie šiame atvėjy gali įvykti, vienu yra mirtis, kuri labai greitai atvažiuoja, jei tik leidžiama iš

sužeistojo žaizdų nubėgti per daug kraujo; mažiausia klaida arba sužeisto apvertimas gali padaryti tiek nesmagumų, kad juos jau vargas paskui ir beprašalinti. Žaizdos gali užnuodinti kraują, jei į jas leidžiama prikristi dulkių bevartant sužeistą, ir toks ligonis, atgabentas vėliau pas daktarą ar į ligonbutį, bematai jau gali numirti arba jo sveikatos atgavimas gali likties abejotinam stovyje. Tas gali įvykti, jei sužeistuoju rūpinasi ypata, nė kiek su tokiais dalykais neapsipažinusi.

Dabar sulyginkite šį paveikslą su žmogaus, kuriam nelaimėje suteikė pirmąją pagelbą ypata, apsipažinusi su dalyku, išsilavinus, apsišvietus:—kraujo tekėjimas sulaikytas su tam tikra juosta, arba panaudotas net chirurgiškas veržtuvas, kuriuomi suveržiamą žaizdos; pačios žaizdos čystos, sulaužyta koja tuolaikiniai į tam-tikrą tošį suvyniota, teip, kad jokie kryptelėjimai negalėtų atsitikti, jo skaudėjimai prašalinti; jis būtų pridengtas šilta kaldra ir smūgiai, kurie pirmesniam atvėjyju buvo ant kiekvieno žinksnio, šiame gi reikštų *nieko*. Ir ligonis nueitų pas daktarą ar į ligonbutį tvirtesnis, sveikesnis,—žodžiu,—jo padėjimas būtų visai kitoks.

Pirmosios pagelbos reikalingumas, ypač ant geležkelių ir kosyklose, yra visuomet matomas.

1. Sužeidimai ant geležkelių.*

Parodymą apie myrius ir sužeidimus galima rasti įžangoje. Pagol raportą Tarpvalstijinės Vaizbos Komisijos, parodo, kad 1909 m. skaitlius užmuštų ant geležkelių buvo sumažėjęs veik iki pusei, o skaitlius sužeistų apie 20 nuošimčių ir dar bet 2791 tapo užmuštais, o 63,920 sužeistas pereitais metais (1910).

Tas mums parodo, kad žinysta apie pirmąją pagelbą butinai reikalinga tarpe geležkelio darbininkų.

* Mokinant šį skyrių yra geistina, kad mokytojas(ja) atkreiptų ypatingą atydą į mokinius, kad jie pilnai viską išmoktų, kas yra pasakyta.

Priežastjs: Priežastjs sužeidimū ant geležkeliū yra įvairios: prikabinējant vagonus tankiausia sutrina rankas prikabinētojuī; sulaužymas; papuolimas tarp ar po vagonais ir t.t.

Darbininkams.

Perspėjimas.

Geresnis apsaugos įtaisymas teorijoj ir praktikoje, rupinantis tuom pačioms kompanijoms.

Apsaugojimo prietaisos, įrengtos pačių kompanijų.

Paprastai saugojimasis pačių darbininkų.

Trumpesnės darbų valandos, todėl, kad kūniškas nuvargimas nebutų priežasčia neapsižiūrėjimo: pareiga kompanijos. Svarbiausi nurodymai užduočių pirmosios pagalbos visiems darbininkams.

Pirmosios pagalbos įrankai.

Pasažieriai ir kiti.

(Mintjs vieno iš geriausių geležkelio darbininkų.)

“Nėkuomet nepereik skersai geležkelį, pirmkol nepersitikrins, jog neateina traukinys.”

“Nėkuomet nešok ant ar nuo vagonų, kuomet jie jau išsijudinę iš vietos.”

“Nėkuomet nestovėk priekyje vagono, kuomet jis jau išsijudinęs.”

“Nėkuomet neiškišk galvą ar kitą dalį kūno pro langą traukinio.”

“Nėkuomet nepereik skersai priekyje ar užpakalyje stovinčio ar begančio traukinio, pirm kol nepersitikrinsi kad nėra pavojaus nuo kito traukinio.”

“Visuomet atsižvelgk į persergėjimus dėl apsaugos prikabinatus prie stočių, kryžkelių ir t.t.”

“Nėkuomet neužmiršk, kad tavo nerupestingumas šiuose dalykuose gali tavo gyvastį įtraukti į pavojų.”

Simptomai.

Jie natūrališkai remiasi ant būdų ypatingų sužeidimų. Paprasčiausi ant geležkelių sužeidimai visuomet yra sujungti su žiaurioms žaizdoms, ik pusei nutraukime pirštų, kojų ar rankų.

Žiaurūs sutrinimai ir suplaišymai tai paprasti kasdieniniai dalykai ant geležkelių.

Į žaizdas aplaikytas ant geležkelių, visuomet prikrinta purvų, smilčių, arba anglies trupinėlių. Sutrinimai tankiausia padaro didelį kraujatekį, o kur kūną suplaišo, ten kraujas bėga liuosai. Kančios esti didelės.

Apsiejimas.

Sužeidimuose ant geležkelių, pirmoji pagelba yra labiau reikalinga, nė kad kitose vietose, bet pagelbą tur duoti apsipaižinę žmonės. Labai tankiai neišmanėliai vietoj kad daryti kas jiems pridera, sužeistąjį teip "pavartoja," kad labiau jam kenkia, nė kad pagelbsti. Tokie gelbėtojai privalo pirmiau eiti gelbėti sudaužytus vagonus, ne žmones. Sužeistus žmones reikia nunešti teip toli nuo sutrinimo vietos, kad esantie aplink ir arti žingeiduoliai neženginėty per juos. Jei randasi pora vyrų, suprantančių uždavinius pirmosios pagelbos, tai viens iš jų privalo pasilikti vietoj, kur katastrofa atsitiko, kad galėty patarinėti gelbėtojams kaip jie turi nešti sužeistuosius, o kitas turi prižiūrėti jau nuneštuosius, vietoje jiems paskirtoje. Prie sužeidimų ant geležkelių visuomet reikalingi veik visi pirmosios pagelbos įrankiai, kokie tik šioje knygutėje yra paminėti. Sutrinimai, rišantiesi su nulaužimu kaulų, reikalauja stropios atydos, ypač gi geros priežiūros.

Neretai iš atgabentų į lignonbučius sužeistų ant geležkelių, atrandama, jog iš žaizdų nutekėją tiek daug kraujo, kad padėjimas lignonio apverktinas. Atminkite tad visuomet,

kad reikia tuojaus užstabdyti kraujatekį ant kiek tiktai tas yra galima, nes nežiūrint kad ir nelabai jis bėga, tečiaus reikia sulaikyti į laiką, užbėgant tuomi pavojui už akių. Apart to, sukrėtimas užgauna širdį ir tuomi padidina jos plakimą, kas teipgi priverčia kraują veržties lauk per žaizdas. Rodos jau nereikia aiškinti to fakto, kad šiame atvėjyį greičiausia galimas šaukimasis prie daktaro yra neatbutinai reikalingas. Chirurgiška pagelba čion gali dar pagelbėti.

Apie gelbėjimasi šiame atvėjyį, šioj šalyj męs galime patirti iš Amerikoniško Raudono Kryžiaus skrynios. Aprašymas apie šią skrynę yra pabaigoj šios knygelės.

Pakol dar męs neturime pirmosios pagelbos įrankių pačiuose traukiniuose arba bent kambarių nelaimingų apžiurėjimui kiekvienam suobėgyj geležkelių, męs turime pasinaudoti iš kiekvieno budo, kuris tik yra tinkamas ir galimas laikyti visuomet po ranka.

Teip, padėkim, nevartojamas audeklas esantis miegamuose vagonuose, yra daug geresnis dėl aprišimo žaizdų, nėkad kokie purvini drabužiai. Raiščius galima padaryti iš paklodžių, plonyčius iš pasažierių lietsargių (skėčių, parasonų) ir t.t.

Po sukrėtimui ligonį visuomet reikia paguldyti galva žemiau, ant šieniko, jei tokį galima rasti. Ligonį visuomet reikia gerai su kaldroms ar žiponais apklostyti. Kad sumažinti jo jautrumą, reikia duoti lašelį degtinės, kurios gali juk turėti kurs nors iš pasažierių arba arti stovinčių žmonių. Tik nėkuomet sužeistam nereikia duoti degtinę didelia porciją, tas kenkia. Jei manoma kad daktaras tuojaus pribus, tada galima duoti vieną diktoką gurdšnij degtinės; bet jei dar ligonį reikia gabenti kelias valandas pakol daktaras pasiekiamas, yra gerai duodant jam arbatšaukščio mierą degtinės ir paprastą šaukštą vandens, at-

kartojant tai kas dešimtis minučių, jei yra reikalas (žiūrint į ligoonio padėjimą).

Sužeistą galima nešti ant šieniko ar žiponinių neštuvų.

2. Sužeidimai kasyklose.

Paskutinis raportas 1908 m. parodo, jog 6775 mažiau ir 2450 labiau pavojingos nelaimės atsitiko Suvienytose Valstijose tame mete, kuriam raportas išduotas. Todėl aišku, kad žinysta apie pirmąją pagelbą yra reikalalinga veik kiekvienam kalnakasiui. Dar daugiau, kaip jau gerai žinoma, nelaimės kasyklose atsitinka vietose, kur sužeistos ypatos likimas priklauso nuo pagelbos draugo. Daktaras esti nepasiekiamo per kelias valandas, kas gali atgabenti blogas pasekmes sužeistam, jeigu juomi nieks nesirupintų. Amerikoniškas Raudonas Kryžius yra jau atkreipęs atydą į reikalavimus kalnakasio link patarimų apie primąją pagelbą ir, kaip pasakyta prakalboje, viens iš autorių šios knygelės po priežiūra tos bendrijos, stropiai darbuojasi mokyme kalnakasių apie pirmąją pagelbą visoj šalyj.

Priežastis.

Įvairios: puolimas išviršaus akmens ar anglies; eksplozija gazų ar parako; užsigavimas nuo kasyklose esančių vagonų; arba, jei mulai yra, įspyrimas; elektriški sukrėtimai.

Perspėjimas.

Suteikti atsakančias žinias kalnakasiam kad mokėtų saugoties; privalumas yra kompanijų. (Geriausia—paduoti į rankas kiekvienam dirbančiam kasyklose ir aplink lapelį "Nelysk," išleistą yvairiose kalbose.)

Apsaugojimo įtaisos, aprupintos pačių kompanijų.

Prisidabojimas iš darbininkų pusės. (Adminkite, neapsižiūrėdami galite netik save sužeisti, bet ir kitiems žmonėms atnešti didelę nelaimę.)

Per savo neapsižiūrėjimą viens kalnakasis gali įtraukti į pavojų gyvastis visų dirbančių kasyklose.

Yra manoma, remiantiesant labai paprastų faktų, kad dauguma nelaimių įvyksta iš priežasties neapsižiūrėjimo pačių kalnakasių, ypač gi gerų ir inteligentiškų kalnakasių. Dirbimas kasyklose, tai viens begalinis drąsus užsiėmimas, ir nors ir geriausi kalnakasiai, tai visukame privalo turėti saiką, kurs jiems yra ganėtinai žinomas.

Svarbiausi darbininkams nurodymai apie pirmąją pagelbą.

Pirmosios pagelbos įrankiai visuomet po ranka pas pačius darbininkus ir ligonbutyj.

Sekantie nurodymai yra atspausdinti angliškai, slaviškai, lenkiškai ir itališkai ir prisilaikoma jų visame Pennsylvanijos kasykliniam apskrityj.

NELYSK.

Kalnakasis.

Nesiskubink į priegalį (face) pakol neišėją dumai.

Neužmirsk apžiūrėti ir nuplėšti atskalas nuo viršaus po kiekvienam šuviui.

Nekask nėkuomet daugiau anglies ar akmens išviršaus, tik tiek, kiek šūvis suardė.

Nėkuomet nedaleisk savo pagelbininkui krauti anglis, pakol neatstatysiš šuvio išverstų poramų (timber).

Nėkuomet nemanyk kad viršus yra saugus, kuomet spaudimas ir braškėjimas aptyksta.

Neužmiršk liepti pasitraukt atstu tavo pagelbininkui, kuris tuokart rūko pypkę, kada tu vartoji explioduojančias medegas.

Nešauk dviejose vietose antkart.

Nėkuomet nekrapštyk knatą, kuriuom uždegi paraką, sukimštą į šlapią skylę.

Nėkuomet nepraeik pro vietą, kur pasakyta "pavojus" per kitą darbininką.

Nėkuomet nesiskubink vien dėl to, kad greičiau pareiti namo.
Neik į pavojų pats, gelbėdamas savo pagelbininką (laborer).

Pagelbininkas.

Nėkuomet neik į priegalį (face), pakol kalnakasis neapžiūrės ir nepasakys, kad yra saugu.

Nėkuomet nedegk explioduojančios medegos ties kalnakasiu arba arti jo.

Nėkuomet nebėgdink vagonus (karus). Tegul bėgdintojas juos ateina atsiimti.

Nėkuomet nelandžiok po senas išdirbtas vietas.

Nėkuomet nevaikščiok vietomis, kuriomis leidžiama anglis; eik "žmogaus taku" (manway).

Nėkuomet neužmiršk uždaryti duris, kuomet pracini.

Nėkuomet neužmiršk pasitraukt į saugią vietą pirm-kol explioduojanti medega gali užsidegti ir t.t.

Vagonų bėgdintojas.

Nėkuomet neprileisk važnyčiuotojus atimti iš vietos vagonus.
Visuomet tą padaryk tu pats.

Nėkuomet nevažiuok atsistojęs tarpe vagonų.

Nėkuomet nevažiuok atsistojęs prie vagono šono.

Nėkuomet neprileisk važnyčiuotojus atsukinėti vėžių nuostatas (switch).

Nėkuomet nevažiuok atsistojęs prieky vagonėlio.

Nėkuomet nepaleisk vagonus į bėgį, pirm-kol nepersitikrinsi kad nieko nėra prieky.

Visuomet turėk po ranka sulaikymo ramstelius (headblocks), kad esant reikalui galėtum vagonėlius sulaikyti.

Nēkuomet neužmirsk pasakyti užveizdai, kad pataisytu blogą kelią.

Nēkuomet nešauk duris saugojantį vaiką, kad šis važnyčiotų tavo mulą.

Nēkuomet nevažiuok atsisėdęs ant galo užkertinių, kuomet galėtų nusikartį tavo kojos.

Nēkuomet neužmiršk, kad pavojus seka paskui pranešimą apie jį.

Durių saugojimo vaikas.

Nēkuomet neatsitrauk nuo durių.

Nēkuomet nelaikyk atdaras duris ilgiaus, ant kiek yra reikalas.

Nēkuomet nesisukinėk aplink mulus.

(Parašas) V. L. PETERSON, *Superintendentas*.

Apsiėjimas.

Jokių pridėckų nereikia vartoti. Pakol sužeistą prisirengiama atimti iš vietos sužeidimo, tuo laiku galima viską reikalingą prie pernešimo surengti. Supratimas gelbėjimo turi buti pirm laiko išbandytas.

Sukrėtimai visuomet turėtų but atmenama.

Vienatiniai, ant greitųjų reikalingi įrankiai, turėtų but ant tiek smulkūs, kiek galima, kadangi padėjimas ir vieta kasyklose tankiausia teip striuka, kad atsakančiais įrankiais veik negalima nešti. Kalnakasis, einąs gelbėti draugą, nešasi du Raudono Kryžiaus pirmos pagalbos įrankius, reikalingus prie žaizdų, pakelį pikriškos rūgšties gazelių (picric acid gauze) dėl apdegintų žaizdų (gazelės, žinoma, plono audeklo), ir bonkeleį t.v. aromatiškos amonijos (aromatic ammonia), vartojamos dėl sutrintų vietų. Toks prisirengimas yra geras. Kuomet du gelbėtojai yra atsakančiai prisirengi, neštuvus galima pradėti nešti.

Užtroškinimas—tai vienas iš didžiausių pavojų, surištas su

kasyklose įvykstančiomis nelaimėmis. Todėl pritroškintas ypatas visuomet reikia nunešti į vietą, kur yra tyras oras. Atsakantis kvėpavimas, tai gerausias dalykas. Teip vadina-
mas trankmotoris yra labai naudingas ir šiame atvėjyje tankiai vartojamas kasyklose. Jei trankmotorio nėra, paprasti pagelbos įrankiai turi but vartojama.

Imant į atydą, kad gelbėtojai benešdami ligonį gali įnešti į vietą pilną pavojingų gazų, tad yra reikalinga, kad visuomet turėtų po ranka degio (oxygeno) šalną ar kitokius tinkamos formos darančius tyrą kvėpavimą aparatus. Teipgi nešėjams reikia suteikti gerus nurodymus, kitaip jie neišneš sužeistą iš pavojingos vietos ir nepadės atsakančioj vietoj, kur galima atsikvėpti tyru oru.

Simptomai.

Jie remiasi ant būdo sužeidimo.

Sužeidimai kalnakasių tankiausia atsitinka nuo puolančių iš viršaus sunkenybių.

Į suplaišytas žaizdas prikrečiama dulkių.

Kaip sužeidimai ant geležkelių, teip sutrinimai kasyklose, jei jie paleidžia srioves kraujo, tai yra negeistinas dalykas.

Įsekmui, kuomet jau po sužeimui atkiunta (atsigauna) širdis, tada galima žaizdas atliuosuoti nuo suveržimo.

Sulaužymai yra tai paprastas dalykas ir jungiasi su visais kitais sužeidimais. Kaulai sulaužoma kai-kada keliose vietose. Sutrinimas gi smegenų—tai nėra paprastas dalykas.

Ir labai pavojinga, jei sužeistą reikia atokai nešti, pirm-kol jį galima apžiūrėti.

Įkvėpavimas nuodingų dūjų yra tankus.

Apdeginimai nuo parako ar gazų expliozijų yra teippat tankūs kaip ir paprasti sužeidimai kasyklose.

Sekančius įrankius rekomenduoja Raudonas Kryžius turėti kasyklose.

PORCIJA PIRMOSIOS PAGELBOS ĮRANKIŲ PAS DARBININKUS KASYKLOSE.

Raudono Kryžiaus pirmos pagalbos pakeliai; viens ant kiekvienų 20 darbininkų.

Pirmos pagalbos nuo apdegimo pakeliai, susidedantie iš pikriškos rūgšties gazelių; viens pakelis ant kiekvienų 25 žmonių, dirbančių kasyklose, kur yra pavojingų gazų.

Čystų gazelių pakeliai, vieno ketvirtainio masto didumo; viens pakelis ant kiekvienų 50 dirbančių žmonių.

Karbolinių gazelių, 10 nuošimčio, vieno masto ilgio, stiklinuose induose, viens indas ant kiekvienų 50 darbininkų.

Cystos gazelės raišteliai, pločio nuo $2\frac{1}{2}$ iki 3 colių; viens raištelis ant kiekvienų 20 darbininkų.

Cysto nebalinto muslino raišteliai, pločio nuo $2\frac{1}{2}$ iki 6 colių; du raišteliai ant kiekvienų 20 darbininkų.

Čysto nebalinto muslino trikampiai sklypeliai, vidutiniško didumo; viens sklypelis ant kiekvienų 25 darbininkų.

Vata, pussvariuose pakeliu; trys pakeliai kiekvienam kalnakasių ligonbuty; ir išlaukiniam kabinetu.

Vienos uncijos bonkelė aromatiško spirito amonijos (aromatic spirit of ammonia) prie kiekvienos įeiginės į kasyklas skylės.

Šeši audekliniai diržai, paprastai vortajami S. V. suveržimui žaizdų (kad kraujas nebėgtų); reikalinga prie kiekvienos įeiginės į kasyklas skylės.

Trys rankiai medinių atskalų prie kiekvienos įeiginės skylės.

Paminėti amoniški spiritai, galima gana pigiai pirkti aplamai nesvertus ir pripildžius į bonkas krautuvėse, išsiuntinėti prie yvairių darbų kaip tik reikia.

Tinkamoj vietoj prie įeiginių sklylių, turėtų but įsteigta ligonbučiai prie kiekvienų kasyklų. Čionai visi reikalingi

įrankiai turėtų rastiesi. Tėmyk teipgi į Raudonojo Kryžiaus pirmos pagalbos skrynią.

Sužeidimai kasyklose, lygiai kaip ir visi kiti sužeidimai, reikalauja nuolatinės daktaro priežiūros, jei tas yra galima. Nešant sužeistą kalnakasį žema vieta, reikia didelio atsargumo. Abu šie subjektai apkalbėta skyriuje Pernešimas.

3. Sužeidimas pabrikuose ir dirbtuvėse.

Fridrikas L. Hoffman, rašydamas apie "Nelaimės išdirbystėje" (Žr. Bulletin of the Bureau of Labor, Nr. 38, Rugsėjo mėn, 1908m), sako:

"Kaip jau pasakyta pradžioje, skaitlius mirčių nuo nelaimingų atsitikimų Suvienytose Valstijose tarp rankpelių vyrų siekia tarp 30.000 ir 35.000, iš kurių but buvę galima išgelbėti bent trečdali, jei jau ne pusę viso skaičiaus, jei butų buvus gera priežiūra iš pusės pabriku inspektorių, įstatymleidytojų ir valdžios. Prie dadėjimo, dar buvo apie du milijonai mažų sužeidimų, ir melaimių, kurios netik įtraukė žmoniją į sielvartas, bet ir materijališkai privedė prie bankrūto ir abejotino padėjimo."

Nėra nieko ypatingo ar šios visos nelaimės pažabojo virš minėtų skaičių pabriku ir dirbtuvių darbininkų atskirai, ar jos (nelaimės) įvyko kitokiose išdirbystėse.

Kadangi paminime priemones sumažinimui skaitliaus tokių pabrikuose nelaimingų atsitikimų, ant galo, kaip nebuk, aišku, jog didelis akaitlius nelaimių išdirbystėje atsitinka. Žinysta todėl apie pirmąją pagelbą pabriku darbininkams yra ne mažiau svarbi, kaip ir geležkelio darbininkams ir kalnakasiams. Kai kada, teisybė, į pabriką daktarą galima greičiau prisišaukti, nē kad prie kalnakasio, bet tai da nereiškia, kad ant to remiasi didelė svarba; belaukiant greito daktaro pribuvimo, tankiai galima apsirikti ir reikalas pirmosios pagalbos esti užmirštas ir tuomi jau galima daug blogo padaryti ligoniui.

Priežastys.

Papuolimas tarp mašinų, tarp pielų, apdeginimas nuo ištar-pintų metalų ir t.t.

Apsiėjimas.

Nuo daugelio nelaimių, suprantama, galima išsisaugti. Tas priklauso nuo gerų apsaugos įtaisymų, rupestingumo kompanijų ir pačių darbininkų ir vartojimo atsakančių įrankių.

Dalykus, kurie privalėtų būti, sekančiai išdėstė Ištikimystės ir Priepuolio kompanija (Fidelity and Casualty Co.) iš New Yorko:

“Šviri dirbtuvė, kad darbininkas nusilinksmintų ant kiek galima; gera šviesa; nesukimšta kruvon mašinerija; neslidžios grindys; geros patarmės darbininkams kad jie nesusižeistų iš priežasties nesumanumo; nesirupinimas nieku kitu apart darbo; nesivilkt netinkamais drabužiais kad skvernai ar kas kitas nepapultų į mašiną; prisilaikyt pasakytų pasargų; nepersidirbt per daug; gera ventiliacija; negert svaigiančių gėrymų laike dirbamų valandų; gera priežiūra ir gaspadorystė; spausdinti įsakymai, kuomet reikalinga; reguliariška inspekcija ir kiti tam panašus reikalai, tinkami dirbtuvėse.”

Prie to reikia dar pridėti:

Žinysta apie pirmąją pagelbą.

Atsakantis kambaris apžiūrėjimui sužeisto.

Pirmosios pagelbos įrankiai.

Bandymai rinkti ir mokinti žmones (žinoma, kompanijos lėšomis) apsiėjimo prie pirmosios pagelbos, dabar jau darosi reališku dalyku.

Pavyzdį iškabų, kurios privalėtų rastiesi veik kiekvienoj dirbtuvėj, virš minėta kompanija paduoda sekančiai:

“Pranešk inžinieriui, kad jau pradėsi dirbti ties, aplink in-

žiną ar tarpe diržų, pirmkol inžinas dar nepaleistas į veikmę — neišjudintas.”

“Tas, kur nesisaugodamas paleis šią mašiną judėti, jis tai darįs ant jo paties “žut-but.”

“Nešnekyk žmogų, kurs operuoja šią mašiną.”

“Surink visas iš po kojų vinis ir plaušeles, kuriose yra vinių, ir padėk į paskirtą vietą ar blekinę.” (Suvarymas vinies į koją, tai viens iš paprastų sužeidimų, nuo ko tankiai užsinuodija kraujas ir atneša blogos pasekmes).

“Važinėjimasis ant ranktraukių vagonėlių šiame departamente rūščiai užgintas.”

“Nėkuomet nežengk skersai diržą, nė jokiū laiku nė vietoj.”

Simptomai.

Tokie pat, kaip dideliuose sužeidimuose, bet natūrališkai labai daug yvairuoja.

Nelaimingi atsitikimai prie mašinerijų liečiasi sukapojimo, supiaustymo, sudraskymo ir sutrinimo—bet jau skirtingų nuo sužeidimų ant geležkelių ar kasyklose. Čion garu traukiamos pielos ar kiti aštrūs instrumentai, įpiauna ar kiaurai perpiauna ir kraujabėgis esti liuosas. Elektriški sukrėtimai esti paprasti tokiose išdirbystėse. Chemiškų elementų išdirbystėse tankiausia apdeginama nuo visokių rūgščių, o liejinyčiose ir tirpintuvėse nuo ištirpintų metalų.

Apsiėjimas.

Visuomet reikia atydumo triūsianties aplink žaizdas. Kuo-met pirmosios pagalbos skrynia randasi po ranka pabrikuose ir dirbtuvėse, pavojus nuo daug nelaininų susimažina. Labai prastas ir pavojingas pasielgimas įversti ligonį į automobilių ar kitą kokį vežimą ir skubintis su juom į ligonbutį, pirm-to nedavus jam jokios pagalbas. Vietoje to, visi didesni pabrikai ir dirbtuvės privalo turėti nuošalinį visu-kuo

aprūpintą kambarį, į kurį butų galima sužeistą įnešti ir suteikti jam pirmąją pagelbą; vėliau daktaras gali apžiūrėti ant vietos jei sužeidimas yra didelis ir ligonis negali pasijudinti; tada tik ligonį galima nugabenti į namus ar ligonbutį kuomet jis atsigavęs ir rupestingai apžiūrėtas.

Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos skrynia susitiks su jos reikalingumu daugumoj pabriku.

Patarimai apie dalykus čion nepamirštus, galima gauti dykai, kreipianties prie pačios bendrijos.

4. Sužeidimai prie elektriškų aparatu.

Šie sužeidimai yra pilnai aprašyti po antgalviais: Sukretimai nuo elektros ir Apdeginiai nuo elektros, todėl tik trupučiuoką apie tai reikia pasakyti, duodant tulus nurodymus. Faktiškai, yra didelis reikalas aprašyti pilnai kiekvieną dalyką skyrium, kadangi dirbantieji šioje profesijoje žmonės apie save mano kaipo apie ypatingą klesą, nors atpenč yra.

Nors tikros statistikos apie sužeidimus prie elektros nėra, tačiau visgi yra žinoma, kad tokie sužeidimai įvyksta, nors ir retai, ir dauginanties vartojimui elektros, dauginsis ir skaičius sužeidimų. Dar daugiau, priežiūra po elektriškam sukrėtimui daro didelį skyrių tarpe gyvasties ir mirties.

Perspėjimai nuo nelaimių dirbantiems prie elektriškų aparatu, yra veik tie patys generališki principai, kurie yra jau paminėta perspėjimuose nuo pabrikuose įvykstančių nelaimių; bet, pridėdam, jog darbininkas visuomet verčiasi su sriove, kuri gal but kartu su savim gabena ir mirtį, jei neapsisaugojama, todėl jis (darbininkas) privalo po truputį paprasti prie didesnio rūpinimosi savim, nė kad paprastai. Nėra galima viską pasakyti apie reikalingumą rūpinimosi savim prie elektriškų aparatu dirbant, kadangi užimtų perdaug laiko. Sekantie patarimai.

kurių ištrauką iš New Yorko Ištikimystės ir Priepuolio kompanijos išleisto pamfletu Nr. 1 paduodame, yra labai verti apmąstymo ir tēmijimo.

“Kompanija visuomet privalo duoti gumines pirštines darbininkui, apžiūrinčiam vielas ar perlaidas, nežiūrint ar elektra butų paleista ar ne. Darbininkas pirm-kol pradės dirbti visuomet privalo apžiūrėti ar pirštiniēs nėra suplyšę. Dirbant vietose, kur yra 'gyva' (paleista, atdara) viela ypatingai prie mainančiosi bėgiojimo, visuomet reikia lenkties taip toli nuo vielų, kiek galima ir paranku. Kunduktoriai arba šiaip darbininkai nēkuomet neprivalo dirbti prieš 'gyvų' vielų (dratų) su užraitytoms rankovėms arba suaižėjusiom rankom, nēgi galima vielas vartoti kuomet stovį ar sėdi šlapioje vietoje, neturint ypatingos apsaugos iš apačių. Vartojant bent kokią aplink bėgančią vielą, turinčią virš 115 laipsnių stiprumo, žinant kad viela 'gyva,' geriausia yra, jei galima, dirbti tik su viena ranka, laikant kitą kišeniuje arba užpakalyj.

“Jeigu elektra esti perkirsta, uždarant perlaidos rankeną (switch), kuomet už jos (rankenos) taisoma vielas ar ką ki a, tai prie perlaidos reikia prikabinti pasargą, jog už jos yra žmogus.

“Nē jokie peržiūrėjimai, dadėjimai, ar atēmimai n privalo but daromi nesant reik :lui. Ir toks darbas, jei jau daroma, reikia pavesti žmogui, pilnai ir visapusiškai su elektra apsipažinusiam.”

Visokios apsaugos reikmenos, nežiūrint kas jas pristatytų, yra reikalingos.

Raudonasis Kryžius rekomenduoja sekančias:

Vienos uncijos bonkelė aromatiškų spiritų amonijos; viens tinkamas puodelis; vienos uncijos bonkelė paprastos amonijos (užrašyta “Nuodai”) gumu apvyniotu kakleliu ir prie galo gabalėliu pinčių; vieną tuziną guminių žiedelių; dvi uncijas karbolinių tepalų; tris Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagalbos prietaisas; du pakelius pikriškos rūgšties gazelių; pusę tuzino vyniojimui raištelių, tinkamo platumo ir ilgumo; pusę svaro vatos; dvi medines skeveldas; porą žirklių; vieną diržą užveržimui kraujatekio.

Kaip jau buvo patēmyta, šie įrankiai reikalingi prie dviejų

ypatingų vietų. Pirma, prie elektriškų sukrėtimų, antra, prie apdeginių.

PATRŪKIMAS IR KUILA.

Apie šiuos du sužeidimus šnekame čia todėl, kad tai paprasti apsiereiškimai nuo persidirbimo.

Yra silpnos vietelės apatinėj dalyj pilvo abiejose pusėse ir priežastis raumenų pastangų užstabdo kvėpavimą, ir krūtinės perklovas visuomet verčia dalį žarnų lauk per šias dvi silpnas vietas. Ir tuosyk patrūkimas ar kuila esti neišvengiama. Šio atsitikimo prašalinimui yra tik vienas budas—prašalinimas tų raumenų pastangų, bet tas, suprantama, sunkiai praktikuojama.

Kuomet kas patrūksta, jis jaučiasi netekęs kurios nors iš kūno dalių, o guzelį galima užčiuopti tarpkirkšnyj. Kadangi tas guzelis turi savyj dalį žarnų, todėl su juo reikia apsieiti kuonoatsargiausia, nes jį suspaudžiant, galima sužeisti žarnas, ir, pagaliuos, pilvaplėvę.

Tokį ligonį reikia paguldyti aukštieninką, pakeliant gan aukštokai kelius ir padedant ką tokio minkšto po jais; kojas reikia paremti patalu. Paskui suvylgius šaltam vandenij palas užtiesti ant sužeistos vietos ir įsekmiui pašaukti kuogreičiausia daktarą.

KLAUSIMAI IR PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Mokytojui patariama, kad jis parinktų kelis budus sužeidimų, tinkamų prie tos klesos, ir leistų mokiniams viską natūrališkai išbandyti, kai-kad butų ir prie sužeisto.

Toliaus, mokytojui patariama, kad jis savo klesą pilnai supažindintų su visais čia pažymėtais klausimais, simptomais, perspėjimais ir t.t.

SKYRIUS X.

ORGANIZACIJA PIRMOS PAGELBOS INSTRUKCIJŲ.

KLESOS, BENDRIJOS, INSTRUKCIJŲ KURSAI, GINČAI IR RAUDO-
NOJO KRYŽIAUS APIE PIRMAJĄ PAGELBĄ KVOTIMAI
IR PALIŪDIJIMAI.

Supažindinant kaip Raudonasis Kryžius rekomenduoja pirmąją pagelbą dėl sužeistų, turėtų but nurodyta kad pasekmes jo patirimų galima padaryti didelės vertės, organizuojant klesas, bendrijas ir ginčus dėl mokymo apie pirmą ją pagelbą išdirbystės apygardose. Praktiški patirimai šios bendrijos šiame dalyke, yra pasakytą šiame skyriuje, kurie daugką pasako ir apie Raudonojo Kryžiaus egzaminus (kvotimus) ir paliūdijimus.

KLESOS.

Pirmosios pagelbos klesos perstato labai atsakančią organizaciją suteikimui patarimų apie tą dalyką. Nežiūrint, klesa ar bendrija, privalo remties ant geradėjystės ir sušelpimo išiktų nelaimės, suteikiant pirmąją pagelbą.

Klesos, kaipo klesos, sutikusios mokintiesi apie dalyką, privalo visuomet turėti kompetentišką daktarą kaipo savo mokytoją ir butų labai gerai, kad klesoje nesirastų virš 25 mokinių, kitaip mokytojas negali visus atsakančiai mokyti.

Didelė sieninė toblyčia, parodanti skeletą, gyslų sistemą, širdį ir kraujo cirkuliaciją, sulaužymą ir išnarinimą, visuomet reikalinga turėti. Tokią toblyčią galima gauti nuo Raudonojo Kryžiaus, primokant vien išdirbimo lėšas. Užtektinas skaičius, žiūrint pagal skaitlingumą klesos, skeveldėlių, kraujatekio už-

veržtuvų, paly, raištelių ir t.t. privalo rastiesi; ir jei galima, reikia kur nors pasistoroti apie porą neštuvų. Šiuos visus įrankius teipgi galima gauti nuo Raudonojo Kryžiaus, primokant išdirbimo lėšas. Kuomet natūrališkai norima ką išpraktikuoti, galima net tam-tyčia vaiką nusamdyti, matant reikalą.

Kursai privalo laikyti, jei jau ne dvyliką, tai bent dešimtį sesijų, kiekvienu kart per pusantros valandos.

Suprantama, butų neišmintinga kišti savo patarimus mokytojams, kaip jie privalėtų apsieitinėti mokinant apie pirmąją pagelbą. Bet manom, kaip ten nebuk, naujai užėjusiems vietos mokytojams, patarimo žodis neprošalį.

Patirimai Raudonojo Kryžiaus parodė, kad pati tendencija iš pusės mokytojų atkreipti atydą į Anatomiją ir Physiologiją yra jau vaisiai praktiškų nurodymų pirmoje pagelboje. Ištikro, ką galima norėti arba reikalauti nuo mokinio, neapsipažinusio su dalykais, bet norinčio dirbti tame darbe pagal geriausį išgalėjimą, jei jis atsakančiai neatliks savo užduočių. Kas yra aukščiau pasakyta, tai nereiškia kad Anatomija ir Physiologija turėtų but užmiršta. Užtektimai tų mokslų šiame darbe privalėtų but išmokinama visi mokinanties pirmosios pagelbos mokiniai.

Perspėjimai nuo nelaimių, bus tai negirdėti dalykai tuliems mokiniams. Bet vertė gerų nurodymų akimirkoj atsiliepia į mokinių sielą.

Darant bandymus, visuomet pirm visko apie juos reikia liuosai apšnekėti ir patys bandymai turi but atliekami stropiai, sumaniai, ypač tokie, kurie liečiasi požeminių nelaimių.

Jei dar pridėsim žodį instruktoriui, viskas kas viršui pasakyta, bus praktišku.

Prisakyk savo mokiniui kad jis pats padarytų visus bandymus prie pirmosios pagelbos. Jeigu tu pats visuomet darysi, tai mokinys nė per tūkstantį metų nieko neišmoks.

BENDRIJOS.

Šios organizacijos parodė savo vertę šioj salyjoj, ypač kalnakasių apskričiuose, Pensylvanijos valstijoje. Sekantis veikimas pirmos pagalbos paskleidimui yra geras: Ne mažiau šešiolika žmonių nusimanančių apie pirmąją pagalbą, pakrikdinama kasyklose, teip, kad prie kiekvieno nelaimingo atsitikimo reikalui esant ant pašaukimo randasi viens su pagalba.

Štai kaip yra pristata pirmosios pagalbos knygelėje vieno iš autorių šio veikalėlio:

“Bendrija turėtų susidėti iš žmonių vidutinio amžiaus—nė per senų, nė per jaunų—iš žmonių, kurie nesilpsta pamatę kraują; inteligentų, su sąmone žmonių, kurie be jokio užmokesčio, tik iš geraširdystės dirba, už dėkingumą to, kuriam jie pagelbsti.

“Tokia bendrija laikinai susiorganizavusi, turi tuojaus išsirinkti prezidentą, pagelbininką, sekretorių ir du ar daugiau vietinius daktarus, kaipo medikališkus direktorius ir kalbėtojus.

“Pinigai reikalingi, kaip ve nupirkimui toblyčios, raištelių, skeveldų, neštuvų, knygų ir kitų smulkmenų. Yra keli budai palaikymui šio dalyko. Kuomet organizacija jau yra ir rišasi su visuomene, bent jos reikalais, tai nėra didelia sunkenybe pasinaudoti keliais arba ir visais sekančiais šaltiniais:

“1. Kiekvienas kasyklų darbininkas privalėtų paskirt po truputį iš savo uždarbio.

“2. Reiktų prašyt nuo superintendentų ir kitų kasyklų viršininkų, kad jie po kiek aukautų tam reikalui.

“3. Įvairios pašelpinės draugystės galima paklabinti. Iš jų išdo paaukautas deleris tam likslui, tankiai gali joms sutaupoti šimtus.

“4. Bendrijos sąnariai privalėtų mokėti po truputį įstojimo ir mėnesinės duokles.

“Reguliariški bendrijos susirinkimai privalo but laikoma mažiausia du kartu į mėnesį. Laiką dėl prakalbų ir bandymų, gali paskirti medikališkie direktoriai.

“Kiekvienas sąnarys privalėtų but aprūpintas su visais pirmosios pagalbos įrankiais, o pati bendrija teip pat turi turēt atsarginį sądėlį.

“Kuomet sąnarys pagelbēja sužeistam, jis ant sekančio bendrijos susirinkimo privalo apie tai pranešti, paduodant smulkmenas atsitikimo ir kaip sužeistas tapo apžiūrėtos ir apsieita su juom.

“Pabriuoose yra labai paranku paskirstyti nusimanančius apie pirmą ją pagelbą į visus departmentus. Prie geležkelio darbų turėtų rastiesi bent du nusimanantieji apie pirmą ją pagelbą, kiekvienoj kuopoj darbininkų. Tiedu žmonės visuomet privalėtų gabentiesi su savim ir visus pirmosios pagalbos įrankius, sukraunant juos ant rankstumių vežimėlių, arba į tavorinį vagoną.

“Paskirstyti kursus yra priedermė medikališkų direktorių, užimant perijodą apie metų laiko, kad pabaigoje to laiko mokinius būtų galima išegzaminuoti. Dėl pasekmingų būtų galima išduoti paliūdijimus, o į jų vietą prūmti kitus narius į bendriją.

“Direktoriai neprivalo kvosti narius jų pučių bendrijos. Yra daug geriau, jei kvotimo dėlei pašaukiama kvotėjus iš kitos bendrijos.

“Kuomet randasi kelios bendrijos viename mieste ar apielinkėje, interesingumas būtų didelis ginčijanties tarp savęs apie sudėjimą kūno, iško geriausia galima padaryti neštuvus, bandymai sumanumo raišiojime ir t.t. Kiekvieną kart gerausia atlikusiam užduotį, reikia duoti garbės

medalių, su tinkamu parašu, vardu, numeriu ir vieta bendrijos, kurios atsižymėtojas yra nariu. Tokie medaliai bus labiau branginami, nė kad kits daiktas, kokį tik auksas gali nupirkti."

Kad gauti pirmosios pagalbos paliūdidimą nuo Raudonojo Kryžiaus, suprantama, jog reikia išlaikyti tokius jau kvotimus, kai-kad ir vietinių bendrijų klesose.

INSTRUKCIJŲ KURSAS.

Sekantis instrukcijų kursas rekomenduojama

1. Sudėjimas ir mechanizmas kūno.
2. Pirmąjai pagalbai medega.
3. Svarbiausie nurodymai reikale pirmosios pagalbos. Sukrėtimas.
4. Sužeidimai nesuplėšant odą.
5. Sužeidimai suplėšant odą.
6. Paprasti sužeidimai nuo karščio, šalčio ir elektros.
7. Netekimas sąmonės ir užsinuodijimas.
8. Apsižiūrėjimas ir nešimas sužeisto.
9. Ypatingi sužeidimai kasyklose, ant geležkelių ir t.t.
10. Prakalba experto apie perspėjimą nuo nelaimių.
11. Svarbiausioji apžvalga.
12. Sanitariškiai dalykai, perspėjimai apie užkrečiamas ligas, kaip ve: džiova, karštligę, škarletiną ir t.t.

Prakalbos turėtų but apkarpyta nuo visokių techniškų sąlygų ir apipasakojimui užtenka pusės valandos. Poto medikališkas direktorius turėtų statyti klausimus ir vesti praktišką darbą bent per pusę valandos. Praktiškas darbas turėtų but padaugintas ant tiek, kiek galima, kaip tik klesa pribrešta teorijoje. Paskui reikia užvesti ginčus tarp mokinių apie sužeidimus ir kaip tokiuose atvėjuose pasielgti ir t.t.

Visi nariai, jei paranku, privalo turėti datus kortelę su numerais dėl visų metų; numerus po vieną išskerkama kiekvieną susirinkimą. Sekantis pavyzdys yra tokios kortelės:

PENNSYLVANIA COAL CO.

HILLSIDE COAL AND IRON CO.

.....Pa..... 19.....
 Tamista..... san.....

Susirinkimai Pirmos Pagelbos Kuopos bus laikomi sekančiomis datomis, parodytose vietose. Susirinkimai prasidės 7. val. vakaro

1910	Dunmore Dist., Father Matthew Hall, Dunmore	Avoca Dist., Butler Hall, Moosic	N. Pittston Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	S. Pittston Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	Plains Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	Forest City Dist., Hillside Hose House, Forest City	Mayfield Dist., Edmand's Hall, Mayfield
	Utarnin- kas	Panedēlis	Petnyčia	Sereda	Utarnin- kas.	Ketver- gas	Ketver- gas
Saus. .	11	17	14	19	18	20	13
Vas. . .	8	21	11	16	15	17	10
Kovas	8	21	11	16	15	17	10
Bal. . .	12	18	8	20	19	21	14
Geg. . .	10	16	13	18	17	19	12
Birž. .	14	20	10	15	21	16	9
Rugs. .	13	19	9	21	20	15	8
Spal. .	11	17	14	19	18	20	13
Lapkr.	8	21	11	16	15	17	10
Gruod	13	19	9	21	20	15	8

MALONĖK SUTVARKĖS PADUOTI.

—————Apskr. Superintendent.

GINČAI.

Ginčai tarp yvairių klesų ir bendrijų atrasta kaipo vienas iš geriausių kelių studijavimo apie pirmą ją pagelbą, lygiai kaip ir atkreipimo visuomenės atydos į šį svarbų dalyką.

Atsitikus tokiems ginčams, naturališkai reikia juos išbandyti. Atsitikimų pavyzdį paduodame čia, paėmę iš programo, jėjusių madon ginčių Pensylvanijos kasyklų apskrityj.

Atsitikimas 1.—Žmogus, užtroškintas gazų, be pagelbos. Viens vyras pakelia jį, nuneša penkias dešimts pėdų atstu į tyrą orą, paguldo jį ir daro nuduotą atsikvėpimą laiku vienos minutos.

Atsitikimas 2.—Žmogus sužeistas žemesnėj kūno dalyj. Du vyrai pasodina jį į keturrankę sėdynę ir nuneša penkias dešimts pėdų atstu.

Atsitikimas 3.—Žmogus sužeistas; nulaužta koja; padaro atsakantį neštuvą iš dviejų ilgų grąštų (drilių) ir dviejų žiponų ir neša sužeistą penkias dešimts pėdų.

Atsitikimas 4.—Žmogus sužeistas; žaizda dešiniamjam smilkinyj. Vienas žmogus apriša žaizdą.

Atsitikimas 5.—Žmogus be sąmones; žaizdos, paprastas rankos sutrinimas tarp alkunės ir peties; sutrinta koja, neišpasakytai teka kraujas; pasigamink užstabdymui kraujo diržą, luobus dėl sutrintos vietos, nuduok vieną minutą atsikvepiąs, uždėk sužeistą ant neštuvų, nešk penkias dešimts pėdų atstu nuo vietos, nešk viršum vagonų, viršum kruvos akmenų, tada per tvorą ir įdėk į ambulansą.

Darant ką tokio, viens prižiūri, kits laiką skaito.

Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos departmentas gali pristatyti visus tokius įrankius, jei yra reikālas, teipgi vien tik už išdirbimo kainą. Atsižymėjusiems medelių teipgi pristato.

Raudonojo Kryžiaus egzaminai ir paliūdijimai.

Raudonaais Kryžius yra pasirengęs prie perkvotimo ir išdavimo paliūdijimų dėl bent kokios pirmos pagalbos klesos, turinčios nemažiau 20 narių, kurie užbaigią kursų.

Ant atsišaukimo tokios klesos prie Raudonojo Kryžiaus pirmos pagalbos departamento, kvotėjas tuojaus bus paskirtas, jei ne iš savo tarpo, tai iš Y.M.C.A. (Jaunų Krikščionių Brolija).

Yra manoma, kad nurodymai egzaminu bus geistini daugumui mokinių, todėl čia paduodame. Egzaminas padalintas į dvi dalis, ekančiai:

I. Teoretiskas (paprastai, rašytas).

1. Kaip tu apžiūrėtum ligonį kuomet jam išnarytas petys, jei negalima tuojaus pašaukti daktarą?
2. Kaip tu prižiūrėtum jei užnuodintas nuo įkvėpuotų blogų vodingų gazų?
3. Kaip tu užgesintum degančius drabužius?
4. Kaip tu gelbėtum žmogų, pataikiusį ant "gyvos" elektriškos vietos?
5. Kaip tu apsieitum atsitikime žiaurių sukrėtimų?
6. Labai šaltoj vietoj, ką tu darytum, kad apsaugot nuo peršalimo?
7. Padėkim, draugui abi rankas sutrintų, ką tu darytum?
8. Kaip tu apsieitum su kuila?
9. Ką tu darytum, kuomet iš žaizdos bėgtų labai kraujas?
10. Kaip tu apsieitum, kuomet nikstele arba išsisuka riešelį?

Praktiskas.

11. Raitšeliai: (a) kelis, (b) alkūnė, (c) letena, (d) žandas, (e) ranka žemiau alkūnės.

12. Aprišimas nulaužtų: (a) koja žemiau kelio, (b) kelio ropė, (c) išnarintą apatinę žando pusę.

13. Aprišimas žaizdų: (a) krūtinėj ir sulaužytus šonkaulius, (b) sutrintos rankos kuomet kraujas labai teka, (c) apdegintą koją žemiau kelių, (d) išnarinimą šlaunies, (e) didelį įpiovimą galvos.

14. Nešimas sužeisto: (a) ant rankų, (b) skersą ant pečių, (c) kuomet nulaužta koja, ant neštuvų, (d) ypatą, kuri benešant ant neštuvų apsilpo, (e) "moters sėdynėje."

Nurodymai kvotėjui.

Kiek viens kandidatas privalo atsakyti šešis iš teorijos klausimus, ne daugiau.

Kiekviens kandidatas privalo iliustruoti keturis šiuos klausimus: 11, 12, 13 ir 14. Dėl pavyzdžio gali būti 11(a), 12(b), 13(c), 14(d).

Jei vartojimas neštuvų yra reikalingas, kandidatas gali ką iš tarpo mokinių pasišaukti į pagelbą, bet pašauktasis turi kandidato visukame klausyti.

Tikras ženklas yra 10 ant kiekvieno klausimo ir 75 nuošimčiai reikalinga kad pereiti kvotimus.

Kvotėjas užsižymės visus pastatytas klausimus ir perstatys taip, kaip pasakyta.

Klausimai, kurie kuriam kandidatui prisieis atsakyti, neprivalo but žinoma patiems kandidatams.

Raudonas Kryžius nesuteiks pirmosios pagalbos paliūdijimą toms ypatoms, kurios neišlaikys kvotimų.

RODYKLE.

- Akšs, 15
 rugštis i, 98
 kraujagysle i, 98
 raišteliai jū, 23
 svetimkūniai i, 91
 sužeidimas, 91
 kalkės i, 92
 plaušos i, 91
- Alkoholiūs, kaipo paakstnitojas, 44
 apsvaigimas nuo, 109
 užsinuodijimas nuo, 109
- Amonija, aromatiški jos spiritai
 kaipo paakstintojai, 44
- Anatomija, 1
- Antiseptišk i milteliai, 38
- Apalpimas, 108
- Apdeginimai, 94
 nuo rugščių, 98
 šarmarugščių, 98
 elektros, 102
- Apikaklė, 4
 nusukimas jo, 68
- Apoplekcija, 110
- Apsvaigimas, nuo alkoholiaus, 109
- Aromatiški spiritai amonijos, 44
- Ausis, 15
- Bandažai-raišteliai, 24
 išnarinimas, 59
 sulaužymas, 72
- Bendrijos, pirmos pagalbos, 159
- Besamonė, 101
- Bichloridiškas gyvsidabris, 39
- Žlebčiojimo sistema, 14
- Diaphragma, 2
- Diegai (gemalai), 75
- Dusinimas, 114
- Elektra, apdeginimai, 98
 sužeidimai, 154
 sukrėtimai, 102
- Emetika, 45
- Explozijos, gazų, 96
 šaudyklinio parako, 96
- Fabrikuose sužeidimai, 151
- Galva, 2
 gyslinis kraujabėgis, 81
 raištelis, 23
- Garų graužimas, 38
- Gazų eksplozijos, 96
 užsinuodijimas, 114
- Gerklės kraujabėgis, iš, 89
- Ginčai, pirma pagalba, 163
- Girtuoklystė, 109
- Gyslos, 12
- Įpiovimai, 77
- Išdraskytos žaizdos, 77
- Išsisukimai, 57
 pirštų, 60
 žandų, 59
 pečių, 60
- Ištinę gyslos, 88
- Kaklas, raištelis, 24
 kraujabėgis, iš, 82
 žaizdos, 82
- Kalkės akyj, 92

- Karštis, sukritimas nuo, 111
 sužeidimai nuo, 94, 111, 113
 Kaulai, 2
 sulaužyti, 61
 Kelio, ropės sulaužymas, 67
 Ketur-kampis raištelis, 32
 Klesos, pirmos pagalbos, 157
 Koja, iš gyslų kraujabėgis, 82
 raišteliai, 22
 Kolodijus, 40
 Kraujabėgis, 78
 iš galvos, 81
 iš kojos, 82
 iš kaklo, 82
 iš peties, 82
 iš nosies, 72
 grobų, 71
 paprastas, 61
 kaukuolės, 71
 nugarkaulio, 73
 šlaunies, 66
 riešelio, 70
 iš gyslų, 8, 80
 užstabdymas veržtuvu, 83
 iš rankos, 82
 pažastės, 82
 iš letenos, 82
 Kraujagyslės, 8
 kursai, 9
 kraujabėgio nuo, 8, 80
 taškai, ant kuriu daroma pris-
 paudimas, 9, 81
 Kraujas, 12
 sutirštėjimas, 12
 kur rast apie kraujagyslę, 9
 apie plonyčius, 12
 apie gyslas, 12
 Kraujo indeliai, 8
 Krutinė, 2
 užgavimai jos, 54
 Kuila, 156
 Kunas, 2
 Kvėpavimas, 13
 nuduotas, 105
 Kvėpavimo sistema, 13
 Kvotimas, pirmos pagalbos, 164
 Mazgas, buožės, 20
 Medega, pirmai pagalbai, 19
 Mikro-organizmai, 75
 Morfina, užsinuodijimas nuo, 117
 Nagai, pašinai po, 91
 kasyklose, 145
 ant geležkelio, 141
 dirbtuvėse, 151
 Nelaimės ant geležkelių, 141
 sužeidimai, 141
 nuo elektros, 154
 pabrikuose, 151
 išdirbystėj, 139
 kasyklose, 145
 prie mašinerijų, 151
 Nervai, 15
 Nervų sistema, 15
 Nešėjo lazdelės, 123
 Nešimas ligonią, budas dėl, 121
 Neštuvai, 121
 Neštuvų, lazdelės, 123
 Nosis, kraujabėgis iš, 89
 sulaužymas, 72
 Nuduotas kvėpavimas, 105
 Nugarkaulis, 2
 nulaužimas, 73
 Nuga- virve, 15
 Nulaužimas strėnų, 73
 Nulaužimai, sujungti, 64
 pirštų, 70
 rankųžemiau alkunės, 69
 žandų, 72
 kelių ropių, 67
 sprando, 68
 Nuodai, 101, 118
 alkaholiaus, 109
 karboliškų rugščių, 117
 gazų, 115
 morfinos, 117

- opijumo, 117
 priežiūra, 119
 Nuplikimai, 94
 Nutekėjimai, 12
- Oda, 17
 Organizacija pirmos pagalbos instrukcijų, 157
- Pakeliai, pirmos pagalbos, 37
 Raud. Kryžiaus, 33
 Pakorimas, 114
 Paakstinimai, 44
 Paliūdimimai, pirmos pagalbos, 164
 Paprasti nulaužimai, 61
 Patrūkimas, 156
 Peršilimas, 111
 Pernešimas sužeisto, 121
 ambulansu ar vežimu, 129
 kedėj, 118
 ant neštuvų, 121
 be neštuvų, 129
 Petys, gyslinis kraujabėgis iš, 82
 Fiziologija, 1
 Pilvas, 2
 užgavimai, 54
 žaizdos, 90
- Pirmos pagalbos bendrijos, 160
 paliudijimas, 164
 klesos, 157
 užganėdimai, 163
 instrukcijų kursai, 161
 kvotimai, 164
- Pirštų, išsisukimas, 60
 nulaužimas jų, 70
 sužeidimas nuo, 99, 113
- Plaučiai, 13
 kraujabėgis iš, 89
- Plaušos akyj, 91
 odoj, 91
 panagėj, 91
- Plėštras, 40
 Plonplaukiai, 12
 Puliai, 76
- Ranka, nulaužimas, 69
 kraujatėkis iš, 82
 smugis, 22, 31
- Rankų raištelis, 23, 24
- Raudono kryžiaus paliudijimas, 164
 kvotimas, 164
 įrankis, 33
 pakelis, 33
- Raumens, 5
- Raišteliai, 19
 kaklaraištis, 23
 akis, 23
 skaičius iš, 8, 29
 letena, 22
 ketur-kampis, 32
 ranka, 23, 24
 galva, 23
 žandas, 24
 kaklas, 24
 kočėlas, 25
 ypatingumas, 33
 spilka, 30
 "T," 33
 trikertis, 20
- Riešelis, nulaužimas jo, 70
- Ringiavimo raišteliai, 25
- Rugštis, apdeginimai nuo, 98
 akių, 98
- Šalčio užgriebimas, 99
- Šaltis, 43
- Šanariai, 5
 išnarinimas, 57
- Šaudyklėms parako eksplozijos, 96
- Šarma rugštis apdeginimas nuo, 98
 akių, 92, 98
- Saulės užgavimas, 111
- Selvestro metoda, nuduotas kvėpavimas, 105
- Širdis, 7
- Skaičius iš, 8
 raištelis, 29

- Skeveldos, 40
 Škrynia, 2
 Šlaunis, gyslinis kraujabėgis iš, 82
 sulaužymas, 69
 Smegenys, 15
 sužeidimai jų, 110
 Šonkauliai, 4
 Spilkų raišteliai, 30
 sulaužymas jų, 71
 Spilkų raišteliai, 30
 Strėnos sulaužymas, 73
 Sujungti nulaužimai, 64
 Sukritimas, 47, 49, 102
 Suplėšytos žaizdos, 77
 Sušalimas, 113
 Suslėgimai, 34
 Šutirštėjimas kraujo, 12
 Šuvių žaizdos, nuo, 77
 Sužeidimai, smegenų, 110
 akies, 91
 fabrikuose, 151
 nuo šalčio, 99, 113
 nuo elektros, 98, 102, 148
 nuo karščio, 94, 111, 113
 kuriuose oda nesti suplėšoma,
 52
 kuriuose esti suplėšoma oda,
 75
 nuo vietinių, efektų, kaip ve
 salčio, karščio ir elektros, 94
 vartojimas jo, 43
 kasyklose, 145
 dirbtuvėse, 151
 Sužeistas, jo pernesimas, 121
 Svarbiausi nuodymai išguldymui,
 47
 instrukcijos, 157
 medegos, 19
 organizacijos, 157
 pakeliai, 37
 pakeliai Raud. Kryž., 33
 Svetimkuniaai akįse, 91
 žaizdose, 90
 "T" raištelis, 33
 Trikampiai sklypeliai, 20
 Ugnis, 95
 Uždegimas, 76
 Užgavimas rankos, 22, 31
 Užkrėstos žaizdos, 76
 Užsigavimai, 53
 išsisukimas, niksterėjimas, nu-
 laužimai, 52
 Užsikretimas, puliai, 76
 Užsinuodijimas nuo karbolišku
 rugščių, 117
 Užsinuodijimas nuo degtinės, 109
 nuo opiumo, 117
 Užsmaugimas, 114
 Užtroškimas, 114
 Vėminimas, kaip priversti, 45
 Veržtuvai, 41, 83
 Vidurių kraujabėgis, 89
 Ypatingi raišteliai, 33
 pajautos, 15
 Žaizdos, 75
 nuo kulų, 77
 nuo pradurimo, 77
 pilvo, 90
 į piovimas, 77
 šūvis, 77
 į karpymas, 77
 užsikrėtimas, 76
 suplėšymas, 77
 įsidurimas, 77
 pašinai, 91
 įplėšimas, 77
 apžiūrėjimas, 36, 78
 Žiponiniai neštuvai, 122

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS PIRMOS PAGELBOS KNYGOS IR ĮRANKIAI.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Rankvedis apie Pirmąją Pagelbą ir Palengvinimų koliumnas.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Sumažintas Rankvedis apie Pirmąją pagelbą. Skiriamas ypač išdirbystės darbininkams.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Sumažintas Rankvedis apie Pirmąją Pagelbą, abelnas leidimas.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus tobyčios. Skiriama mokymuisi apie Pirmąją pagelbą.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus instrukciju Įtaisa Pirmos Pagelbos.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos reikmenos.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos skrynelė. Skiriama ypač prie išdirbystės.

Pirmos pagelbos reikmenos paminėtos tik tos, kurios yra po ranka dabar. Ypatingas pirmos pagelbos reikmenas, kaip nebuk, pagaminame ant pareikalavimo bent kokios firmos ar vienutės ypatos; kreipties reikia prie Pirmos Pagelbos Departamento Raudono Kryžiaus, Washington, D.C.

Visas knygas, žemlapius ir pirmos pagelbos įrankius galima gauti tame departamente. Knygas ir žemlapius tankiai galima gauti ir pas knygų pardavėjus. Kurios reikmenos pirmos pagelbos jau išsieikvoja, jų vietą galima paminėti kitom. Visos pirmos pagelbos reikmenos yra pečėčiuotos Raudonojo Kryžiaus pečėčiu, ir jokios kitos reikmenos nėra tikros be to pečėčio.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS RANKVEDIS apie Pirmąją Pagelbą ir Palengvinimo koliumnas. (American Red Cross Text-book and Relief Columns.) Parašė MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V. kariūmenėj.* Šis rankvedis labai plačiai apkalba pirmąją pagelbą, ir naudingas netik vienutēm ypatom, bet lygiai ir organizacijom. Šioje mažoje knygelėje, susidedančioje vos iš 250 puslapių, galima atrasti viską, kas liečiasi pirmosios pagelbos ir ką kiekvienas mokinys privalo žinoti. Teipgi yra patarimai kaip suorganizuoti Raud. Kryžiaus Palengvinimo koliumnas. Prekė, \$1.00.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS SUTRUNPINTAS RANKVEDIS apie Pirmąją Pagelbą, skiriamas ypač išdirbystės darbininkams. (American Red Cross abridged text-book on First Aid, industrial edition.) Parašė MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V. kariūmenėj* ir M. J. SHIELDS, *narys Med. skyriaus, S. V. Kariūmenėj.* Tai yra mažas rankvedėlis, apšnekąs pirmos pagelbos reikalus darbininko, išdirbystės apygardoje. Ši knygelė skiriama geležkelio darbininkui, kalnakasiui ir pabriky ir dirbtuvių darbininkui. Prekė tik 30 c.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS SUTRUNPINTAS RANKVEDIS apie pirmą Pagelbą, abelnas leidimas. (American Red Cross abridged Text-book on First Aid. General Edition.) Parašė MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V. Kariūmenėj.* Ši maža knygelė tai sumažinimas didelės knygos to paties autoriaus ir išleista todėl, kad užganėdinti reikalaujančius mažesnės knygos, už mažą prekę. Kuomet išdirbystei skiriamas išleidimas privalo but parinktas tos rūšies darbininkams, dėl paprastų darbininkų ši knygelė ypač parengta. Prekė 30 c.

TOBLYČIA II. Raumens. Įvairūs raumens yra užvardinti, todėl ši toblyčia labai paranki mokiniui ir mokymui.

TOBLYČIA III. Braižinys sistematiškos cirkuliacijos, trijose spalvose.

TOBLYČIA IV. Nulaužimas ir išnarinimas.

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS TOBLYČIOS
 (American Red Cross Charts.) Dėl mokymosi apie
 pirmąją pagelbą. Yra rankius iš penkių sieninių toblyčių,
 kiekviena 20–28 colių didumo.

Prekė už rankių, užklijuota ant kočelėlių \$2.50.

TOBLYČIA I. Skeletas.

TOBLYČIA V. Gyslos irspuogai spaudimo, kontroliavime kra-
 ujatekio. Ši toblyčia atspausta dviese spalvose.

Iliustruotas lakštas pasiunčiama kiekvienam atsišaukusiam.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS INSTRUKCIJŲ
ĮTAISA. (American Red Cross Instruction Outfit.)

Ši įtaisa pagaminta dėl mierio instrukcijų. Su ja ir Raudonojo
 Kryžiaus toblyčioms, mokytojas gali mokyti savo mokinius
 apie viską, kas tik yra reikalinga, lygiai kaip iš to ir visokias
 instrukcijas gali suteikti kas link Pirmos Pagelbos sužeistam.
 Viskas yra sudėta tinkamoj skrynelėj ir susideda iš: ½ tuzino
 trikampių raištelių, vieno tuzino suvyniotų raištelių, tinkamos
 mieros, 4 medžio balanų, 2 S. V. Kariumenės kraujaveržių,

6 Raud. Kryžiaus Pirmos Pagelbos Instrukcijų pakelių,
2 tuzinų dubeltavų spilkų, saugių—didelių. Prekė \$3.00.

**AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS PIRMOS
PAGELBOS ĮTAISA.** (American Red Cross First Aid
Outfit.) Ši maža Įtaisa gavo jau labai daug pagirimų nuo
geriausių daktarų. Ji susideda iš metališkos skrynelės,
kurioje yra gazelių raišteliai su viduryj įsiutu kompresu,
trikampio raištelio su metoda atsišaukimo ant jų atspausta,
dviejų saugių spilkų ir kortelės su nurodymais. Su ja ir
balanos, kurias paprastai bent kur galima gauti be didelio
stropumo ir kurio vienos užtenka bent prie kokio ligonio.
Skrynelė hermetikališkai užpečėtyta, teip kad reikmenos
čystos ir tokioms ir bus. Prekė 25 c. f.o.b. persiuntimas 6 c.

**AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS PIRMOS PA-
GELBOS SKRYNELĖ REIKALINGA IŠDIRBYSTĖJ
YPAČ.** (American Red Cross First Aid Box. Industrial.)
Dėl geležkelių kasyklų, pabriklų ir dirbtuvių. Ši skrynelė
yra tinkama dėl bent kokios išdirbystėj įstaigos. Ji yra
plona, lengvute ir susideda iš: Amerikoniško Raudono Kryžiaus
Pirmos Pagelbos Įtaisų, 6; Am. Raud. Kryžiaus pirmos
pagelbos drabužių, 4; gazelės, sterilizuotos, I masto pakelių,
2; gazinių raištelių, tinkamos mieros, 12; verštovo, 1; karboliškų
tepalų, 1; gazelių, pikriškos rugšties, vieno masto pakeliai,
4; medinių balanų (skeveldų), 4; vatos, $\frac{1}{4}$ masto pakeliai,
2; saugių spilkų, 12; žirklių, 1; žnyplių, 1; aromatiškų amonijos
spiritų, 2 uncijų bonkelė, 1; popierino puodelio, 1; Raud.
Kryžiaus pirmos pagelbos knygelės, 1.

Prekė, \$6.00 f.o.b. Chicago.

